

659
1969/2

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

საქართველო

საქართველო

1969 3

ლიტერატურა

წიგნი

1969

გაიხილეს — ივნისი

ლიტერატურულ-მსაცდრელი და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს მფობრალთა კავშირის
აჭარის განყოფილების ორგანო

რედაქტორი

ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი,

მ. ვარშანიძე (პ/მგ მდივანი),

პ. ლორია

აღ. ჩავლეიშვილი

ფრ. ხალვაში

გიორგი სალუქვაძე

ლენინი ბათუმის მთაზე

წეონის შუქით ანათებს იგი,
მარად უქრობელ შუქად ქცეული.
შემოჯარვია ხეები ირგვლივ,
დასცქერის ქალაქს ცადაწეული:
შუქი გადარბის ბათუმის ცაზე,
ჰორიზონტამდე ზღვის ტალღებს მიაქვს
და მეზღვაურებს მხნეობით ავსებს
შუქი, რომელსაც ლენინი ჰქვია.
სადაც არ წავლენ, რომელ განედზეც,
ლენინი ყველგან სინათლედ ახლავთ.
გემი შტორმებმა ველარ დაღეწეს
და ახლა მედგრად მიაღრღვეს ტალღას.
რომ ყველა ქვეყნის ადამიანებს
ლენინის შუქმა აუნთოს გული.
გემზე ლენინის დროშა ფრიალებს
და დედამიწას მზესავით უვლის.

ჩ ე მ ი მ ი წ ა

შომივლია ჩემი მიწა — ცხრაჯერ ვიყავ ცხრა მთაში,
ვაგანია სიცხეში და ქარბუქიან ზამთარში.
ნაღვერდლები არ ჩამქრალა ჩემი კერის ლაღარში.
შენ, კვამლივით ლურჯო ვაზო, ათას გრიგალს გადარჩი,
შენს ქართველურ საგალობელს ვგალობ სხალთის
ტაძარში
და ადგილის უკვდავ დედას თავს ჩავუდებ კალთაში.

საწნახელო, ძველთაძველო,
ქვაში გამოკვეთილო,
მასვი შენი სადღეგრძელო,
მასპინძელო კეთილო!
ჰეი, დროო ავდრიანო,
კაი, რომ არ დაგცალდა.
ძველო ქვევრო მაღლიანო,
დამარხულო ტაძართან.
შენს ძველ ღვინოს ვეწაფები,
ცეცხლისფერად შენაფერს,
დრომ ვერ გიყო ვერაფერი,
ვერც დაგაკლებს ვერაფერს!
სხალთის ახლოს ვენახს გავსხლავ —
ვაზი აყვავილდება.
გამოისხამს ვაზი ვარსკვლავს
მტევნად დაეკიდება.

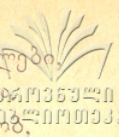
მომივლია ჩემი მიწა — ცხრაჯერ ვიყავ ცხრა მთაში.
გაგანია სიცხეში და ქარბუქიან ზამთარში.
ნალვერდალი არ ჩამქრალა ჩემი კერის ლაღარში!
შენ, ტაძარო სხალთისაო, გამოგარჩევ ათასში
და ადგილის უკვდავ დედას თავს ჩავუდებ კალთაში.

გ უ რ ი ე ლ ი ძ ი ს ქ ა ლ ო !

თუ დღემდე ბედი მწყალობს,
თუკი არ ვგავარ უბირს,
შენ, სათნოების წყაროვ,
შენ ერთს გიმადლი ბრძენო,
გურიელიძის ქალო.
პუბი!

და თუ კაცობას ვჩემობ,
უხვი თუ მიდგას კალო,
შენით, მოწყალევ ჩემო,
გურიელიძის ქალო!
მგონია ახლაც ტყეში
ეძებ ასნაირ წამალს...
და ავგაროზი შენი
ცხოვრების გზაზე დამაქვს.

დამაქვს სიკეთე შენი,
რომელიც ჰყოფნის ყველას,
რომ ააშოროს სენო,
რომ მიუტანოს შეველა.
რაც კი რამ არის კარგი
და იპოვება ძნელად:
ფერი, სიტყვა და ჰანგი
შენ მისაჩუქრე ყველა.
შენთვის სულ ვიყავ ბავშვი
და როცა ხეხილს ჰკრეფდი,
ლოყაწითელა ვაშლებს
შეინახავდი ჩემთვის.
ჩემთვის აცხობდი კვერსაც
და ცალკე ღვინო გედგა

და ერთფუთიან ქვევრსაც
 ჩემი სახელი ერქვა.
 გულმა საამოდ დარეკა,
 როცა მეწვლე ბარში,
 აღარ ვიცოდი, რა მექნა —
 მხოლოდ ერთი დღე დარჩი.
 მთას მიაშურე ხელახლა
 წყაროს მადლსა და მზის ძალს...
 არ დაგაყენა ვენახმა
 და აორთქლილმა მიწამ.
 ყელზე მომხვეი ხელები,
 მიგაცილებდი როცა

და დამრჩა შენი ცრემლები.
 შენი მხურვალე ლოცვა
 და რომ კაცობას ვჩემობ,
 ისეთი განძი რა მაქვს —
 შენ, დიდო დედავ ჩემო,
 რით გადავიხდი ამავს.
 თუ დღემდე ბედი მწყალობს,
 თუკი არ ვგავარ უბირს,
 შენ ერთს გიმადლი ბრძენო,
 შენ, სათნოების წყაროვ,
 გურიელიძის ქალო,
 პუპი!

დ ა მ ა მ ვ ი ა ნ დ ა

8. გაბეჰსირიას.

აღარ არსებობს ახლა არც თოვლი,
 აღარც ბათუმის ზღვა და წვიმები...
 შენი ბავშვები ჩემთან რომ მოვლენ,
 კვლავინდებურად არ ვიღიმები.
 მე აქ შენს უბანს ისევ მოვიარ,
 ვუცქერ თოლიებს დახატულს ცარციით,
 გურიის მთები დაუთოვია...
 რად არ მოდიხარ — თოვლში თუ ჩარჩი.
 შავი ზღვის ნაპირს ტალღა მიისყდა,
 სილაზე შენი კვალი არა ჩანს...
 სადა ხარ, ძმაო, დაგაგვიანდა
 და შენს ჭიშკართან ვდგავარ დარაჯად.
 დედაშენის ხმა მესმის ძილის წინ,
 მაფორიაქებს და გულს მიდაღვს:
 „ხომ არ ყოფილხარ, შვილო, თბილისში,
 ჩემი ვიქტორი ხომ არ გინახავს?“
 აღარ არსებობს ახლა არც თოვლი,
 აღარც წვიმები და აღარც ის ზღვა...
 შემხვდება დედა თვალმსოველი,
 შემაჩერებს და ვერაფერს მკითხავს...

მიწა...
რომელიც პირველად ვნახე,
ტოტი...
პირველად ხელი რომ ვახე,
მზე...
რომლის ხილვა ასე ტკბილია,
ჩრდილი...
რომელიც ასე გრილია,
მოლი...
რომელიც ცვარდაყრილია,
ზეცა...
რომელიც პირველად ვნახე,
შარა...
რომელსაც პირველად გავყე,
გზები...
რომლებზეც დღემდე მივლია,
ჩემი ქუსლით რომ გათელილია —
თითქოს ყოველი მქროლი ჩრდილია,
თითქოს ყოველი ძილ-ღვიძილია...
და დღე, რომელსაც დღემდე ვნატრობდი,
და დღე, რომლითაც ასე ვხარობდი,
დღე — მიილია...

ნ უ შ ე მ ი ბ რ ა ლ ე ბ

შენი ჭირიმი, იყოს, რაც არის,
შენ ნუ გაღელვებს, რასაც განვიცდი.
თორემ ვიფიქრებ, რომ ვარ ლაჩარი,
რომ ვარ ნამდვილად შესაბრალისი.
ნუ შემიბრალებ, შენი ჭირიმი,
ნუ მეფერები, ნუ დამამშვიდებ —
განსაცდელს თვითონ შევეჭიდები.
ნუ გეშინია, ვალს არ დავიდებ.
ისევ მომხიბლავს მიწის ფერები,
კვლავინდებურად მხარს ისევ გავშლი.
მაშინ მე თვითონ მოგეფერები
და გამიღიმებ შენ, როგორც ბავშვი.

უჩილონ ხალხები

ბ ი ძ ა შ ვ ი დ ი

მე შენ არასოდეს მენახე, მაგრამ ძალიან მენატრებოდი.

ეს ნატვრა ჩემში ჯერ სადღაც ჩამალული, გაურკვეველი და ნელი იყო, მაგრამ იგი გამძაფრდა, როცა შენი ჩამოსვლის ამბავი გავიგე. შენ სიცოცხლეში პირველად ჩამოდიოდი შენთან, აქ, მშობლიურ მიწაზე და, როცა შენზე ვფიქრობდი, მინდოდა ამ შეხვედრის მღელვარებით შეპყრობილი წარმომედგინე.

უცხოეთიდან მოდიოდი. იქ მარხია მამაშენი, — ბიძა ჩემი, რომელიც ბავშვობაში ბედუქულმართ მუჰაჯირთა ჯგუფს აჰყვა და შორს გაიხიზნა სამშობლოდან.

ასე უბრალოდ აქაურ ბიძაშვილსაც არ შეგხვედრივარ: შენ პირდაპირ ჩემს კარებს მოადექი, მოულოდნელად დამიკაჟუნე და როცა გამოგხედე, შენ შეშფოთებული ცისფერი თვალები მომაშტერე.

უქუდო იყავი. ოდნავ ქერა ქოჩორი მსუბუქი ნაოჭებით გადახაზულ შუბლს და ახალგაზრდა ენერგიულ სახეს უხდებოდა.

ჯერ გაიღიმე, რაღაც უცნაურად, გაუბედავად და ბავშვურად გაიღიმე, მაგრამ დახრილ წარბებქვეშ, თვალის უბეებში და დამუწულ ტუჩებზე სულის სიღრმიდან გადმოპარული ნალველი მაინც ვერ დამალე.

— შენ ხარ? — გკითხე მე.

— ჰო, მე ვარ. — მითხარი უმაღლეს და ერთმანეთს გადავეხვიეთ.

მეტი ვერაფერი დავიმახსოვრე იმ შეხვედრის წუთებიდან, მაგრამ ოდნავ გულდამშვიდებულნი და ოდნავ ერთმანეთს შეჩვეულნი რომ ოთახში დავსხედით, მე შენს გარეგნობაში ჩვენი ნათესაობის რაღაცნაირი მსგავსების ნიშნების ძებნა დავიწყე.

ალბათ შენც ეს გაწუხებდა, გულმოდგინედ რომ მათვლიერებდი.

ყველანი შავგვრემანები ვართ, ეს კი თითქმის ქერა და ცისფრთვალება, ვფიქრობდი და, მგონი, ოდნავ უკმაყოფილოც ვიყავი ამით.

მაგრამ სიარული? არ ვიცი, ამ ოთხ-ხუთ ნაბიჯშიც კი ვიცანი მამაჩემის, ჩემი ძმის, ერთი სიტყვით, ჩვენი საკუთარი ჩვეული მანერა მიმოხვრისა.

ხმა? ხმაც ჩვენი იყო, ძალიან ახლობელი, ნაცნობი და შეჩვეული. შენი ხმა რომ თვალდახუჭულს გამეგონა, უთუოდ ვიტყოდი, რომელიღაც შინაურთაგანია-მეთქი.

სუნი? ნუ გაიკვირვებ. დიახ, — სუნი. თვით სიცოცხლესაც აქვს თავისი სუნი. იგი სხვადასხვაგვარია, მაგრამ სიცოცხლეს თავისი საოცარი სუნი მაინც აქვს. ალბათ, ბრმები სუნით ცნობენ ერთმანეთს. შენც დაკვირვებისარ ალბათ, შენიანისა და უცხო ვინმეს სუნი რომ განსხვავებულია. არის სუნი მშობლიური, შინაური, შენთვის ახლობელი და ბევრისმთქმელი. არის უცხოობის, სიშორის სუნი.

როცა გეხვეოდი, სუნი მეცნო. ყელს, ლოყას, თმას ის სუნი ჰქონდა, რაც ყოველთვის მცემს, როცა ძმას ან შვილებს ვეხვევი.

* * *

— იმ სოფელში მარტო ჩვენებურები ვცხოვრობთ. — მიყვებოდი შენ. — იზნიქის ვილაეთში ვართ. ის ალაგები თლათ აქაურ ზეგნებს გავს.

შენ მიყვებოდი... მე კი უფრო გაკვირდებოდი, ვიდრე გისმენდი.

ზოგჯერ დიდი სიხარულის და კმაყოფილების გამოხატვისას თვალზე ცრემლი აგვიკიაფდებოდა. ჩუმდებოდი, თავს ჩაღუნავდი. არჩევდი. ეძებდი სათქმელს, თითქოს რაღაცას ტოვებდი, გვერდს უვლიდი, ერიდებოდი და სხვა დროისათვის ინახავდი. აი, მაშინ უნებურად დაეძაბე ყურადღება. შენ შემნიშნე, მაგრამ ვიგრძენი, გესიამოვნა ასეთი რამ ჩემში რომ აღმოაჩინე.

ჩემი ბიჭი გადაგეხვია. შენ გაიოცე. „როგორ, აქ შვილები თქვენთან ოჯახში არიან? ჩვენ ვიცოდით, რომ აქ ბავშვი როგორც კი დაიბადება, კომუნისტებს მიჰყავთ და კომუნა-ბაგებში ზრდიან“.

არა, შენ არ გეგონა, თუ ჩვენ ოჯახები გვქონდა, ჩვენი საკუთარი რამ თუ გავგაჩნდა. აქ კი მოხერხდა ისე, რომ ჩვენ შევძელით მყუდროდ, შინაურულად გვესაუბრა არცთუ ისე ღარიბულ სუფრასთან.

შენ ალბათ უკეთესად იცოდი მამაშენის ამბავი, მაგრამ მე საჭიროდ მივიჩნიე მეამბო შენთვის მამაჩემის მიერ მონაყოლი.

ყანიდან რომ დადლილი დაბრუნდებოდა ბერიკაცი და შინ ჯერ კიდევ ყველანი არ შეკრებილიყვნენ, მე დამიძახებდა, წინ დამიჯენდა, თავად გაგრილებულ კერას მიაღებდა თავს და ხმადაბლა, დიდი ბზის ჩიბუხის ბოლში გასვეული, გაჭაღარავებული მსხვილი წარბების ქვეშ სველი თვალების მალვით, დინჯად, გატაცებით მომიყვებოდა ძველ, შორეულ ამბებს.

— კაი ბიჭი იზრდებოდა... — დაიწყებდა დამწუხრებულად მამაჩემი შენს მამაზე თხრობას. — მედრესეში მიიყვანეს ექვსი წლისა და ხოჯას მიაბარეს. ათი წლის იყო, როცა არაბული დერსები ზეპირად იცოდა. ხო-

ჯა ამბობდა კარგი ხმა აქვს, დიდი ნაკითხი მუეზინი გამოვარ. მაგი რომ ეზანს დასძახებს, მთელი ქვეყანა გარეთ გამოვა მის მოსასმენადო. ის ნა-
ნი იყო, რუსი რომ ჩოლოქზე გადმოვიდა, აქეთ კი ახისხას მოაწვეს და ჩაიყუ-
ცინეს თურქები ახისხას ეძახდნენ). მაშინ იყო, რომ მოუჩონჩვილდა
ჩვენს მიწაზე ფეხი თურქს, მარა მთლად მაინც ადგილიდან ჯერ არ დას-
რულიყო.

მარა მოშლით კი მეიშალა. წაუხდა საქმე. შეატყო და ხალხში დიდი
შიში დათესა: გიაური მოდის, ყველას ამოგვეტავს და გადაგვწვავსო.
ეუბნებოდა თურქი ყველა ჩვენიანს. ვინც დარჩებით, აგვხვეტავს და
შორს ციმბორში გადაგვყრისო. პირველად იმათ ამოჟლიტავს, ვინაც მუ-
სლიმანობას ეზიარა და ცოცხალს ხაფის კითხვა შეუძლიაო.

შეშინდა ბაბაი, — მიყვებოდა მამაჩემი კერაზე თავმიდებულო. მისი
ბაბაი შენი და ჩემი ბაბუა იყო. ასე არაა? — ძალიან შეშინდა ბაბაი.
თქვა: შვილს რა ვუყო, თვარა მე თუ გინდა დამჩეხონ, აქედან ვერსად
წავალ. ესაა ჩემი სიცოცხლის ბუდე, ჩემი სიბერის ვათანიც აქ იქნება.
მოგვკლდები, აქ ჩაგვწვები, მიწას ესიამოვნება, მისიანმა რომ არ მივატოვე
და მასვე ჩაგვხვებო სამუდამოდ.

ცრემლი მომაწვა და ჩემი ნაკითხი ძმა ტყისკენ წავიყვანე ბილიკით.
ხევში წყალთან ჩამოვჯექით. ხევს ვამბობ, თვარა იქიდან ცალი მხარე სო-
ფლისა სულ კარგად მოჩანდა. დაღმართ გზაზე ხალხი შევნიშნეთ: ზურ-
გზე ტვირთით ეშვებოდნენ დაბლა. ერთ სახლს ცეცხლი ეკიდებოდა გა-
ღმა უბანში, მაგრამ არავინ აქრობდა, არც არავინ შველას ითხოვდა. გია-
ურს არ დარჩესო, პატრონმა წაუყიდა ალბათ ცეცხლი საკუთარ სახლს.

— სად მიდიან?! — იყვირა ვინცხამ.

— მუჰაჯირად! — უბასუხა ვინცხამ.

ჩემს ნაკითხ ძმას ალი ერქვა სახელად. ისე ნაღვლიანი წინათ არც-
ერთჯერ არ მენახა ალი, როგორც იმ დღეს, ხევში რომ ვიჯექით და მუჰა-
ჯირობაში მიმავალ ხალხს ვუტყუროდით.

— მოდი ერთი კიდევ ვიმღეროთ და რაც იქნება იქნეს. — მითხრა
ალიმ. რა იყო სასიმღერო, მაგრამ უარი ვერ ვუთხარი ძმას. ასე თავიდან
შეჩვეულები ვიყავით. შინ ბაბასი გვრცხვენოდა. იმ ხევში გავიპარებოდით
და იქ დავძახებდით რომელიმე სიმღერას. ალის მართლაც ისეთი ხმა
ჰქონდა, როცა დასჭექდა, მეგონა ცამ იქუხა-მეთქი. ავყვებოდი როგორ-
მე, მაგრამ იგი ყურს აღარ მიგდებდა, მისი მძლავრი ხმა უმაღლვე გადალე-
კავდა ჩემს სუსტ ხმას და თავისივე მოგუგუნე სიმღერის ექოს აყოლილი
ბიჭი, თითქმის წყალდიდობის ტალღამ გაიტაცაო, ისე მისწრაფოდა სა-
დლაც, ისე გაჰყურებდა მწვანე ქედებს, მეგონა, ჩემს გვერდით აღარ
იყო.

ხოჯა საეზნო ხმას აფასებდა მასში, მაგრამ გეკითხა ერთი ჩემთვის.
გეკითხა ერთი იმ ხევისთვის, ალის ხმით რომ პირამდე ივსებოდა და მისი

ექოთი რომ კინალამ შუა იბზარებოდა, გეკითხა ერთი იმ ფოთლებსათვის, ალის ხმაზე რომ აკანკალდებოდნენ, გეკითხა და ჩვენ უფრო უკეთესად გიპასუხებდით, თუ რა იყო ალის ხმა, რით აგვავსებდა და ვატყობოდა, რით მოგვარჩენდა იგი.

სოფლის მთავარი გზა ჩვენს ეზოს ჩაუდიოდა გვერდით და შინ რომ დავბრუნდით, აყრილი შეზობლები ბარგიანად, ქალ-ბაღნიანად იქ დავგვიხვდნენ. ბაბაი ჩამდგარიყო მათ შუა და ეხვეწებოდა, შინ დაბრუნდით, ნუ შეიშალებითო, მაგრამ ყურს თითქმის არავინ უგდებდა, პირიქით, მოუწოდებდნენ თვითონაც ჭკუა ეხმარა და თან გაჰყოლოდა წმიდა სამუსლიმანოსკენ, სადაც მაღლიანად, მოსვენებით, უხვად და მშვიდად იცხოვრებდა. მაგრამ ბაბამ თავისი უარი დიდ ქვალოდად დასდო ეზოს ჭიშკართან.

იმ დღეებში ბევრი აიყარა თავისი სახლკარიდან, ხოჯამ კი, მახსოვს, ჩვენთან სიარულს მოუხეშირა რატომღაც. ბაბას გამუდმებით ცალკე ეჩუჩრჩულებოდა რაღაცაზე და სულ ჩემი დიდხმიანი ნაკითხი ძმისაკენ იმზირებოდა.

ბაბაი თანდათან უტყვი, ჩაფიქრებული და, მგონია, ოდნავ რაღაცით შეშინებულიც შეიქმნა.

ერთ დღით გავიღვიძე და სექვზე დაგებული ალის ლოგინი ცარიელი დავინახე. თითქოს ყველაფერს მივხვდი, წამოვვარდი, დედაჩემის დასაძახებლად სამზარეულოში შევევარდი, მაგრამ იქ, აი ასე კერაზე თავმიდებული ბაბაი დამხვდა. მწუხარედ გამომხედა, ცრემლების დამალვა ვეღარ მოასწრო და საწყალმა ვეღარც ხმა დასძრა.

გიაურებით ისე დაეშინებიათ, რომ შვილი ოღონდ ცოცხალი გადარჩესო, მუჰაჯირებისათვის გაეტანებინა. დედაჩემიც თან გაჰყოლოდა ალის. ბაბაი კი იჯდა თავის კერაზე თავმიდებული და ელოდა გიაურების მოსვლას, ე. ი. — სიკვდილს.

დედაჩემის წასვლამ მთლად თავზარი დამცა.

ბაბაი მაშვიდებდა, ნუ გეშინიაო, ელბეთ მომავალ გაზაფხულზე ქვეყანა დაეწყობა და ეგენიც დაბრუნდებიანო. ასე ეგონა დედაჩემსაც. შვილი მარტო სხვას ვერ გაატანა და თვითონ წაყვა იმის იმედით, რომ წელიწადში მობრუნდებოდა. მარა რა ვიცოდი, რომ იმ დღეს სამუდამოდ დავკარგე დედა და ძმაც.

* * *

ასე მოგიყევი მამის ნაამბობი ძველი ამბავი. ეს ვიცოდი მამაშენზე უცხოეთიდან ჩამოსულო ჩემო ბიძაშვილო. შემდეგ რაღა მოხდა, ეს შენ თავად უკეთესად იცოდი. მოსმენა არ მინდოდა, მეც ვიცოდი ყველაფერი.

ჩვენ სხვა რამ გვალელებს დღეს: შენ იქა ხარ, მე — აქ.

ახლა ჩვენ არც დრო გვაქვს და არც სურვილი იმისი, რომ დამნაშავეები ვეძებოთ და ისინი გავასამართლოთ.

ბედისწერამ დედამიწაზე ისე დაგვალაგა მე და შენ, რომ ორივეს ერთმანეთისაგან განსხვავებული სამშობლოები შეგვჩაჩა.

— შენ ჩვენ სუყველაი ჩვენებურად ვლაპარაკობთ, — მითხარი შენ. — შინაც და სოფელშიაც, — დაუმატე და თითქოს ამით მანუგეშე.

ჰო, ამასაც არ ველოდი. ეს მართლა დიდებული ნუგეშია, ძმაო, მაგრამ აქ დააკვირდი? — ქუჩაშიც ქართულია, გზებზეც, რადიოშიც, დიდ მეჯლისებზეც, წიგნშიც.

ბიძაშვილობა ახლა ჩვენთვის თითქოს პატარა რამ არის. ჩვენ უფრო დიდი ნათესაობა გვქონია — ენა, ქართველობა.

მაგრამ თუ ენა ჩვენი ეროვნულობის, მშობლიურისა და თვით სამშობლოს გამომხატველია, მაშინ შენი სამშობლო ერთი სოფელი ყოფილა, ჩემი კი ერთი ქვეყანა. ამიტომ მებრალეები, თორემ დღეს ცოცხალი კაცი მშიერი და ტიტველი არსად არ დარჩება.

ასეთი ფიქრები მიტრიალებდა თავში, შენი ცხოვრების ეპიზოდებს რომ მაცნობდი. გული მტკიოდა, თანაც სიხარულს ვერ ვმაღავდი.

ჩვენ მოვინახულეთ ნათესაეები, მამაშენის ნაცნობი ალაგები, მისი სოფელი, მთელი კუთხე და მე შენი კმაყოფილებით ვკმაყოფილდებოდი. შენი ბედნიერებით ვბედნიერდებოდი.

— გიყვარდა ვინმე? — გკითხე ერთხელ ღიმილით.

— ქალი? — მკითხე შენ დამორცხვებით და მიმოიხედე ირგვლივ.

— ჰო.

შეგნიშნე რა უეცარი და უცნაური სინათლით აგვიკაფდნენ თვალები. უფრო მომიახლოვდი, უფრო მომენდე და დიდი რალაცის სათქმელად მოემზადე.

— იმ ჩვენი სოფლის ალაგებიც აქაურ ზეგნებს გავს... — დაიწყო შენ და გამახსენდა, შეხვედრის პირველ დღეს სწორედ აქ რომ გაგაჩერე. თქმას აპირებდი, მაგრამ ჩემი ყურადღება გინდოდა, მე კი ფიქრით შენგან შორს წავსულიყავ.

მერე, ალბათ, მოგერიდა, გადათქვი.

— ჰოდა, მაღლა მთაშია ჩვენი სოფელი... მარა, ჯერ იცი რანა გითხრა? — მამაჩემის სიმღერა არავის გაუგონია. ისე დასტურ კაი ხმა ჰქონდა. მინარეზე ასლა არ ჰქიროდა, ჯამიკარიდან დაძახებულ ეზანს ორ სოფელს გაავგონებდა...

მე მხოლოდ თავი დაგიკარი. თქმით რაღა უნდა მეთქვა.

შენ კი განაგრძე:

— ერთ დღეს, დიდი თხუთმეტი წლის ტროყი ვიყავი მაშინ, ნენეს

შინიდან გავეპარე, გზაბაწარს გავყევი, ჯერ ტყე-ტყე ვიარე, მერე ტიალ-
ში გაველი და მთის წვერისკენ შუდექი აღმართს. იქ, იმ მაღალ მთაზე
მინდოდა ასვლა და იქიდან შორს ჩემი მემლექეთის დანახვა. ჰო, ჰო, აქავ-
რობის, ჩემი მემლექეთის, საქართველოს დანახვა მინდოდა იმ მაღალი
მთის წუწუმეტა წვერიდან.

ბაბაი რომ იყო ცოცხალი, სულ აქავრობისას იტყოდა. ჩემი შურდა:
პაწაი ხარ, გეიზრდები, ქვეყნებში ქარაშოტები ჩადგებიან, ერთიმეორეს-
თან იართ, ჩვენებურების ნახვას მოესწრები, ჩვენი მემლექეთის ნახვას
ელირსებო.

არ მენახა, მაგრამ სულ აქავრობა მესიზმრებოდა.

იმ დღეს მთის წვერიდან ბევრი ვიყურე აქეთ და მეგონა მართლა
დაგინახეთ თქვენ ყველაი. გულში ამფერი რწმენა ჩავიდევნი და...

ე, იმ დღეს, მთიდან რომ დაბლა ჩამოვდიოდი, ტყესთან მოსვლამდე.
დევნახე, ვინცა გოგო მარტვაი ცხვარს აბალახებდა. წვივებზე ჭრელი.
პაიჭები უხდებოდა, წელზე — ზაფრანისფერი ღაზლის სარტყელი. თავშა-
ლი გადაძრობოდა და კისერზე ჰქონდა გადმოფენილი.

ძეშინოდა არ შემეშინებია და ძალიან ფრთხილად ვაბიჯებდი ფეხს
შიწახე, მარა მაინც დამინახა და რავარც შევატყევე, შეშინდა კიდეც.

შევდექ და ვუყურე, შედგა და მიყურა იმანაც.

გამჩენის მადლმა, გაგიბედავ და გეტყვი: ვიფიქრე, მივვარდები, ხე-
ლებს შემოვუჭირებ და გულში ჩავიკრავ-მეთქი. მარა ამას რაფრათ ვიჭ-
მოდი და ვიყავ ისე დამდგარი, ვუყურებდი მონუსხულებით. ისიც მიყუ-
რებდა, ხანდისხან თვალებს დამიფახებდა მარტო.

აჰა, ამფერი რამე დამეპართა. შიშიყვარდა ის გოგო ძალიან. ვიფიქ-
რე: ვინც გინდა ის იყოს, თურქი, ქურთი, არაბი, ბერძენი, სომეხი, სულ
ერთია. მიყვარს ეს გოგო და გათავდა. ის კი იდგა და მარტო თვალებს
ლულავდა, ვითომც ააფერიო.

იცი რა გამიარა იმ ერთი წუთით გულში? გიგიკვირდება, მარა მაიძნა
გითხრა: მთის წვერიდან რომ მემლექეთის დანახვა მინდოდა, ჩემი მემ-
ლექეთი რომ ვეძებე თვალთ, ელბეთ ეს გოგოა ის ჩემი მემლექეთი-
მეთქი. დასტურ ისე ლამაზი, ჭრელი, მოღიმარი, ღიათვალეზიანი, საყვა-
რელი და მკვრდგავსებული წამომედგინა მუდამ ეს ჩვენი საქართველო.

მისკენ წვევდი ნელა. ის მიბრუნდა, რაცხა ჩეიზუზუნა, ცხვარს მუხ-
მო მეგონა, მარა ფარას დიდი გოძორძლო ძაღლი გამუცალკევდა და ცო-
ცხისნელა კუდის კორწილით იმ ჩემს მემლექეთისფერ გოგოს მუახლოვდა.

პაწაი კი შემეშინდა, მარა რაღანა მექნა ამ ტიალში.

დევსე ისევ ღირესავით ერთ ალაგას და გავშემდი. იღბალა, თუ გი-
მიმეტა ამ გოგომ ძაღლის დასაღენკად, რაღა მეშველება-მეთქი.

მარა გადავჩი: ძაღლი პატრონთან მივდა და მის სიახლოვეზე კუ-
წუწოს ბულბულივით დახობოლდა.

გოგომ გეიცინა და ზელი გამიქანა, ნუ გეშინიაო.

ქვეყანა ჩემი გახდა ვითამ. ერთი გენგიში მეცთქვი სულ გარეშეა-
თან გავჩნდი.

შევხედე, თლათ ბალანაც არ იყო, მარა გუბედე თურქულათ. ვინ ხარ,
გოგოვ, ძალვან მომეწონე-მეთქი.

აქავრი ტყიების ბაშბაქანის (მთავარი მეთვალყურის) ქალიშვილი
ვარო. ჩვენ გურჯები ვართო, ღუმატა ნათქვამს და სიხარულმა სულ ტან-
ში დამჯიჴრა.

მეც გურჯი ვარ-მეთქი, ვუთხარი. მაშინ მეგონა უფრო ფართოდ
გამიღო თვალები, თლათ მობრუნდა ჩემკენ, მხრებიდან თავზე აწიწული
თავშალი ისევ ჩამოაგდო დაბლა და სიცილით მითხრა: მემლექეთის დასა-
ნახავად ადი შთის წვერზე?

საიდან მიხვდა ჩემს სიბლავეს-მეთქი, გადევრიე.

* * *

დღე არ იყო, მეტყევის გოგოს სანახავად არ გავპარულიყავ. გულისა
რომ მთლად გავანდე, ზეიდან გადმომხედა უმოწყალოდ და გიმიცხადა:
ჯერ ბალანა ხარ, რა დროს შენი ქალია.

უცებ ცხენის თქარუნიც მომეყურა. მობრუნება ვერ მოვასწარი,
თეთრნაბდიანი ცხენოსანი წამომადგა თავზე.

გოგოს შევხედე, შეცვლილი მეჩვენა და მეწყინა, რომ ჩემსკენ აღარ
იყურებოდა.

— სამი დღეა გელი. — უთხრა მოსულს.

კაცმა ზურგიდან თეთრი ნაბადი მეიგლიჯა, დაახვია, ძირს დააგდო და
ორივე ხელი გაუშვირა გოგოს:

— მოდი. — უთხრა ჩვენებურად. მე გადმომხედა ეჭვით, ხომ არ ეს-
მის ქართულიო.

გოგომ დახვეულ ნაბადს ფეხი დააბიჯა, კაცმა ხელებით აიყვანა და
უნაგირზე წინიდან შემოიჯინა.

— ვინაა? — კითხა ჩემზე კაცმა.

— ხისიმი. — უპასუხა გოგომ.

კაცმა გამიღიმა, მგონია, შეწუხდა ცოტა კიდევ, თუ რაცხა შიშისნა-
ირმა რამემ გაუელვა. მაინც რიხით მომამხა:

— ეგ ნაბადი ამის ბაბას გურონიე და დატიე იქა. ნუ შეშინდება,
გვანცა ამის პატრონთან არის-თქვა, უთხარი.

გვანცა რქმევია გოგოს, ვიფიქრე. მერე ჩემთვის ჯავრით ვთქვი:

ამას უყურე ერთი შენ. გაზაფხული თოვლით დამიფარა, სიყვარული
წამართვა და კიდევ ამას ემსახურე. დასტურ თოვლის დიდ გუნდავით

იყო დახვეული თეთრი ნაბადი ჩემს წინ. რაღანა მექნა. მივედი. ხელა
დავიხარე და ფრთხილად ავიღე ნაბადი, მარა არ გამიშლია, რაღანა ზეცა
გვანცას ფეხი ეხატა წითელი ტალახით.

კიდო იმით ვიღობოდი გულს, რომ ის კაცი ჩვენებული მაინც გამოდგა.
დღესაც არ იციან შინ, სიდანა მაქ ის თეთრი ნაბადი.

ძადლი? ღმუილით, წმუილით წამოდგა, ვითომ ისიც გულჯავრიანი
იყო და დაობლებულ ცხვარს დაედევნა.

* * *

ეს ამბავი მარტო მე მომიყევი და მართალიც იყავი.

მეორე დღეს პიძაჩვენს ვესტუმრეთ სოფელში. შენ ჯიბიდან ფაქი-
ზად შეხვეული რაღაც ამოიღე და მოხუც პიძას გაუწოდე:

— ეს ბაბამ დაგვიტია და დაგვიბარა: თუ ჩემს რომელცხა ძმას ცოც-
ხალს როისმე ჩაუსწარიო, გადეცით, მისი იყოსო.

პიძამ შეხვეული გახსნა და ხელში სათვალე შერჩა.

შენ მერე უფრო დაწვრილებით აუხსენი მამის სურვილი.

ჩემი თვალების მაგიერ ამ სათვალეებმა მაინც შეხედონ მემლექეთ-
სო, უთქვამს მამაშენს სიკვდილის წინ.

* * *

შენი წასვლის უამიც დადგა.

განშორება ბევრი მინახავს, მაგრამ ეს ჩვენი განშორება სხვანაი-
რი იყო.

მიგაცილებდი, ხელებს ხელებზე ვუჭერდით ერთმანეთს, გვეხვეოდი.
გვემშვიდობებოდი, რაღაც დიდი მოუწონებელი ტკივილი გრჩებოდა აქ.
ამას ვხედავდი, ამას ვგრძნობდი შენთან ერთად.

შენ კიდევ მოასწარი ერთი ამბის მოყოლა, შემდეგ გაიხსენე დედა,
ძმა, გათხოვილი და. სიძე ლაზიარო, მითხარი. ბარში ცხოვრობს, თხილის
დიდი ბალი აქვს, ზღვიდან მოშორებულია, მაგრამ მაინც დადის ზღვაზე,
თევზს იჭერს და მის ნავს ცხვირზე „ჭოროხი“ აწერიაო.

შენ კიდევ ბევრის თქმა მოასწარი, მე კი ბევრის მოსმენა და ბევრის
დანახვა შევძელი, მაგრამ ყველაფერს აღარ გავიხსენებ ახლა.

მიდიოდი. ვინ იცის, ვნახავდით თუ არა კიდევ ერთმანეთს.

— ძნელია: შენ აქ, მე — იქ, — გაიმეორე ბოლოს შენ ჩემი ნათქვა-
მი მატარებლის სარკმლიდან გადმოწოლილმა.

მე კი გავიფიქრე: ჰო, „ძნელია“, მაგრამ მყავდე იქ, შენ, — ასეთი კა-
რგი ჩემი ბაძაშვილი და იცოდე, რომ ძნელია. ეს მაინც კარგია.

მამია პარხანიძე

ყამა და სამყარო უთვალავ შვიკს

ი ა ვ ნ ა ნ ა

იავნანა გესალბუნა მხოლოდ,
 იავნანამ დაგიწყნარა სული.
 იავნანა აოკებდა მხოლოდ
 ატირებულ შენს ფიქრებს და სურვილს.
 იავნანამ მოგამწიფა, ლოცვავ,
 იავნანამ შენ აგავსო გზნებით,
 ღვთისმიერი დიდი მადლი მოგცა,
 დაგილოცა, დაგილოცა გზები.
 იავნანამ მოგცა დიდი გული,
 ია-ვარდით ანთებული მარად.
 იავნანა — დიდი სიყვარული
 სიკვდილამდე ციურ შუქით გვფარავს.
 იავნანა გვიშუშებს დიდ ტკივილს,
 როს სიბერე მახვილს გულზე დაგვკრავს,
 ის სიცილად შეერევა ტირილს,
 თითქოს ჩვენთვის ღიმილს პარავს ვარსკვლავს...
 და ვადარებთ დედას მზეს და მთვარეს
 და ვადარებთ ჩირაღდნების კონებს,
 მას ვუკოცნით ხელებსა და თვალებს,
 მის ხატება — სიღიადეს ვმონებთ...
 დედის თვალებს შევფოფინებ ნატვრით
 და ხანდახან ჩემს გულს შესძრავს ელდა.
 მე სულს მიდგამს დედის სახე-ხატი,
 ჩემი დიდი ღვთაებაა დედა.

ეჰ, გულო ჩემო, ტკივილის ზღვა ხარ,
დასჯილი მკაცრად.
ნუ, ნუ ახედავ შებოლილ ზარზმას,
ეს არის ჯვარცმა.
გული გიზვიზებს, როგორც მუგზალი,
ვეფხვის რისხვა ვარ და საყვედური.
დამდეგს პატარა ჩემი ნუგზარი
და მირღვევს დუმილს.
სულთნის მუშტები აჩნია კედელს,
სხვა რა იცოდა — მუშტი და ცეცხლი...
რომ მოიგონო შემდეგ და შემდეგ,
უცქირე, ბიჭო, დიდ გუმბათს ფერცვლილს,
ჩემო ბიჭუნავ, დაიმახსოვრე
ხატება მისი, გამირი რომ ჰქვია,
ცრემლი დედათა, მამების ღონე...
მათი ლანდები აქ ჩუმად ჰქრიან.
დაიმახსოვრე ტკივილი დიდი,
ხელაპყრობილთა ლოცვა და არზა.
შენაც გაილე გულიდან მინდი,
გახსოვდეს ზარზმა.

ირმა გიგალოზს, სამშობლოვ!

მზე აღმომხდარა...
ტოროლამ ელვად მოხაზა ირაო,
ყური დაუგდეთ,
არ გესმით?!
რომ გალობს, ჩვენი ირმაა...
ირმაო,
შენი ძახილი მთასა დაბალსა ამაღლებს,
გულს მტკივანს, სულსა მჭმუნვარეს
აღტაცებით ცად აღაველენს.
იმღერე, ნაზო ასულო, დიდება შენი ივერის,
სულის სიმების წაფვაში
განა არ ვიყავთ ძლიერი?!
განა არა ვართ ძლიერი,
არ ელავს ჩვენი ხატება?!

გზის წილი არის,
გზის წილი, ჩვენი სულისა ნათება.
იმღერე,
შენი ჭირიმე, მგოსანთა ქვეყნის ტოროლავ,
შორს რობერტინო შენ გისმენს,
იქნებ შურს შენი ტოლობა,
შენ გისმენს მათა ქვეყნები, შენ გისმენს
ზღვათა სამეფო.
მინდა რომ იყო პირველი,
ყვავილთ გვირგვინში ჩაეფლო.
ნეტავი შენსა სახელსა გულზე ხატებად იწერდნენ.
ნეტავ სულ ტოროლასავით დილის მზისაჲკენ იწევდე-
მიხარის შენი გალობა,
შენი საამო ჰანგები,
შენ ყველგან გამომერჩევი, შენ არსად დამეკარგები.
ირმაო,
ამღერებულო, ოქროს ზარს რეკავ ყელითა,
შენ მგალობელო გოგონავ,
იცო, რა საყვარელი ხარ?!
ჩვენი ალერსი მხურვალე შენთვის ბადაგად იღვრება, —
დედების გულის ცისკარი შენდა საუფლოდ იღება.
მზე აღმომხდარა ცაზედა, ტოროლა ცაში აიჭრა.
ვინ გალობს, ვისი ხმა არი?!
ბიჭი ტრფიალით დამიჭრა.
ირმაო,
გისმენს სამშობლო,
ღირსი ხარ, კარგო, ზღვა ქების...
უსმინე ჩემო ქვეყანავ, ზღაპარო არგონავტების!...

ჩ ე მ ი ბ თ ბ თ ნ ა

ჩემი პატარა გოგო ყლურტულა,
ბაფთებიანი, კულულა თმებით.
იის სურნელით ჩამიჩურჩულა
და აღტაცების ოცნებით ვთვრები.
და რომ ვემდური ზოგჯერ სიბერეს,
იგი ალერსით შემომხვევს ხელებს.
ტალღად სდის ჩემი სულის კიბეზე
და ტალღასავით ედება ხმელეთს.

დიდ ღუმელს შესძრავს ლალი კისკისით
და მეც ღიმილით დავეწყვილები.
მას უყვარს ლურჯი ზღვა და წყლისპირი,
ქექა-ქუხილი, თოვლი, წვიმები.
სადმე ჩიტივით როს გაფრინდება,
შიშით, ლოდინით გულს დამიწყლულებს.
მოვა, მზეობა გამიდიდდება
და მღვრიე ფიქრებს გადამიწურავს.
ხან სცემს ნალარას, ხან გალობს ჩუმად
და შემოგარენს იკლებს თარეშით,
ვარდის სურნელით ჩამიჩურჩულა
და წარმიტაცა ტკბილ სიზმარეთში.
გამებუტება, კვლავ შემირიგებს —
ყელზე გულდაგულ შემომხვევს ხელებს,
ტალღად სდის ჩემი სულის კიბეზე
და ტალღასავით ედება ხმელეთს.

დედა, სურათი და მხატვარი

ეს ხელი არის სვასტიკიანი
და მან ესროლა ყმაწვილს?!
რა ყმაწვილს!
შენი სურათი სასტიკი არი,
მხატვარო ჩემო, გენუკვი, დასწვი!
ჩემი ბიჭუნა ომში მომიკლეს,
შენი სურათი შავ დღეთ მაგონებს...
ეკალს რად სთესავ, ვარდი მომიმკე,
დედა ვარ, ღვთიურს მე შთაგაგონებ.
მინდა ჭაბუკთა მხოლოდ სიცილი,
აღად ანთება ყელსახვევების,
მინდა ასულთა მხოლოდ სიცილი,
მინდა სანთლებად ენთოთ ხელები.
როცა გალობა მათი ჩამესმის,
ჩემი ბიჭუნა მომენატრება
და მომინდება მისი ალერსი...
აღარ მყავს, აღარ ჩემი ხატება...
ეს ხელი არის სვასტიკიანი

და მან ესროლა ყმაწვილს?!

რა ყმაწვილს!

შენი სურათი სასტიკი არი,

მხატვარო ჩემო, გენუკვი, დასწვი!

მინაწერი

დედის დუმილი მოგავდა გლოვას,

თვალთ ჩადგომოდა ცრემლი თუ ბინდი.

დედის წინ იდგა ბიჭუნა მორცხვად,

ყელსახვევიანს შვენოდა რიდი.

— მე ვარ მხატვარი,

ეს მე დავხატე,

ნუ სწყრები დედავ,

დამშვიდდი დედავ!

ელავდა ცა თუ დედასახატე,

სადღაც ლალანა მინდორი ფშვენდა.

ჩემო ბიჭუნავ!

წამოდი, ქარებს მივცეთ აფრები,

გადავუქროლოთ დიდ ტალღებს, გოროზს,

სადღაც განთიადს ჩავუსაფრდებით,

განახებ მზიან და უცხო გორებს.

მე საიდუმლოს განახებ ყურეს,

სად ნიჟარების ყუყუნი ისმის.

მე გეტყვი რასმე, შენ დააყურე

და ხეაშიადი გამიგე მისი...

ბიჭო, მეც ასე ვიყავი კოხტა,

შენსავით რბილი ქოჩორი მქონდა,

მერე ნისკარტით ჩიტებს უხილავთ

თმა თითო-თითოდ სადღაც მიჰქონდათ.

მოდი, ქოჩორზე ხელს გადაგისვამ

და გავიხსენებ შორეულ დღეებს,

როს ნაღვერდალი ვიყავი მზისა

და ეუჩალებდი ნაღვერდალს ღელეს.

შენ გაიზრდები ისეთი, მჯერა:
ციდან ვარსკვლავი შენ ჩამოგხიდავს;
თავს ანაცვალე, თავს, აინდ ასჯერაც
შენს დიდ მთაწმინდას და ქართვის დედას...

* * *

რისთვის დაგარქვა დედამ მამლუქი?!
მე ეს სახელი მკორტნის ორბივით,
ვიცი, მამლუქი იყო ჩაუქი,
სადღაც რაინდად იყო ხმობილი.
ვიცი, ეტრატზე რანი აღბეჭდეს,
კლდეს სჭრიდნენ ერთი ხმლისა მოჭნევით,
ვისაც მიუხვდნენ, საღაც გაჭენდნენ,
ცეცხლს ყრიდა მათი ცხენთა ფლოქვები.
არის წამება მამლუქის ბედი,
არის ჭრილობა მოუშუშარი.
ჩვენ იმათ ფიქრში, დარდში დავბერდით,
მამლუქს ვგლოვობდით, როგორც შუშანიკს.
ქართულ სახელით იფრენ მზის ეტლით,
იქნები უფრო მხნე და ჩაუქი.
ჩემს საწყისსა და ჩემს ქართულს ვეტრფი,
შენ ვინ დაგარქვა, ბიჭო, მამლუქი?!

რა ლამაზია, რა დიადია!

ცრემლიც, ღიმილიც გულით სწადია
და ეხარბება მას ყველაფერი.
რა ლამაზია, რა დიადია
ყრმა და სამყარო უთვალავ ფერის!
ოდეს ჩემს ბადავს წყალი ერია,
ყრმა მოვიდა და თაფლი მაგემა,
სევდაც, ჭრილობაც წამიერია
და ყველაფერიც არ იკარგება.

როს შეეჯახა ტანით მსუბუქით,
ჩემი ლურჯი ზღვა მაშინ დამშვიდდა,
გადაგრაგნილი შვავით, ქარბუქით, —
ჩემი მინდორიც მაშინ აფშვინდა.
ნუ ჭირვეულობ, გულო, ნუ ღელავ.
აბა, იმედად სხვას რას იგულებ?!
არ შეგაშინოს მძიმე უღელმა,
სიცოცხლეს მხოლოდ ის დაგიბრუნებს,
ის დაგიბრუნებს გზა-გზა დაკარგულს,
ყველაზე ლამაზს, ყველაზე ძვირფასს,
გულს აგიკვირტავს სევდით დადაგულს
და წარღვნის ჟამსაც ის დაგიფარავს...
ვხარობთ... სულ ყრმათა წელიწადია,
და მოგვეყვებიან მხარიმხარს ფრენით.
რა ლამაზია, რა დიადია
ყრმა და სამყარო უთვალავ ფერის!..

პოლგერ ჭანგურიძე

„გიბრალტარის სიმფონია“

სრუტედან გამოსული გემები მარაოსავით იშლებიან ოკეანეში.

ოკეანედან სრუტეში შემსვლელი გემები კი გიბრალტარის კლდე-
ელტვიან.

მაღალია გიბრალტარის კლდე.

მას გემები ხშირ-ხშირად აპელენგებენ, რომ თავიანთი აღვილსამ-
ყოფელი დააზუსტონ ზღვაში.

ეს ჰერკულესის კარიბჭე მაგნიტივით იზიდავს მეზღვაურებს.

აქ შესვენება ტრადიციულად გადაიქცა.

ჩვენი გემის ღუზა რახრახით ჩაეშვა კლდის მახლობლად.

გიბრალტარის ერთადერთი გამზირი, მუდამქამ აფერადებული და
აყვრებული, კლდის ძირას მიიკლავნება, ქუჩის ერთ მხარეს, კლდეში
კაზინოები და მამაკაცთა გასართობი დარბაზებია, მეორე მხარეს — კა-
ფე-რესტორანი და სავაჭროები.

თითქმის წელიწადია აქ არ ვყოფილვართ.

ჩვენი კარმენი ძია სიმონის კაფე-რესტორანში, „ზვიგენი“ რომ ჰქვია,
სწორედ იქ ტრიალებდა მაშინ...

ამჟამად კი კარმენი „ზვიგენის“ შესასვლელთან ატუზულიყო. დაგვი-
ნახა თუ არა, ჩვენსკენ გამოიქცა და მოგვახალა:

„თქვენი გემის შემოსვლა ახლახან გადმოსცა რადიომ“.

შემდეგ ღიმილით მოგვესალმა:

„გამარჯობათ, ქართველებო!“

ჩვენ რამდენიმე ქართული ფრაზა ვასწავლეთ მას და აი, ბასკების
ასული ჩვენებური მერცხალივით ატიკტიკდა.

„გენაცვალე“.

„ჭირიმე“.

„მიყვარხარ“...

ზედიზედ მოგვაყარა კარმენმა და სახეზე ჩამოშლილი გიშრისფერი
კუთულები თავის აქნევით მოიშორა.

მისი დიდრონი შავი თვალები სიყვარულით შემოგვნათოდა.

ჩვენც გულწრფელად შევხაროდით ბასკების ტურფა ასულს.

ქართულად მოჩუქურთმებული მედალიონი ვუსაჩუქრეთ.

კარმენმა ორივე ხელით გულში ჩაიკრა სამახსოვრო.

გაირინდა.

რამდენიმე ხანი თვალდახუჭული იდგა.

შეფაკლულ ლოყებზე სიხარულის ცრემლები ენასკვებოდა...

თრთოდა.

იგი ნუკრივით მოსწყდა ადგილს და გაუჩინარდა...

ძია სიმონმა კაფე-რესტორანში მიგვიწვია.

ვისკი ჩამოგვისხა.

მაგნიტოფონიც ჩართო.

გიტარის სიმები აწკრიალდნენ.

ქალი ნაღვლიანად მღეროდა.

სიმღერა შეწყდა.

კვლავ გაისმა იგივე მელოდია, მაგრამ ამჯერად ქართულად მღეროდა ქალი.

მე გული ამიტოკდა.

„კარმენ! ეს ხომ ჩვენი კარმენია, მეგობრებო!“ — წამოვიძახე უცებ.

სიმონმა განგვიმარტა:

ამ სიმღერას „გიბრალტარის სიმფონია“ ჰქვია. ქართველ მეზღვაურს ეტრფიალება, კარმენისაა...

ჩვენი გემი გიბრალტარის სრუტეს გადიოდა.

მე საჭესთან ვიდექი და გულდაწყვეტილი შეგვურებდი კლდეზე აღმართულ შუქურას. ვიცოდი, რომ იქ კარმენი იდგა.

დღეს ჩვენი გემი, ისე როგორც ამ რამდენიმე წლის წინათ, გიბრალტარის კლდისაკენ მისწრაფვის.

ნეტავ ჩემი სიმფონია არ მომესალბუნება?! /

ჯონი ჯიჯიშვილი

ფიქრები ცხელ ღღეს

ჩემი ჯიხური წყნარ ქუჩაზეა, მაღალი სახლის ძირში. იქვე, ქუჩის მეორე მხარეს გასტრონომია.

ჯიხურის კედლებში ჩასმულ მინებზე ფარდაა ჩამოფარებული. უკანა კედელზე მსახიობთა სურათები გავაკარი. ახალდაწყებული რომ მქონდა მუშაობა, მაშინ იმდენ სურათს ვშოულობდი, ხშირად მთხოვდნენ გოგონები. ...თუ კარგ ხასიათზე ვიყავი, უარს რატომ ვეტყოდი.

ყოველ დილით ცხრა საათზე მოხუცი ქალი მიტოვებს მაწონს. ის დილით ადრე ჩამოდის სოფლიდან. სამი წელია ვიცნობ, ჩემი აქ ყოფნის პირველი დღიდანვე: დილაადრიადად ვიღაცა ქალმა მოუტაკუნებლად შემოაღო კარი და შემოვიდა, მძიმე ჩანთები იატაკზე დადო, დახეული ფეხსაცმელი გაიძრო და გამომიწოდა — ჩუსტი გამეხა, შვილო. ჩქარა გააკერე, დაგენაცვლე!

ჩამეცინა, რადგან ჩემი წარმოდგენით პირველად ლამაზი მანდილოსანი ან ქალიშვილი მოვიდოდა. იმასაც ვფიქრობდი, თუ რა საქმიანად ავიღებდი ფეხსაცმელს და პასუხიც კი მოვამზადე: — ერთ საათში მზად იქნება, ქალბატონო; ანდა თერთმეტ საათზე შემოიარე, გოგონი. წინაღობით რატომღაც სულ ამაზე ვფიქრობდი. არამცდარამც არ მინდოდა პირველი კაცი მოსულიყო.

ქალმა გაკერილი ფეხსაცმელი ჩაიცვა, ჩანთების ასაღებად დაიხარა და უცებ მომიბრუნდა — მაწონს არ დაიტოვებ, შვილო? უი, ფულის მოცემა კი არ დამავიწყდა?

— იყოს დეიდა, მაწვნის ფასია.

ჰოდა, მას შემდეგ ყოველთვის მიტოვებდა მაწონს და შვილიშვილების დახეულ ფეხსაცმელებს. ერთ ღღეს ბავშვები ჩამოიყვანა. უფროსი თორმეტი წლისა იქნებოდა, გამხდარი, ჯანმრთელი ბიჭი. მარომ თქვა, არდადეგები აქვს და მომეხმარებაო. მეორე ჩემთან დატოვა. მას ოქროსფერი თმები ჰქონდა, სახე კი საოცრად თეთრი, ავადმყოფური. ბავშვსა დიდი, ლურჯი თვალები გაუბრწყინდა ამდენი სურათის ერთად ნახვისას.

— ძია, სად იშოვე სურათები? რა ლამაზია? ეს დეიდა შარშან ჩვენი მეზობლად ისვენებდა.

ზაზა მომიყვება, რომ ამ ქალის შეილთან ხშირად თამაშობდნენ. ის ლაპარაკის დროს რატომღაც სუსტ მხრებს იჩეჩავდა.

— ძია, შენ სად ისვენებ ხოლმე?

— ზღვაზე.

— ზღვაზე! — თითქოს ეწუინა, — კარგია ზღვა?

— უუჰ, ნუ იტყვი. შენი თვალეზივით ლამაზია.

— ჩემი თვალეზივით? — გაეცინა, — შორს ცურავ?

— აბა? შენ რაო, ცურვა არ იცი?

— არა. მე ექიმმა ყველაფერი ამიკრძალა, თამაშიც და ცურვაც. ბუროს მაინც ვთამაშობ.

— რატომ ავიკრძალა?

— გული მტკიოდა, — აიწურა მხრები, — ძია, დიდი ტალღებია ზღვაზე? რომ დაგახრჩოს?

— რას მომერევა. აი, ნახე როგორია.

ზაზა კედელზე გაკრულ აივანოვსკის ნახატს დააკვირდა. თვალები გაუდიდდა. ჰოი, ბიჭო, რა ლურჯი თვალები ჰქონდა!

— უუ, რამოდენა ტალღებია, ნეტავი მანახა! ძია, ის ბავშვი მკვდარია? აღარ ადგება? — მკითხა მოულოდნელად.

სურათს მხატვრის გვარი არ ეწერა, ისე კი, ძაან მომწონდა.

— არა, ძინავს! აი, ნახე, ფეხბურთელები.

— აბა, ქალი რატომ ტირის? ძია, მკვდარი არ ადგება?

— ადგება, როგორ არა.

არ მინდოდა ახლა ამაზე საუბარი.

— ძია, რათ გინდა ეს სურათი, მკვდრები გიყვარს?

ბავშვი მუხლებზე დავისვი და მოვეფერე.

— ზაზა, სწავლობ?

— წელს შევალ. აბა, მაწონს ხომ არ გავეყიდი, — აიჩეჩა მხრები. გამეცინა. წასვლისას სურათები ვაჩუქე. იმის მეტად არ მინახავს.

— გაუმარჯოს! — დაიძახა ბოხი ხმით ვილაცამ და ჯიხურში შემოვა-რდა.

— თუ ძმა ხარ, ქუსლი ამიმაღლე, რაც შეიძლება, გოგოსთან მიე-დივარ.

— ვა, ამ დილით?!

— ჯერ ამხანაგს გაუუვლი, მერე გოგოს, მის მშობლებს გავეცნობი.

ფეხსაცმლის ქუსლს ოთხი სანტიმეტრი მოუვმატე.

ჩაიცვა, წამოხტა და კედელს მიეტოლა — ოო, ახლა ჩემი გოგოს სი-მაღლე ვიქნები.

ქალის ტუფლს მომტვრეული ქუსლი მოვადვრე. მერე ფოლადისაგან ქუსლი გამოვჩარხე. თან ვმღეროდი. მივეჩვიე მუშაობისას სიმღერას. მოპირდაპირე სახლის ლოჯზე ახალგაზრდა ქალი გადმოდგა. ღიმილით მომესალმა. ქერამოწითალო თმები მხრებზე ჩამოშლოდა. გრძელმა თმებმა მომეფარა. მას ძალიან მოსწონს ჩემი სმა. თუ-რმე არც ჩემს მიმართ ყოფილა გულგრილი, ერთხელ ჩემზე უთქვამს. ასეთი მაღალი და გამხდარი ვაჟი სწორედ ჩემი გემოვნებისააო. ეს ქალი უწინაც გამოდიოდა ხოლმე ლოჯზე და მისმენდა. ჰოდა, ასე გავეცანიო ერთმანეთს. ხანდისხან დილით პერანგისამარა გაჩერდება ოთახში ფანჯარასთან და ფარდებს იქითაც კარგად ჩანს. ერთხელ წელზევით შიშველს თვალი მოვკარი და ეს ოხერი თითები ჩაქუჩით დავიძებვე. იმ დღეს ტუფლი რომ მოიტანა, მითხრა — შენი სიმღერები პირდაპირ მაგიჟებსო. ვიფიქრე, კი ვიცი ვინ ვის აგიჟებს-მეთქი. არაფერი მითქვამს, ეს იყო და ეს. მერე გათხოვდა ვიღაც ასპირანტზე თუ დოცენტზე. ჩემი გაღიზიანება მაინც არ მოიშალა. ისე, მგონი კარგია: თითქოს რაღაც არის და არაფერიც არ არის!

ჩამოცხა. მაწონს თავი მოვხადე. სქელი ნაღები ჭამად კი ღირდა. იატაკს აღარ ვუყურებ, იმდენი ფეხსაცმელი ყრია. სიცხეში მიჭირს მუშაობა. სიზმარშიც ფეხსაცმელები მელანდება: ზოგი ცხვირაზეულა, ზოგი ქუსლმოდრეცილი და ათასნაირად დაგლეჯილი. მათ სუნს ძილშიც კი ვგრძნობ. როცა ცხელა, ასე მომდის ყოველთვის. მინდა შორს მოვისროლო ფეხსაცმელი, შესაკეთებლად რომ მიჭირავს. ამ ხალხს რომ ჰკითხო, ჰგონია, ათ წუთში მოასწრებ ყველაფერს. ბუზღუნით მიდიან, როცა ვეტყვი ზვალამდე ვერ გავაკეთებ, მოცლა არა მაქვს-მეთქი.

— შე კაცო, რა დიდი ამბავია ამის გაცეობა?! ათი წუთის საქმეა.

ასეთი ათწუთიანი საქმეები ათობით რომ ყრია იატაკზე, იმას კი არ ხედავენ. სიცხეში მაინც ყველა ღიზიანდება. არაა ადვილი, იჯდნე დილის რვა საათიდან საღამომდე და კერავდე. პირველად ხის სკამს ვხმარობდი და მთელი თვე წელქვემოდ გაშეშებული ვიყავი. მერე ამხანაგს ზამბარებიანი რბილი სკამი გავაკეთებინე. ვარდისფერი პლასტმასის პატარა ვენტილატორიც დავიდგი. სიცხეში ასე თუ ისე მშველის.

სასწრაფოდ შესაკეთებელი ცალკე გადავაწყვე. ამ შავ, გაცვეთილ მოკასინებს უკვე მესამეჯერ ვუცვლი ძირს. მისი პატრონი კარგი ბიჭია, სტუდენტი, დიდი მეგობრობა გვაქვს. ამ სიცხეში ქეჩის ყელიანი ფეხსაცმელით დადის. „ჩემი მოკასინების იუბილეზე პრეზიდენტის წევრი იქნებიო“ — მითხრა ამას წინათ.

საერთოდ კლიენტი ბლომად მყავს. მეუბნებიან ტუფლი შეკეთებული თუა, არ ეტყობა, ახალს ჰგავსო.

აგერ გუშინწინ კრებაზე მაღლობაც გამომიცხადეს. ფანჯარასთან ვიჯექი. ისე ცხელოდა არც გამიგია, ჩემზე რას ამბობდნენ. ძირს, ვახურე-

ბულ ასფალტზე ბიჭები ფეხბურთს თამაშობდნენ. გაცხარებით დასდევდნენ ბურთს, მზეს ვინღა დაგიდევდათ. ერთმა წამოიღო ბურთი, ყველა მოატყუა და სწორედ გოლის გატანისას უმტყუნა ფეხსაცმელს. მუხუშის წინდაწინ ვიგრძენი და ისე ამოვიოხრე, ვილაცამ მკითხა, რაო ბიჭუნა ყმაყმა არ გეცოტავაო. არა, აგერ მაგარი თამაშია და ვუყურობდი-მეთქი. მოაწყდნენ ფანჯარას და თამაშის ბოლომდე არც მოცილებიან. მერე კრება და მთავრებულად გამოაცხადეს. ასე საინტერესო სხდომას არასოდეს დავსწრებოვარ.

ამ ქალიშვილს ცოტა გვიან რომ გავუკეთო „გვოზდიკები“, არაფერი დაშვადება. ყოველთვის ახალ-ახალს იცვლის. თმის ფერი და ვარცხნილობაც ყოველთვის სხვადასხვანაირი აქვს. ვილაცამ დააბრალა — ბარდოს გევხარო და მორჩა! ამის შემდეგ რამდენჯერაც ბარდო შეიცვლის თმის ფერს, ესეც ცდილობს არ ჩამორჩეს. ის არადა, მგონი უსწრებს ხანდახან. გუშინ შემოვიდა და მკითხა როგორ მოგწონს ჩემი ვარცხნილობაო.

მე ვუთხარი, ასე თმა ბარდოს შარშანდელ სურათში ჰქონდა-თქო. რომ დავარწმუნე, კინალამ გაგიჟდა და ბოლოს ამოიოხრა — ახლა ნეტავი როგორ იკეთებსო.

— არ ვიცი, ალბათ გადმოსცემენ უკანასკნელ ცნობებში.

გაგვეცინა. ის ფეხის თითზე ქოშს აქანავებდა. ტკაცუნით ჩამოიცვია და წინ გადმოიხარა — შენ ამ ბერეტში იტალიური ტიპი ხარ.

— უბერეტოდ?

— უბერეტოდ... პინგვინი! — გადაიკისკისა. მერე ერთით ერთიო, მითხრა და დამეშვიდობა.

მაწონი მთლად შევჭამე და ბიჭის ფეხსაცმელებს მესამეჯერ გამოვუცვალე ძირი.

პირველი საათი დაიწყო.

კარგია. ახლა ქუჩებს თუ მიორწყავენ.

სულ პირველად მებაღესთან ვმუშაობდი. ნარგავების მორწყვა მევალებოდა. მიხაროდა, ხეებს ძირში წყალს რომ დავუხსამდი. მებაღემ მითხრა ერთხელ, ხეები დაგლოცავენო და მეც სადღაც მჯეროდა...

ჯიხურის წინ ბოთლით წყალი მოვასხურე. ცხელმა ასფალტმა უტბად შეისრუტა.

ო, რა ხვატი იქნება დღეს!

რალაც ცუდი, სიტყვით უთქმელი გრძნობა დამეუფლა. წელიწადში ერთხელ თუ გამიხსენებს... ბავშვობიდან მომდევნ ეს ოხერი! ვერ გამომიტყვამს: ყველაფერში რალაცით უქმაყოფილება, თითქოს ტალახში დასერილი გული მზეზე მიხმება. მე მგონი, ამის მაგვარი გრძნობა გრჩება კედელზე ფრჩხილებით გაფხაჭვნის დროს. კარგახანს ვიჯექი გაშემებულში. ახლა ეს აღარ მინდოდა, ისიც მეყოფა, სიხმარში ფეხსაცმელები რომ არ მასვენებს. წამოვდექი და იქვე, გასტრონომში შევირბინე.

— ლუდი ცივია, ხომ?

— ჯი. რა შეწუხებული სახე გაქვს! კბილი ხომ არ გტკივ?

— ჰო-მეთქი, — თავი დავუქნიე.

— იცი, ბებიაჩემს რა სალი კბილები ჰქონდა?

— უჰ, როგორ არა...

— ერთიც არ აკლდა, — ასწია სქელი წარბები. ენამახვილი ჰგონია ამას თავი, გაუთავებლად და მომაბეზრებლად ოხუნჯობს.

— კარგი ერთი, ნუ დამანატრე ბებიაშენის კბილებს.

ბოთლი გამოვცალე და ფულთან ერთად დახლზე დავდე — მეორეც მომეცა!

მალაზიაში ნაცნობი კაცი შემოვიდა. ბადურით ცარიელი ბოთლები მოიტანა. ღიმილით მოგვესალმა. ორმოცდაათ წელს იყო მიტანებული. მის ლოყებს დაუღაჟი გაუდიოდათ. უბერებელი კაცია. ღიპქვეშ ამოდებული ქამარი გადმოგდებულ მუცელსაც უმაგრებდა და შარვალსაც. ბოთლები დახლზე დააწყო.

— ოცი ბოთლია, — კმაყოფილებით ჩამოისვა მუცელზე ხელი, — ექვსი კაცი ვსვამდით, მაგრამ ნიკო სათვალავში არაა... ადრე დათვრა, ჩხუბი აგვიტეხა... ძლივს დავაძინეთ. უკვე მესამეჯერ მოსდის ასე, ფხიზელი ოქროა! — გაშალა ხელები — აჰ, არა, ძმაო! მაგის დათრობა პოლიტიკური დანაშაულია. — დაასკვნა გაბრწყინებული სახით და გადაიხარხარა საკუთარი აღმოჩენით გახარებულმა.

მე მის სიცილზე გამეცინა. ლუდის ბოთლი ავიღე, იქვე საფუთუშეში სამი ღვეზელი ვიყიდე და დავჯექი ჩემს სასუფეველში. ისე მომასავათა ამ უღვთო სიცხემ, ზღვაში ბანაობა ვინატრე.

ვენტილატორი სიცხეს ველარაფერს აკლებს. საწყალი ჩემს სასიამოვნოდ ტრიალებს დაუსრულებლივ, ასე მეგონა, მის დაღლილ ფრთებსაც ზღვა უშველიდა. გამოვრთე. უწყვეტი ხაზი სამ ნელა მოტრიალე ფრთად გადაიქცა. თვალმოუშორებლივ მივშტერებოდი და დავიწყე სიმღერა ბავშვზე, რომელსაც არასოდეს არ უნახავს ზღვა და მიფრინავს მისკენ... მან მხოლოდ ის იცის, რომ მისი თვალებისფერია ზღვა და მიფრინავს, მიფრინავს, რომ ნახოს ზღვა...

ბოლოს სიტყვები არ მეყო და გავჩუმდი. კარებთან პატარა გოგო მოსულყო. ფუთუშას ჭამდა, გაკვირვებული შავი თვალები დაეჭყიტა. თითი დავუქნიე, აქ მოდი-მეთქი. ლამაზი და სასაცილო იყო ტკბილ კრემში მოთხუხუნულ ლოყებით. კვლავ დავუქნიე თითი, მაგრამ გაიქცა.

ჯიხურში ნაცნობი ვაჟი შემოვიდა. ნახაზები და ყვითელი ჩანთა კუთხეში მიაწყო და ახალნაყიდი წითელი პალსტუხი მანახა, მერე რალაც უმნიშვნელო თქვა.

ნეტა რა უნდა მითხრას, ჰა? — ვიფიქრე. სიცხემ და ამდენმა ცდამ კული გადამიღია.

— ჰე, რა იყო ბიჭო?

— იცი, იმ გოგოს, მგონი, ნამდვილად... საღამოობით შენზე ლაპარაკობს.

— ჰოო, ასეა აბა?

— ასეა, რა ჯობს. ის დაუკრავს, შენ იმღერე. კარგად! — თითები გამიქნია, და წავიდა.

— ჰკუით! — გამეღიმა.

იქნებ, გამიხარდა კიდეც.

ის ჯერ ბავშვია. აქ მუშაობა რომ დავიწყე, მაშინ პატარა იყო, 13-14 წლისა. თითქმის ყოველდღე ვხედავდი სკოლაში მიმავალს ან უკან დაბრუნებულს და ვერც კი შევამჩნიე, როგორ გაიზარდა. მსიამოვნებდა, როცა დავინახავდი მსუბუქი ნაბიჯებით მიმავალს. ჩავლისას აუცილებლად მოიხედავს და ხელით მესალმება.

შემოივლის ხოლმე, დაჯდება, დაიდებს მუხლზე ვიოლინოს და მესაუბრება ახალ ფილმზე ან მუსიკაზე.

მე კი ვუყურებდი და ვფიქრობდი: „ვილას მაგონებს, ნეტავი ყის? ღმერთო დიდებულს! შევიშლები, რომ ვერ მივხვდე. და ასე ყოველთვის ვცდილობდი ამოეცნო ის დიდი მსგავსება, თუმცა ამაოდ.

ვფიქრობდი ჩემთან ყოფნა ბავშვური სიხალისით მოსდის-თქო, მერე გაიზრდება და ვილას გაახსენდება „საპოენიკი“?

არასოდეს, არცერთ ქალთან არ შემრცხვენია ამ სახელის, ათასგზის ლამაზმანებთან, ვისთანაც ვყოფილვარ უფრო ახლოს.. და მხოლოდ ახლა...

ამ წუთში სიტყვა „საპოენიკის“ გაგონება უფრო საძაგელ გრძნობას დამიტოვებდა, ვიდრე კედელზე ფრჩხილებით ფხაჭვნა. ადგილზე გამაშეშა კვლავ კარგახანს. ღმერთო, მიშველე! დღეს მეორეჯერ წამომიარა ამ ობრობამ, თუკი რაიმეს უწოდებს კაცი.

ათიოდე წუთის შემდეგ მუშაობა განვაგრძე. კარგი, ვთქვათ, ესაა სიყვარული. კარგიდა მერე?! არაფერი, სულ არაფერი. მორჩა ხომ? ჰოდა ასე!

ადრეც ასე გადავწყვეტიდი, მაგრამ გადაჭარბებული ყურადღებით მაიძულებდა მასზე მეფიქრა.

თებერვლის ერთ თოვლიან დღეს სახეაწითლებული შემოვიდა ჩემთან.

— რა კარგად მღერით! — წამოიძახა აღფრთოვანებით.

— ვითომ?

— ძალიან, ძალიან კარგად... აქ რატომ მუშაობთ? თქვენ ესტრადაზე უნდა გამოდიოდეთ.

არაფერი მითქვამს.

— იცით, მთელი ათი წუთი გისმებდით.

— ათი წუთი, ამ სიცივეში? ეს ბავშვი გამაგიჟებს ნამდვირად.

— შენ კარგი გოგო ხარ, თინა. ლამაზი თვალები გაქვს.

გაწითლდა. სახე აერია. მერე რალაც თქვა და გაიქცა. ვიფიქრე, ეწეინათქო და შევწუხდი. მეორე დილით რომ გამოიარა, გამიღიმა და ხელი გამიქნია. ახლა უფრო დინჯად მიდიოდა. დიდხანს არ შემოსულა ჩემთან. ორი კვირის შემდეგ შევხვდი ტრამვაიში. ბილეთს ვიღებდი და დამასწრო.

— ნახეთ, ბედნიერი ბილეთია.

— გვეშველა და ესაა.

ხმამალა გაეცინა.

— როგორაა შენი მუსიკის საქმე, თინა?

— კარგად. ამელამ კონცერტზე გამოვდივარ.

— ალბათ, ძნელი იქნება შესვლა, — ვთქვი მე. ისე, მაინცდამაინც არ მაინტერესებდა.

— სულაც არა, — აიჩეხა მხრები, — დავესწრებით?

— ჰმ!.. კი, რა თქმა უნდა.

ნეტა რაში მჭირდებოდა? ბიჭებს დათქმული გვქონდა გემოზე გვექეიფა. არ ვაგიჟდებიან რომ ვუთხრა, კლასიკურ მუსიკას ვუსმენდი და იმიტომ ვერ მოვედი-მეთქი?

რახან ვთქვი, უნდა დავესწრო.

სალამოს ყვავილებიც კი ვიყიდე. რად მინდოდა, ახლაც ვერ გეტყვით, ალბათ სცენაზე მისაცემად.

კონცერტი ჯერ არ დაწყებულყო. დერეფანში ხალხი ირეოდა. თინას დედა დავინახე. თაიგული ფანჯრის რაფაზე მივაგდე, მხოლოდ პატარა, ზავერდოვანი, წითელი ყვავილი დავიტოვე.

კიბეებზე ერთი ნაცნობი კაცი ამოვიდა. დარბაზში ერთად ვისხედით. კონცერტში მისი ქალიშვილიც მონაწილეობდა. მეორე, პატარა გოგო თან ახლდა. ეს კაცი რომელიღაც სამინისტროში მუშაობს. ახალ გადმოტული იყო მეზობლად აგებულ ბინაში და ხელადვე დამიმეგობრდა. ფეხბურთის ბილეთებს ყოველთვის მაძლევდა და, თუ დრო არ მქონდა, ბიჭებს გავახარებდი ხოლმე. თავდავიწყებით უყვარს ფეხბურთი, ჭადრაკი და მუსიკა. ამ უკანასკნელს, მგონი, თავისი ქალიშვილის შესაძლებლობით აფასებს. სცენაზე გამოვიდა თუ არა მისი გოგონა, პირდაპირ აღარ მომცა საშველი — ნახე, რა კარგად უკრავსო. შემდეგ თინა გამოვიდა. ვერ ვიტყვი, მე მხედავდა-თქო. ისე კი, მგონი, მუსიკით შთაგონებულის სახეც მივიღე.

ბოლომდე აღარ დამიცდია. ყვავილი მეზობლის პატარა გოგოს მივაჩიე ხელში და წამოვედი. ბიჭები უკვე ქეიფობდნენ. ნათელი ღამე

იყო და საოცრად თბილოდა, თუმცა მარტის თვე იდგა. მთვარე ცილ თეთრ ქსოვილივით ეფარებოდა ღრუბლების თხელი ფენას.

— შენ რაო! მესამეჯერ ცლი ჭიქას და არაფერს ამბობ? — თავი გავაქნიე. რალაც ხილვები მქონდა და არ მინდოდა გამქრალიყო.

— მაგარია გრძნობები, — თქვა ერთმა.

— ნუ იტყვიო, — დამოწმეს ჩუმად. ხმა არ გამიღია. ვუყურებდი მთვარეს, ვხედავდი იქ, სადღაც სიფრიფანა კაბიან გოგოს, რომელიც უკრავდა მხოლოდ ჩემთვის და კვლავ შეესვი უთქმელი სადღეგრძელო.

სახეზე ავისვი ხელის ზურგი, მერე სარკის ნატეხში ჩავიხედე. წვერი მომზრდოდა, ნიკაპის ფოსოც ამოევსო. კიდეც უფრო გამხდარი მეჩვენა თავი, თუმცა ეს წვერის ბრალი იყო. დამეზარა გაპარსვა ამ სიცხეში, ოფლი ამიწვავს და მოსვენება არ მექნება.

რატომღაც ახლა გამიელვა თავში: აჯობებდა დღეს გაპარსული ვყოფილიყავი-თქო.

ტუჩებზე რალაც რბილ ბურთულასავით დაგორავდა, ნელინელ მიხიცილებდა და ბოლოს ისე ამიქავდა, კოცნა მომაწყურა... კოცნა ტკბილი, სულ ნორჩი ტუჩების... მგონია, შევვჭამ კიდეც!

— ნაყინს არ შეჭამთ?

— იფ, მისწრებაა პირდაპირ.

თინა შემოვიდა და დაჯდა. ვენტილატორი თავისკენ მიიბრუნა, ჩართო, მე ნაყინს ნელა ვლოკავდი.

— კარგია, ეს რომ გიდგათ.

— დიდი საშუალებაა. ზღვაზე არ მიდიხართ დასასვენებლად?

— არ ვიცი, — აიჩეჩა მხრები — თუ მოვახერხებ. თქვენ ზღვაზე ისვენებთ, ხომ?

— ჰო. წადი, აუცილებლად წადი. ახლა რა სჯობს ზღვას.

მეტისმეტად ლამაზი მეჩვენა. სადა, ვარდისფერი კაბა მუხლებს ვერ უფარავდა. რამდენჯერმე გადმოქაჩა — არ გამაწვალა? — წამოიძახა ბოლოს ბავშვური გულუბრყვილობით.

— თინა! ცეკვებზე არ დადიხარ?

— ოჰ, არა! ვისთან ვიცეკვო? — შეარხია მხრები და საჩქაროდ დაამატა — კარგად არ ვიცეკვავ.

— რატომ, არაა ძნელი. „ღმერთო, მომაგონე, ვის ჰგავს!“

— გოგონები ამბობენ თქვენზე, იდეალურად ცეკვავსო. სად ისწავლეთ?

— არ მახსოვს, ალბათ ზღვაზე... „ერთი მიმახვედრა, ვის ჰგავს, ჰა?“ გამეღიმა, „იდეალურადო“ რომ თქვა.

— მოხვალ ცეკვებზე?

სახე ვარდისფერი გაუხდა, მხრები აიწურა. „ოო, შევტოპე. მაგრა, რომ... რომ...“

მან ჩემს თავს ზემოთ გაკრულ სურათებს შეხედა. მერე დაეკნინა თავი და თქვა: სველი, პაწია ტუჩი, აი ისეთი — წელან რომ ვინატრე.

— იცით... მე... ვინ არის ეს ბავშვი?

მივხვდი ვისზეც შემეკითხა. სურათიდან ილიმებოდა ოქროსფერ-თმიანი ლურჯთვალა ბიჭი, სუსტი, მაღლაწეული მხრებით... და ახლა გავიგე, თუ რა იყო ის მსგავსება, თავდავიწყებამდე რომ მომწონდა ამ გოგონაში — მხრების აჩეჩვა!

— ვინ არის ეს ბავშვი?

მას ზღვიდან პატარა აქვარიუმი ჩამოვუტანე შარშან. შიგ ერთიციკტნა თევზები დაცურავდნენ, ფსკერზე კენჭები და ნიჟარები ეყარა. მოუთმენლად ველოდი, როდის ვაჩუქებდი. თითქოს ვხედავდი, როგორ ჩაუყრიდა თევზებს პურის ნამცეცებს და როგორ გაიცნობდა მის თვალბივით ლურჯ ზღვას. მოლოდინი კი დიდხანს გაგრძელდა. მოხუცი მემანუწე არ ჩანდა. სექტემბერი იწურებოდა. გადაწყვიტე, ამ ორ დღეს თუ არ გამოჩნდა, უეჭველად ავალ-თქო მათთან სოფელში.

დილით ღია კარებთან ქალი მოვიდა ნელი, დადლილი ნაბიჯებით. შავები ემოსა. ხმაც ვერ გავილე... მკერდზე პატარა სურათი ვიცანი!

ფეხზე მდგომი დიდხანს გავსცქეროდი მიმავალს.

უეცრად რაღაც ხმამ თუ ძალამ შემატრიალა იმ სურათისკენ, რომელზეც ქალი ეხატა ბავშვით ხელში.

„— ძია. ის ბავშვი მკვდარია? აღარ ადგება?

— არა, სძინავს!

— აბა, ქალი რატომ ტირის? რად გინდათ ეს სურათი, მკვდრები გიყვარს?“.

ცივად შემაჟრჟოლა. სურათი ჩამოვგლიჯე და ნაფლეთებად ვაქციე.

„მინც, რა ჯანდაბად მინდოდა ეს სურათი!?“

ჩემს ოთახში რომ შევდივარ, პირველად ზაზას კუთხესთან ვჩერდები. მაგიდაზე დგას მისი სურათი, იქვეა აქვარიუმი. ვჩერდები, რადგან ის მოხოვს ვუამბო ზღვაზე. მეც ვუყვები დაუსრულებლივ. ისიც დაუსრულებლივ მისმენს და ბოლოს, თითქოს არ სჯერაო, მკითხავს — ძია, ასე ლამაზია ზღვა? მართლა ჩემს თვალებს ჰგავს? უჰ, ნეტავი მანახა

პატარა, თბილი ხელი ოდნავ შემეხო და გაირინდა, თითქოს ბურუსი გაიფანტაო ჩემს წინ, ახლა შევნიშნე ცრემლჩამდგარი შავი თვალები, ხელზე დაყრდნობილი გაფითრებული სახე.

საოცრად მომინდა თინას გაცინებოდა, თუნდაც გაეღიმა. ლამის არი-
რებულებო. ვინანე, ნეტავი რამ მომაცოლა ახლა ეს ამბავი. ისეთ გულ-
ბაზე დავდექი, კინაღამ მესამედ არ წამომიარა იმ საშინელმა გრძნობამ
არადა ვერც სასაცილო რამე მოვიზრე. სიგარეტს მოვუკიდე. ამ სიცხეში
დიდი ვერაფერი სასიამოვნო იყო, მაგრამ ამასაც მიხვედრა ხომ უნდა.
ცელულოზის მწარე გემო მეცა. თინას უცებ გაეცინა ისე, რომ მეც გადა-
მედო. შეცდომით ფილტრზე მოვუკიდე ცეცხლი. გამეღიმა. თურმე სიგა-
რეტის უკუღმა მოკიდება ყოფილა ყველაფრის თავი და ბოლო. რომ გა-
დიოდა, ავხედე. ჯიხურს რამდენიმე ნაბიჯით გაშორდა და შემობრუნდა.
ოდნავ შესამჩნევად იღიმებოდა.

არ ვიცი, მომეჩვენა თუ ნამდვილად დამიქნია თავი.

ჯემალ ქათამაძე

ზ ღ ვ ა ს თ ა ნ

აქ ზღვა მარტო ზღვა როდია,
ან მარტო წვა და ოცნება,
ზღვასთან ზღვა გულით მოდიან
ტალღების დასაკოცნელად.
ზღვა ზოგჯერ ურჩობს, დიდგულობს
შლეგი ქარებით ნაცემი.
ზვირთზე სიყვარულს ვკითხულობ,
თოლიის ფრთებით დაწერილს.
ვეჭვობ — ზღვა როცა წყნარია,
ვფხიზლობ — ზღვა როცა ირწევა,
ირხევა ჩემი ქნარიც და
თითქოს სიცოცხლეც იწყება.
და ზღვა... მარტო ზღვა როდია,
ან მარტო წვა და ოცნება,
ზღვასთან ზღვა გულით მოდიან
ტალღების დასაკოცნელად.

ელისა ციხე

დგას უგანგაშო და ხმას არ იღებს
ელისა ციხე...
ელისა ციხე.
გარინდებული უსმენს და უსმენს
კალმახიანი კინტრიშის ქუხილს,
ველური ვაზით გაბარჯლულ გულზე
გადადის მთების ცისფერი მწუხრი.
ამოღამებულ თვალების ფოსოს

შუქივით შვენის ჩიტების ბუდე,
ვიღაცა ლოდთან აჩაღებს კოცონს
და მუხლქვეშ კენჭი მარილი უღევს.
დაეფინება ტყეების ახლო
ფერი მგლისა და ფერი ავაზის,
ჭახათი ჩემი კლდეებზე სახლობს,
კლდეების თავზე ყვავილობს ვაზი.
თან ახლობელი და თანაც შორი
დგას უგანგაშოდ და ხმას არ იღებს,
ამ ცვრიან ჭალებს, ხეებს და გორებს
ახლა დუმილით დარაჯობს ციხე.

* * *

დღეს ჩემთან ცეკვავ... ჩემს გულთან ცელქობ,
ხვალ კი, ვინ იცის... იქნება სხვასთან.
ღრუბლები მუჭი, ქარები ლეჭი,
ასე მიმოდის ბობოქარ ზღვასთან.
შენც დგახარ ზღვასთან... არც ისე ავი,
არც ისე თბილი გორების ნისლი,
ჭრელი კენჭების აგროვებ ყვავილს
და თითო-თითოდ ტალღებში ისვრი.

დავით ნასპალაძე

ნ ა ლ ის ფ ა ს ა ლ

მხატვრული პრონიკა

ეს ამბავი მოხდა 765 წლის წინათ. 1204 წელს. მომხდურ თურქ-სელჯუკთა ურდოების წინააღმდეგ აღსდგა მთელი საქართველო: პერეთისა და კახეთის ლაშქარი ტაშისკარით, ხოლო იმერთა, ლაზთა და აფხაზთა ლაშქარი აქარა-ართვინის გზით მოვიდნენ ოძრახეში. აქ შეერთდნენ და ტაოელბთან ერთად დაიძრნენ ბასიანისაკენ.

„...მოვიდა რუქნადინი, და თანა ჰყვა ლაშქარი დიშუშკით და ალაბით ამოღმა წაღებად ამის სამეფოსა. მიეგებნეს ბასიანის ქვეყანასა, გაიქციეს, ხოცეს და ამოსწყვიდეს. მოასხნეს სულტანნი და ამირანი ტყვედ ერზიჩიელი, შამელი და ბიგრიტელი, საქურჭლისა ზანდუკთა ოქროთა და მარგალიტითა სავსეთა, და დროშათა სასულტანოთა, მრავალთა კარავთა, ვეცხლის ქურჭელთა და ოქროსათა სადა იყო სიმრავლე. აქლქმითა, ჯორითა და ცხენითა ადავსნეს მინდორნი და ველნი“.

„ქართლის ცხოვრება“.

სიეთერთი შემკრთალი ბინდი ელიმდამებოდა თამარის სასახლეს. ნელ-ნელა მუქმწვანე ლიბრი იპყრობდა ისანს. სწორედ ამ დროს აუწყა მსტოვარმა მსახურთუხუცესს ვარდან დადიანს რუმის სულთნის რუქნადინის ელჩის მოსვლა.

მხოლოდ მეხუთე დღეს, ნაშუადღევს ინება დიდმა თამარმა რუქნადინის ელჩის მიღება. მეფემ და თანამეცხედრე დავით სოსლანმა უბრძანეს ზაქარია ამირსპასალარს, შეეკრიბა დარბაზი. დიდი ვეზირის, მწიგნობართუხუცესის ანტონის ჰყონდიდიდან ჩამობრძანებას ელოდებოდა თამარი.

არასოდეს არა იქმოდა მეფე თამარი დიდი ვეზირის გარეშე ელჩთა მიღებას.

პირველი სავარძლები დავით სოსლანსა და ჰყონდიდელს ეკავათ, მესამე და მეოთხე — ამირსპასალარ ზაქარია მხარგრძელსა და ამილახვარ-გამრეკელს, მათ რიგით მიყვებოდნენ მეჭურჭლეთ და მანდატურთ უხუცესნი ჭიაბერი და კახაბერ ვარდანიძე, ვეზირნი და სპასალარნი.

თამარმა ბრძანა დარბაზში შემოეყვანათ ელჩი. მაჩვიედი დაბალი თურქი ხალიჩაზე განერთხა და თავი დაუკრა მეფეს, შემდეგ აწმინდოდა ამოიღო და გაშალა. რუქნადინი თამარ მეფეს წერდა:

„— შენ გიბრძანებია ქართველთათვის აღება ხმალისა მუსლიმანთა ხოცვად, ამიტომ მე წარმომივლენია მხედრობა ჩემი, რათა აღვზოცო მამაკაცი შაგა ქვეყნისა და ცოცხალი იგი ოდენ დარჩეს, რომელიც წინა მომეგების, თაყვანი სცეს ჩათრსა ჩემსა, ჯვარი ქრისტესი ჩემსა წინაშე დაღეწოს და მაჰმადი აღიაროს“.

— სულთანის კიდევ ერთს დანაბარებს მოგახსენებთ, დიდო მეფეო! — განაგრძო ელჩმა, — უკეთუ მეფე თამარმან დაუტევოს სჯული, იპყრას სულთანმა ცოლად და უკეთუ არა დაუტევოს, იყოს ხარჭად სულთან... — მაგრამ სიტყვა ვეღარ დაასრულა ჩაღმოსანმა: ზაქარია მხარგრძელის მოქნეულმა ხელმა ელჩი იატაკზე უგონოდ გაშლართა.

— გაათრიეთ ეს სიბინძურე და დილეგში ჩააგდეთ!

კარისკაცებმა გონწასული ელჩი გაიტანეს.

— ბრიყვი მბრძანებლის დანაბარები მომახსენეს ამირსპასალარო, რად უხვთქე სახეში და ვითარცა მკედარი დასცი მიწაზე!

ზაქარია ერთხანს გარინდებული იდგა, მერე მორიდებით შეხედა თამარს და უთხრა:

— თუ ელჩი არა ყოფილიყო, ჯერ ენის აღმოკვეთა და შემდეგ თავისა იყო სამართალი მისი, პატრონო ჩვენო!

თამარმა არაფერი უბასუხა ზაქარიას, მხოლოდ წარბების ოდნავ შემართვით გამოხატა უკმაყოფილება. სდუმდა დარბაზი, ხმის ამოღება ვერავის გაუბედა.

მეფემ დავით სოსლანსა და ჭყონდიდელს შეხედა. ამირსპასალარი კვლავ ფეხზე იდგა.

— დაბრძანდით, — აღმოხდა მეფეს, და ზაქარიაც სავარძელში ჩაეშვა.

— რუქნადინს ჩვენი სისხლი მოსწყურებია, თანამეცხედრე!

— სამართალს ხმალი გააჩენს!

— ხმალ-მუზარადის ასხმა მომწყურდა, ცათასწორო! — კვლავ ამეტყველდა ზაქარია.

— მწიგნობართუხუცესის ღუმილი რასა ნიშნავს?

— არა ვსდუმვარ, დიდო მეფეო. რუქნადინთან შებმა ადვილად არ მეჩვენების. სეფე ჯარს ვერ ვენდობით, დიდია რუმის სასულთნო, ნახევარ მილიონ ლაშქარსა მოასხამს ჩვენს მოსასპობად.

— მართალსა ბრძანებს ვეზირთმთავარი. შესაკრებად ნიკოფსიიდან დარუბანდამდის ქუდზე კაცი მიბრძანებია, ჭოროხისა და მტკვრისა ლაშქარი ჯავახეთს შეერბეს წყობად და მიგებებად! — ბრძანა მეფემ და დარბაზი დაითხოვა, მხოლოდ ჭყონდიდელს უთხრა, დარჩიო.

— ახლა, მწიგნობართუხუცესო, სულთანს საკადრისი მიეწეროთ:

„— მე ღვთის ძალას მინდობილმან, წმინდა მარიამ ქალწულის
ჰმოსავმან და პატიოსანი ჯვრის მავედრებელმან ივერთა მეფე თამარიმან
წარვიკითხე ღვთის განმარისხებელი შენი წიგნი, რუქნადინო, და გავიგე
შენი სიცრუენი, რომელთ მოწამე თვით ღმერთი იყოს. სულთქმისაჲნი
დინ, გეტყობა ოქროს ბევრთა სიმრავლეს მინდობილხარ, ხოლო მე არც
სიმდიდრესა და არცა ჩემი ჯარის ძალას ვერწმუნვი, მჯერა ძალი ღმერთი-
სა და წმინდა ჯვარისა, რომელიც შენ დაჰმე. აწ კი მომივლენია მხედრო-
ბა ჩემი შენს შესახვედრად.

მეფე საქართველოსი თამარი“.

მეფე დაფიქრდა და მერე ჰყონდიდელს უთხრა:

— კიდევ ერთსა გიბრძანებ: ვიდრე ამერ-იმერთა ლაშქარი ჯავახეთს
არ შეკრება, მსახურთუხუცესმა ელჩი სასახლეში ამყოფოს, შემდეგ კი
დაასაჩუქროს და გაისტუმროს.

* * *

ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე ლაშქართ შეკრებას ბრძანებსო, მეფე
თამარი, ლიხთიმერთა ლაშქარს მეფე დავით სოსლანი უმხედართმთავრე-
ბსო, ლიხთამერს—ზაქარია მხარგრძელი. ემცნო ხალხს დავით სოსლანის
გეგუთში ჩასვლა. აფრიადნენ გორგასალის დროშები, აყლერდნენ ხმლები
და ჯაჭვის პერანგები, დაიჭიმნენ ჯიხვის ძარღვისაგან დაგრეხილი მშვილ-
დისრის ლარები, მოიმართნენ შუბები, გაილესა სათი და დაიჭედნენ ბე-
დაურები.

ბრძოლის ხმაზე ახმთანდნენ სიონისა და მცხეთის, გრემისა და შუა-
მთის, ანანურისა და გელათის, ბიჭვინთისა და ნიკორწმინდის, ხიხანისა
და ტბეთის, ბანას და ოპიზას, ოშკისა და ხახულის, იშხნისა და ზარზმის,
ბოლნისისა და პარხალის ტაძრების ზარები.

„— მოვიგოთ მაღლი ერთგულებისა და გვირგვინი ახოვნებისა, ვიყ-
ვნეთ შეუპოვარნი ქრისტეს ჯვრისა და დიდი თამარისათვის“, — ლაღადე-
ბდნენ ეპისკოპოსები და ამწყალოებდნენ ორი გზით მავალ ქართველთა
ლაშქარს.

ტაშისკარით ატარებდნენ ამირსპასალარი ზაქარია მხარგრძელი და მხე-
დართუფროსი შალვა ახალციხელი გულად კახთა და ჰერთა მეზობოლებს,
რომელთ ტოლს არ უდებდნენ მესხთა, ოფსთა და ყიფჩაღთა რაინდები.

თხელი ნისლი ადგა ბორჯომის ხეობას, დორათ დილამის ოროლითა
მღერა აცოცხლებდა მტკვრის ხეობას, მტკვარი კი ზათქითა და გრილით
მიიკვლევდა გზას ტაშისკარისაკენ.

ქაფმორეული ჭოროხიც ბორგავდა და მუქარით ეშვებოდა ლივანას
ხევიდან. ოქროსფერ სხივებში გახვეულიყო მოჟანგული და გამუქებული

ვეება კლდეები. მდინარის შხუილს უერთდებოდა დიდ გზაზე შემდეგარი
ლაშქრის გუგუნი.

ოქროთი და იაგუნდებით დარახტულ ცხენზე იჯდა მეფე-მეფე-
მთავარი დავით სოსლანი, რომელსაც იარაღაღჭურვილობას უმჯობესეს
მოსასხამი უფარავდა, წოწოლა ქუდზე ბრილიანტის ნიშანი უბრწყინავდა.
მახვილი მზერა ჰქონდა დავითს.

გეგუთის შემდეგ პეტრას ციხესთან შეჩერებულყვენენ დავით სოს-
ლანი და ივანე ახალციხელი, კინტრიშის ველზე შეემოწმებინათ ლაშ-
ქართდენა, დაღამებამდის ართვინამდე უნდა მიეღწიათ. ლივანის აღმართზე
მწყობრად მიღელავდნენ ლაზი და აფხაზი ვაჟაკები. ომში რკინასავით
შედუღებულნი სპასპეტნი გულბათ ვარდანიძე, ლენტორ დადიანი და აბ-
ელ შერვაშიძე მიუძღოდნენ სიმარდით ქებულ აფხაზთა და ლაზთა ლაშ-
ქარს. ზარივით წკრიალებდნენ ლაზური და აფხაზური სიმღერები. ფიც-
ხელ ბრძოლებში ქებულნი შავშელ-აჭარელნი წინ მიუძღოდნენ მხედართა
გუნდებს. წითელ ტაიკებზე, თავით ფეხებამდე შეაბჯრულიყვენენ ლომკა-
ციები გიორგი დიასამიძე და თორნიკე ბეჟანიძე. ჩახვეული აჭარა-დანდალ-
ოს და ლივანას ხეობების გზა-ველი ეფინებოდა მეომრებს. დღე მიიწუ-
რა და გამოჩნდა ფერდობებზე შეფენილი ართვინი. სოკოებივით მოჩან-
დნენ მიჯრით მიწყობილი სახლები. მაღალი გალავნიდან იხედებოდა არ-
თვინის წმინდა გიორგის საყდარი. მარჯვნივ, ცაცხვების ხეივანში, აზი-
დულიყო ლივანის მფლობელის ვამეყ კვირიხიძის სასახლე. სწორედ აქ
ინება დავით სოსლანმა იმ ღამით შესვენება.

— სპა დანაყრდეს და დაისვენოს! — ბრძანებდნენ სპათუფროსები.
ორბებივით დაფრინავდნენ დიდფალავნები და წესრიგში მოჰყავდათ ლა-
შქარი.

ზაფხული იყო. გაგანია სიცხეს ავრილებდა ჭოროხისა და ლივა-
ნისწყლის ხეობებიდან მონაქროლი ნიავი. ცხენისა და კაცის ტევა არ იყო
გზებსა და ჯვარდინებზე. ბადრი მთვარე დაქათქათებდა გზებსა და ფერ-
დობებზე ნაბდებში მიძინებულ მოლაშქრეთ. ღრმა ძილს მისცემოდნენ.
მხოლოდ გუშაგნი ძილ-ფხიზლობდნენ და დინჯად დაატარებდნენ ცხენებს
მდინარეთა შხუილით გაყრუებულ ხეობებში..

ვამეყ კვირიხიძის სასახლეში არ ეძინათ. დაფუსფუსებდნენ მსახურ-
ნი: სუფრაზე ოხშივარი ასდიოდა შემწვარ-მოხრაკულებს. უთენია უნდა
დავძრათო ლაშქარი, ადრე შეწყვიტა პურლხინობა დაღლილმა დავით
სოსლანმა და დაიძინა...

ორ დღეში გადალახა ძნელსავალი გზა ლიხთიმერთა ლაშქარმა. წინ
მიეგებნენ დავით სოსლანს კოლაელნი და ოლთისელნი, მათ უკან ჩარაზ-
მულიყვენენ ოშკელი, გაგელი, ფანასკერტელი და ბოძაურელი სპასპეტ-
ნი. დავით ოპიზარი მხედრობდა ზემო ჭოროხის ხეობის მეგრძოლებს.

„ოძრახეში მიიღებს მეფე ამერ-იმერთა ლაშქართ, მხედართმთავრებს. მხედართუფროსებსა და სპასპეტებს“, მოახსენა გიორგი თორელმა დავით სოსლანს.

შვენოდა გიორგის არწივისებრი მზერა, შევერცხლილი თმა-წვერი და მარცხენა თვალის ქვემოლ ხმაღნაირევი. გოლიათურად იჭდა თეთრ რაშზე ორმოც წელს გადაცილებული, მათრახივით მოქნილი რაინდი და ომახიანი ხმით აძლევდა სპასპეტებს ბრძანებას.

გუგუნებდა ტაოს მიწა ცხენთა ფლოქვებისაგან. ზრიალებდნენ კვირიკე მოძღვრის ხელთნაგები ბანას ტაძრის ზარები.

თამარმა ინება ლოცვა ბანას ტაძარში. მუხლმოდრეკილი შეთხოვდა ღმერთს ქართველთა გამარჯვებას.

— დიდი არს ძალა ღვთისა, გეაჩები ყოვლად ძლიერო, უძლეველჰყავ ხმალი ივერთა! — ლაღდებდა მღვდელთმთავარი ზაქარია ბანელი.

ოძრახეში, ციხე-ქალაქის ზემოთ, პანტნოვანის ხევიდან არწივთა გუნდი აფრენილიყო, „კარგად მენიშნაო“ — მოახსენა ზაქარია ბანელმა თამარს და ოძრახეს კოშკში ურჩია დგომა.

— ორთავ მხრივ ჩამოუღდის მაღალსა ციხესა ზვირთმორეული პანტნოვანი და მტერთაგან მიუვალს ხდის ციხეს, დიდო მეფეო!

— მართალსა მოგახსენებთ ეპისკოპოსო! — დასტურჰყვეს დავით სოსლანმა და ზაქარია მხარგრძელმა.

— დარჩეს აზრი ეპისკოპოსისა და ნება მხედართმთავრებისა. დავსხდეთ ბჭობად ოძრახესა შინა. მსტოვარნი ჩქარა მოგვაწვდიდნენ მტერთა სამყოფელს! — ბრძანა თამარმა.

* * *

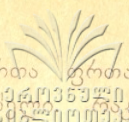
სეფე ლაშქრის მეგრძოლნი იცავდნენ ციხის კარჭედილებს. ბუმბერაზ ქმნილებად აზიდულიყო გიჟმაჟი მდინარის კლდეზე თეთრი ქვათლილით ნაშენი ციხის გალავანი. ბადრი მთვარე დაქათქათებდა სადარბაზოს. თვალისმომკრელად ბზინავდა კანკელი. მეორედ ეყივლა მამლებს, მაგრამ მეფისა და მხედართმთავრების ბჭობა არ დამთავრებულიყო.

გვირგვინოსანის გვერდით იჭდა დავით სოსლანი.

საქართველოს კარიბჭესთან, ბასიანის მთების ხეობაში, არაქსის ველზე გადაწყდა მტერთან შებმა.

„ვარსკვლავებივით უთვალავი სჩანსო რუქნადინის ლაშქარი მრავლის კარვებით, ცხენებით, ჯორ-აქლემებით. თვალუწვდენელ ველზე უდარდელად დაბანაკებულან. სულთან რუქნადინის კარავს ნობათიც არა უდგას, ბილწთა მოდგმა უდარდელად ისვენებსო“ — მოახსენეს დავით სოსლანს მსტოვარ-მზვერავებმა.

ლაშქართდამწყალობება შუადამეზე დაწყებულიყო. ადრევე შეყრილიყვნენ ბანას, ოშკის, ხახულის და პარხალის მღვდელთმთავრები. ორ

ნაკადად მიემართებოდნენ მტერთან შესაბამელად. ლიხთ-იმერთა ფრთას დავითი მხედართმთავრობდა, მარჯვენას — ზაქარია მხარგრძელობდა მწვავე ბრძოლა ელოდა ქართველთ, ამირსასალარის გვერდით მეფე თამარმა მანდატურთუხუცესი, ბრძოლაში ნაწრობი ჭიაბერიც გამოიწვია.

ფრთხილად ეშვებოდნენ ქართველი მხედრები თორთომის წყლის ნაპირებისაკენ, რომელიც ბასიანის მთაგრეხილზე იღებდა სათავეს. აქედან უნდა გადაევლოთ ტყით შემოსილი ბასიანის მთა და შემდეგ იწყებოდა არაქსის ველი. ამერთა ლაშქარი ოლთისის გზით გადაივლიდა მთას და იდას გავლით მიადგებოდა ხეობას.

მთის მაღალი ქანებიდან დაშვებული არაქსი შხუილით მიიკვლევდა გზას განიერ ტაფობში, ძალიან ახლოს, საისრე მანძილზე მოჩანდნენ ნაძვნარით დაყურსული ნოტივი ცად აღმართული მწვერვალებით.

ღრმა ძილს მისცემოდნენ ფარმუზარადაყრილი რუქნადინის მემორები, ორი დღის სავალზე დაბანაკებული ურიცხვი ლაშქარი. კარგებითა და ჯორაქლებებით მოფენილიყო თვალუწვდენი ველი.

ტყიანი მთებიდან ნისლი თანდათან ქვევით დაეშვა, არაქსის ველს მოედო, ბასიანის ხეობაში ჩაწვა და რუქნადინის ლაშქარს ჩაეხვია. აღმოსავლეთს კი ოქროსფერი ზოლი შეეპარა. ცისკიდური ნელ-ნელა იშორებდა მწუხრის საბურველს, როცა ივერთა მარჯვენა ფრთა არაქსის ველზე გავიდა.

ქლიავისფერ ულავზე იჯდა ზაქარია მხარგრძელი, ცხენს წაბლისფერი ზოლი და ღამესავით შავი ფაფარი გასდევდა გავაზე. რამდენიმე ნაბიჯზე ჭიაბერისა და შალვა ახალციხელის ბედაურები მიგელავდნენ. არც მარცხენა ფრთას დაუყოვნებია. ნელი, აღვირდაქაჩული სვლით ამოვიდნენ ლიხთიმერნიც ბასიანის ფერდობებზე. ბზინავდა სოსლანის ტანსაბური, ფარ-ხმალი და მუზარადი. ბულა კამეჩს გაჰკვეთდა შუაზე მისგან დაკრული ხმალი. კი არ ლაპარაკობდა, ბრღვეინავდა.

აი, დადგა ყველაზე საზარი წამი. ბრძოლის დაწყების ნიშნად ჰაერში აიჭრა ფრთიანი ისარი. ხმალმემართულნი და შუბლმოღერებულნი ივერნი დაეშენენ ფერდობებზე. მტრის ბანაკში სეტყვასავით ცვივოდა ისრები. აყვირდა ბუკი, ახმიანდა დაფდაფი. ყვიროდნენ, ხრილდებდნენ, კვნესოდნენ დაჭრილები.

— ხმალ-მუზარადნი აისხით — აღრიალდა რუქნადინი. ისრები კი წვიმასავით ცრიდნენ. სისხლის მორევში ცურავდნენ გონმოუხსვლელი თურქები. მაგრამ იმარჯვა სულთანმა და მხედართმთავრებს აწვდინა ბრძანება. იარაღი აისხა რიცხვმრავალმა, ჭარბმა ძალამ. გაცხარდა ბრძოლა. ისარს ადგილი ხმალმა და შუბმა დაუთმო.

ქართველთა უეცარი იერიშის შესაჩერებლად ახალ-ახალი ძალები ჩააბა ბრძოლაში ნაცადმა რუქნადინმა. წათამომართული და შუბმოღერე-

ბული მოედინებოდა მტრის ზღვა ლაშქარი. მაგრამ კლდე გული ჰქონდა
შალვა ახალციხელს. სოლივით შეიჭრა მისი ლაშქარი მტრის ათასეულზე
ბში.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— ჰკა ურჯულოს, ხედავ, ცხენისაკენ მომართეს შუბები! —
ძმას ივანე ახალციხელმა და ელვისებურად მოქნეული ხმლით მომართულა
შუბი შუაზე გადაამსხვრია. თურქს ხმლის მოქნევა უნდოდა, მაგრამ ლა-
მარ ლაზნელის ხმალმა მკერდი გაუბო და ცხენზე გადმოეცა.

ლაზნელი გახელებით იქნევდა დამსაკურ ბასრ ხმალს და როცა წამით
შეჩერდა, ხმალს დახედა, თითქოს პირს უსინჯავდა... და მაშინ გაუელვა
გონებაში იმ წუთებმა, როცა ეს ხმალი უსახსოვრეს...

...თხუთმეტი დღე წვიმდა. ცას ელვის ცეცხლი წითელ ზოლებს ავ-
ლებდა და წამდაუწუმ გვრგვინავდა მეხი. ღვართქაფი ღვართქაფს მოს-
დევდა, ასხამდა და ასხამდა კოკისპირულად. სახლებს შოლტავდნენ წვი-
მის შხეფები, ქროდა მძაფრი ქარი, ლეგა ღრუბლები დაფარფაშობდნენ.
ღორღიანი მთებიდან თავაწყვეტით ეშვებოდნენ ნიაღვრები, პატარა ღელე-
ებიც მდინარეებად ქცეულიყვნენ და კაცთა ნაამაგარს წალეკვით ეშუქრე-
ბოდნენ.

წარღვნა იყო, ნამდვილი წარღვნა.

დილით თითქმის ყველაფერი მიწყნარებულყო. მზემ გამოიხედა და
მისი შოლოები ექსოვებოდნენ ყველაფერს. მთის მწვერვალები ჩირაღდ-
ნებივით აენთნენ.

გამრჯე ყმა-გლეხები აბიბინებულ ყანებს მოედნენ.

— აგერ ონანო მოდის, გვეტყვის ყველაფერს.

— ონანო, ალბათ, მახარობლად დაწინაურდა, სასახლისაკენ მიაქ-
როლებს არაბულს.

— დაიცა, წათეც და თაკვისკარელიც მოალაჯებენ ცხენებს.

— ალბათ რაღაც მოხდა დიდუბეში!

— გაიგონე, ტაძრის ზარებიც შემოჰკრეს?!

— ამბობენ, ხორნაბუჯელსა და ღამარ ლაზნელს ადიდებული მტკვრის
გაცურვა გადაუწყვეტიათ, მეფე დავით სოსლანთან ივანე ბაკურიცხელი
მიუგზავნიათ, პატრონმა გაცურვის ნება დაგვრთოსო.

— ჰო, მერე რაღა უთქვამს სოსლანს?

— მხოლოდ ღამარისათვის მიუცია ნება, ხორნაბუჯელი კი გეგუთს,
ლიხთიმერს გაუგზავნია.

ამ დროს ონანო დოლისყანელმა ისნის აღმართზე შეაგდო ცხენი და
სასახლისაკენ მიაბრუნა.

— ონანო, გეყო, არ გვეტყვი რა ამბავია?!

— ასათიძის მალემსრბოლი ვარ, სასახლეში მიმეჩქარება.

წათეს და თაკვისკარელს ყმაწვილებმა წაუსწრეს, ქავთარსა და კო-
პალეს გაუსწორდნენ და ღამარ ლაზნელის საქმენი ამცნეს.

— იცი რა, ძია ქავთარ, მთელი თბილისი დიდუბეში ჩამოსულობის ხალხსიმრავლეს ვერ იტევდა მტკვრის ნაპირი. ადიდებული ეჭიდებოდა მსხვილი ყურთასმენას ხშავდა, ტალღები ეხეთქებოდნენ ნაპირს და ყურთასმენა ქში შემოჭრას ლამობდნენ. გამოცდილი მეტივეებიც ვერ გაბედადნენ ტივის აშვებას. ამ დროს მობრძანდა ამხედრებული ასათიძე და ბოხი ხმით დაიძახა:

— აბა, ღამარ, ადგილი შეარჩიე!

ზღვა ხალხი ორად გაიყო და გმირს გზა უტია. ღაზნელმა ერთხანს უცქირა მდინარეს, შემდეგ ტანთ გაიხადა, პირჯვარი გადაისახა და იქვე მდგომ ხელბეშქარულ, ტანგახდილ, აკანკალებულ არაბს მარცხენა ხელი დასტაცა და ილღიაში ამოიღო. არაბი აღრიალდა, მაგრამ ღამარმა მაგრად მოუჭირა წელზე მკლავი და დააჩუმა. ზევით გასცქეროდა ღაზნელი მდინარეს, ხე არ დამატაკოსო, ვერაფერი დალანდა და უცებ ადგილიდან მოწყდა და თავისი მონით მტკვარში შეცურდა.

— ვინძლო გაუჭირდეს ღაზნელს, სიონთან მეტივენი ჩადგნენ! — ბრძანა გიორგი ასათიძემ და ყმანი აფრინა სიონისაკენ. აბა, ძია ქავთარ, უნდა გენახათ, ცალი ხელით როგორ ეჭიდებოდა აბოზოქრებულ წყალს ღამარი. ერთს მოიქნევდა დევის მკლავსა და შუაზე გააპობდა მოვარდნილ ტალღას. ზოგჯერ დაეღლებოდა მარცხენა ხელი და ზურგზე შემოიგდებდა არაბს, კიდევ გაჰკვეთდა წყალს, ახლა მკლავს მოუჭერდა მონას, მძლავრ ტალღის ქვეშ შეცურდებოდა, დაიძვლებოდა წყალში და დიდხანს არ გამოჩნდებოდა. სძლია მტკვარმა, — იძახდა ხალხი, მაგრამ ღამარი შორს ამოყოფდა თავს. ჩქარა ჩაცხრა შიში, ღამარმა გასცურა მტკვარი, ფეხი დადგა მიწაზე და ხელფეხშეკრული არაბი შლამიან ნაპირზე ისროლა.

— კურთხევა ღამარს, რაინდს კურთხევა! — გუგუზნებდა დიდუბე. გიორგი ასათიძემ სასახლეში მახარობლად ონანო აფრინა! — დაასრულა ყმაწვილმა თხრობა და სიხარულისაგან გრძელი წამწამები აახამხამა.

ამ დროს გაისმა ფლოქვების თქარუნი, ლაგმების ჩხარუნი, მათრახთა ტრციალი და სვებედნიერი შეძახილები, დიდუბიდან დაძრული მხედრები ისნის ველისაკენ მიეშურებოდნენ. დავით სოსლანისა და შალვა ახალციხელის გამობრძანებას ელოდნენ სასახლიდან. თამარს მოხსენდება ღაზნელის რაინდობა და მეფეთ-მეფე დიდ ჯილდოსაც უბოძებსო, ამბობდნენ ყმები.

ღამარი თავყრილობაზე დააჯილდოვეს.

— კურთხევა მამაც ღამარ ღაზნელს! — დაიძახა მხედართმთავარმა ახალციხელმა.

ღამარი სამიოდე ნაბიჯით მიუახლოვდა ახალციხელის ცხენს და თავი დაბლა დახარა.

— ამირსპასალარს ზაქარია მხარგრძელს მოხსენდება გმირობა ჩემი. ახლა კი ჩემი მხრივ მიბოძებია ტაიჭი იგი, რომელიც ანისის საოცრისა მისაჩუქრეს სომეხთა დიდებულებმა... და აჰა კიდევ, რაინდობის მინოს ბრძოლებში ნაწოთობი... დამასკური ფოლადია, დამასკური!

შალვამ შემოიხსნა თავისი ხმალი და მთელი სისწრაფით სტყორცნა რაინდს. ღამარმა ორივე ხელით დაიჭირა, სამჯერ აკოცა, გულში ჩაიკრა, თაყვანი სცა ახალციხელს. ვფიცავ, თქვა მან, მზე თამარს ვფიცავ, ღირსეულად დავიცავ ჩემს ქვეყანასო. ამ დროს ქალთა გუნდს ტურფა ასული გამოეყო. ქალს სიამის ფერი დადებოდა ფაფუკ ლოყაზე, ნაზად იღიმებოდა, ლერწამი ტანი უკრთოდა, ინაზებოდა, დნებოდა და ყველაფერს თვალებით ამბობდა. ქალმა ოქროქსოვილი აბრეშუმის მოსასხამი და ვარდთა კონა მიართვა ღამარს. გაეი ახლოს მივიდა ქალთან, დიდის კმაყოფილებით ჩამოართვა ნაბოძვარი, მაღლი მოახსენა, ანთებული თვალებით შეხედა და თითქოს გაიგონა კიდევ ქალის გულიდან ამოხეთქილი ფიცი, — შენი მკლავს სიყვარული. შენი ვარ სიკვდილამდე და არასდროს ვინდომებ ქმრობას სხვისასო...

მოაგონდა ყოველივე ეს ღამარს და სიამის ბადაგი ჩაეღვენთა სულში. მაგრამ უცებ მოფხიზლდა, ბრძოლა გრძელდებოდა, თავისი დამასკური ჰაერში ააელვარა.

— ციხისჯვარელო, ცხენი მიპვარე შალვას, ხედავ რა ღრმად შეიჭრა მტრის ალყაში! — დაიყვირა ამირსპასალარმა, მაგრამ სიტყვა არც კი დაესრულებინა მხედართმთავარს, რომ თურქებს გრივალევით მიეჭრნენ გიორგი ასათიძის მოლაშქრენი და ერთიანად მოსრეს.

— კურთხეულ იყვნეს შენგან ნაწოვნი ძიძუნნი, ჩემო გიორგი! — ჩაილაპარაკა თავისთვის მხარგრძელმა და ფიცხლავ მოაბრუნა ცხენი სათვალთვალოდ ადგილისაკენ. მზერას არ აშორებდა მტრის მთავარ ბანაკს. რუქნადინთან შებმას ნატრობდა, მაგრამ სულთანს გაურბოდა ზაქარიას, ნელ-ნელა იხევდა უკან და სპათა ამირას ზაულ ფიქარის მეგრძოლთ აბამდა ბრძოლაში... მარჯვედ მოიგერიეს თურქებმა ახალციხელი მხედართუფროსების შეტევა. შუბებმა განგმირეს ლორეს სპასპეტი ბეგლარ ჯაყელი და სეით ფანასკერტელი. ბევრი ტაოელი და ლივანელი დაეცველზე.

გაჭირდა ბრძოლა.

— დიდი არს ალლაჰი, იკონია უძლეველი, მოესრათ გიაურნი! — გაიძახოდა სულთანი. მან ახლა დასძრა მთავარი ძალა ივერთა წინააღმდეგ.

— იკონიის მოლაშქრენილა დარჩა რუქნადინს ბრძოლაში ჩაუბმელი, ამ ლაშქარს თვით რუქნადინი სარდლობსო! — მოახსენებდნენ კოლაელი მხვერავები დავით სოსლანს.

აწ ჯავახ-ტაოსკარელთ დრო არისო, უბრძანა მხედართმთავარსა გულბაათ ვარდანიძეს და ლენტოზ დადიანს. სწორედ ეს უნდოდა ბრძო-

ლამოწყურებულ კოლხთა და აფხაზთა ლაშქარს. გასაოცარი ხისწრაფით ეკვეთნენ მტერს მკლავმარდნი ლიხთიმერნი... და შედრკნენ თურქნი. აღრიალდა რუქნადინი და იბუღებელი გახდა დაედრა სულთნის მკერდს. მაგრამ ბედმა კვლავ უმტყუნა მბრძანებელს. ფიცხელი ბრძოლებისას საჩრდილობელის მტარებლის ცხენს წინა ფეხები ორმოში ჩაუვარდა. სულთანის ცხენი მთელის ძალით დაეჯახა წაქცეულ ცხენ-კაცს და მიწაზე დაენარცხა. ცხენთა ფლოკეებმა გათელეს მარგალიტებით ასხმული ჩინური ტახტსაბური. საშინელი ტკივილი იგრძნო რუქნადინმა მარჯვენა მკერდის არეში, მაგრამ მაინც წამოიჭრა ფეხზე.

— ვფიცავ ალლაჰს, განანო მოლაღატე! — დაიყვირა სულთანმა და საჩრდილობლის მტარებელს ხმალი მოუქნია... და სწრაფად ზურგზე მოექცა არაბულს.

ვარდანძისა და დადიანის ლაშქართ იერიში რკალში აქცევდა სელჯუკთ ბელადს. ამ დროს ყივჩაღნი უტევდნენ სპათა ამირას. კახთა დევაცებმა მოსრეს ზაულ ფიქარის მეწინავენი, აი, ზაქარია მხარგრძელმა დალანდა ზაულ ფიქარის მოსასხამი და ცხენი მისკენ გააქანა. თურქთა ამირამ შეიცნო ამირსპასალარი და ხმაღმემართულმა გამოაჭენა არაბული. მხედართმთავრებმა ჯერ ცხენები შორს ჩაუჭენეს ერთმანეთს, სპათა ამირამ ახლა ახლო შეუტია მხარგრძელს. მაგრამ ამაო იყო ხმლის ქნევა. დევი იყო მხარგრძელი. თვალის ხამხამს ასწრებდა მისი მკლავის სიმარდე. ზაულ ფიქარმა მარცხენა ხელით შუბი სტყორცნა ამირსპასალარის ცხენს, მაგრამ მხარგრძელმა მძიმე ფარი შეაგება და დამსხვრეული შუბი მიწას დაენარცხა. ახლა მხარგრძელმა ჩაუქენა ცხენი ფიქარს. ელვისებურად მოუქნია ხმალი, სპათა ამირამ ველარ მოასწრო ცხენის შემობრუნება, მძლავრად მოქნეულმა დამასკურმა მარცხენა მკერდამდე უწია, მუზარადი ჩაფრიწა და ზაულ ფიქარი ცხენზე უზანგებით გადმოეკიდა.

შეთხელდა რუქნადინის გარემოცვა. გულბათ ვარდანძე ზარს სცემდა ურჯულოთ.

— მხედართმთავრები აღარა გვყავს, გვძლიეს გურჯებმა, ხედავთ მბრძანებლო, როგორ უწყალოდ ცელავს შიშმუევალი სოსლანი ჩვენს სპას, ჩქარა თქვენამდეც მოაღწევს. ვფიცავ ალლაჰს, გულწრფელი ვარ თქვენს წინაშე.

— რაეხსა როშავ მხდალო ზურუგ ალინო, სოსლანი ჩემი ხვედრია!

— ვფიცავ ალლაჰს, მისგან დაკრული ხმლისაგან სპილო იჩეხება!

— სოსლანი ჩემი ხვედრია! — დაიყვირა გამწარებულმა სულთანმა, შეუბღვირა თავის მხედართუფროსს, განრისხებულმა ხმალი მაღლა შემართა და ცხენი სოსლანისაკენ შემოაბრუნა, მაგრამ ზავითიანი სოსლანის შეხედვამ წელი მოსწყვიტა რუქნადინს, ტანში საშინლად გასცრა, მისდუნებურად უკან შემოაბრუნა ცხენი და არაქსში შეაგდო.

ერზინკის ამირა პაჯი პალამი მუხზედასულთანს. გამწარებულმა ამო-
წვდილი ხმალი და ფარი მიწას დაანარცხა, კბილები დაახრჭიალა და რუ-
ქნადინს დაედევნა.

— გვძლიეს გიაურებმა, თავს ვუშველოთ. სულთანი და კარგა მკურნალი
გაიქცნენ, ზაულ ფიქარი მოკლეს! — ყვიროდა ზარდაცემული სელჯუკი.

* * *

ოძრახეს თავზე კვლავ ფრენდნენ არწივნი. ბექობზე ამაყად ფრიალე-
ბდა გორგასალის დროშა. კაცთა სისხლი ჟონავდა ბასიანის ხევიდან და
წითლად ღებავდა არაქსს. გვამებით, მკვდარი ცხენ-აქლემებით დაფარუ-
ლიყო თვალუწვდენელი ველი. ზოგან ყრუ კენესა და ოხვრა ისმოდა.
ვეება ლოდებივით აზიდულიყო დაღწილ ხმალ-მუზარადთა გროვა.
სისხლიანი არაქსი თითქოს სევდიანი შხუილით მიიკვლევდა გზას ხეობაში.

გულში იხუტებდა ბასიანი დაღუპულ მამულიშვილებს.

ჭრილობები სტკიოდა ბასიანს, ზეფირი თითქოს ეალერსებოდა და
უამებდა ცხელ იარებს.

ამ დროს ვეძისელი ასული ღამარ ღაზნელის მშვიდობით დაბრუნე-
ბას მუხზმოდრეკილი შესთხოვდა ღვთისმშობლის ხატს სიონის ტაძარში.
ბეჩავი ღამარი კი მის მიერ განგმირულ სელჯუკთა გროვას ზევით გადა-
სწოლოდა. გაცივებული გოლიათური ხელი ჩაეველო შალვასეული ხმლის-
ათვის. პირი ღია დარჩენოდა და ბროლივით თეთრი კბილები უჩანდა. გა-
ნიერ მკერდზე მუზარადი შემოფლეთოდა ივერთა გმირს, მკერდი გადა-
ღელოდა და მარცხენა მხრიდან მოუჩანდა სისხლში გასვრილი ოქრო-
ქსოვილი აბრეშუმის მოსასხამი. ზურგიდან წამოპარვოდა მტერი წყეული
და ბეჭებში ჩაეცა წვეტიანი შუბი. მხოლოდ თვალები, ცისფერი, ღიად
დარჩენილი და გარინდებული თვალები ამბობდნენ: მკვდრად ნუ მიგულ-
ებ, მე ცოცხალი ვარ, ჩემო საყვარელო, მე ივერთა მარადიულ გუშაგად
დავრჩი აქ, ბასიანში!

* * *

რუქნადინმა გაქცევით თავს უშველა, მაგრამ რუმის სასულთნოს
არაერთი მოკავშირე, მათ შორის ერზინკის სულთანიც, ქართველთა ტყვე
აღმოჩნდა. იგი თავისმა სარდალმა ამხილა.

— ყური მიგდეთ, ბატონებო! ეს ყოვლად უნამუსო კაცია. რუქნადი-
ნმა თამარს მუქარის წიგნი რომ გამოუგზავნა, დამნებდი, მიიღე ჩემი რჯუ-
ლი და ცოლად შეგირთავ, თუ არა ხარჭად წაგიყვანო, ეს ბრძოლა გაი-
ძახოდა, მე კი ხარჭად წამოვიყვან გურჯების სათაყვანებელი მეფე თამარ-
ის ყველაზე ახლობელ და ყველაზე ღამაზ ხანუმსო.

— ეს მონა, თავი რომ გადაირჩინოს, ტყუილებს როშავს, — მრისხა-
ნე კილოთი თქვა ერზინკის სულთანმა, — მე მას უდიერი საქციელისა-
თვის სილა გავაწანი და ახლა ეს ლაჩარი ხედავთ რითი მიხდის სამაგიე-
როს!

— ალაჰს ფიცავ, რაც ვთქვი მართალია, და რასაც ახლა ვიტყვი, ისიც სიმართლეა. როცა ბასიანის ქვეყანასა დავბანაკდით, ამ ^{ქვეყანაში} მიბრძანა, მისთვის მიმეგვარა ქართველი ქალწული, რომ ომის ^{მანქანა} მასთან ნებივრად გაეტარებინა. მე ვუპასუხე: — ქართველები ნამუსიანი და თავმოყვარე ხალხია. გამიგონია, ქალს დიდ პატივს სცემენ და მის შეურაცხყოფას არავის აპატიებენ, ერთი ათად გადაუხდიან, როცა ჩვენს საქციელს გაიგებენ, შურისგებით აღივსებიან, მრისხანე ძალად მოგვასკდებიან და უბრველესად მე და შენ ყელს გამოგვჭრიან-მეთქი. მაშინ სილა გამაწნა, მშიშარა ხარო.

— ენას ამოგმანთავ შე მუდრეგო, — დაიღრიალა სულთანმა.

— ნუ დაგავიწყდება სულთანო, რომ ახლა ორივენი ტყვე ვართ და ჩვენი ძალა აქ აღარ გასჭრის, — ნიშნის მიგებით მიუგო სარდალმა.

ერზინკის სულთანის თავხედური განზრახვა თამარ მეფეს მოახსენეს და თანაც დასძინეს, ენაი აღმოუკვეთოთო, ზოგი კი მოითხოვდა აღუღებულ ფისის ქვაბში ჩაეფუტყათ თავხედი თურქი, მაგრამ თამარმა უარი ბრძანა. თავისთან იხმო ვაზირი და რაღაც საიდუმლო გაანდო... ერთი კვირის შემდეგ კი ვაზირს ვიღაც თან მოჰყვა. მეფის სასახლის მსახურებმა იგი უცხოდ შეიცნეს. მონათ ვაჭარიო, თქვეს. ვაზირმა იგი იმ დილეგში შეიყვანა, სადაც ერზინკის სულთანი იყო დამწყვდეული. ვაჭარმა მას მუშტრის თვალთ შეხედა და ბოლოს იკითხა:

— რამდენი ოქრო მოგართვათ, ბატონებო?

— მეფეთ მეფე თამარს ვკითხავთ, — მოახსენეს მონათ ვაჭარს...

მაღე პასუხიც მოუვიდათ.

— ერზინკის სულთანი ჯორის ნალის ფასად მოგყიდათ დიდებულმა მეფემ, — უთხრეს ვაჭარს.

ვაჭარი ახლა მოეგო გონს, ახლა მიხვდა თუ რად თხოვა თამარის ვეზირმა ჯორის ნალი იქონიე თან, ქართველებს წესად გვაქვს, როცა მეფის სასახლეს დასტოვებს უცხოელი, იქვე ჯორის ნალი უნდა დააგდოსო. ვაჭარმა მადლობა გადაუხადა, გუდანაბადი აიკრა და ამ გარიგებით გახარებული გზას გაუდგა.

თამარმა ვაზირი თავისთან იხმო და უბრძანა: მტკვრის ნაპირას პირუკუ დადგები და ამ ნალს მტკვარში გადაისვრიო.

მართოდ დარჩენილმა თამარმა დახედა მის ფერხთა წინ დაგდებულ რუქნადინის დროშას, რომელიც ქართველებს დარჩათ. „ბედი შენი ბრყევო რუქნადინ, თორემ ტყვედ რომ ჩამეგდე, ვირის ნალის დასაჭედი ერთი ლურსმნის ფასად გაგყიდდიო“. ესა თქვა და სულთნის დროშაზე გაიარ-გამოიარა.

ჩვევს ლორია

შ ა მ ი ყ ვ ა ნ ე რ ა!

როცა იყავ პაწაწინა ბავშვი,
როცა ურდულს უსინჯავდი კარს,
მე გეტყოდი: წაგიყვანო მთაში?
შენ მეტყოდი: წამიყვანე რა!
გვახარებდა მთის ფერდობზე ასვლა,
მაგრამ მაინც სხვაგან გვწევდა გზა,
და გეტყოდი: იქნებ ჯობდეს ზღვასთან?
შენ მეტყოდი: წამიყვანე რა!
ზღვა ტალღების ფარდაგს ჩვენთვის შლიდა,
მაინც ველარ ვაოკებდით თვალს
და გეტყოდი: წაგიყვანო მინდვრად?
შენ მეტყოდი: წამიყვანე რა!
გულს ფიქრები მოსევია გუნდად,
გიყურებ და ვერ გამოვრებ თვალს,
გეტყვი: სახლში წაგიყვანო უნდა...
— რაა?!

ორასიო ქიროზა

სამი წერილი...

სენიორ!

გიგზავნით ამ წერილს იმ იმედით, რომ გაირჯებით და რომელიმე ჟურნალში დაბეჭდვით თქვენი გვართ. ვიცი რა ძნელია რისიმე გამოქვეყნება და ამიტომაც მოგმართავთ ამ თხოვნით. ვგრძნობ, რომ ჩემს შთაბეჭდილებებს მამაკაცური სტილი მოუხდება, და თუ ამას იქმთ, მაღლობელი დაგრჩებით.

უკვე ხუთი წელია ერთი და იგივე მარშრუტის ტრამპაით ვმგზავრობ დღეში ორჯერ. ხანდახან ამხანაგებთან ერთად ვბრუნდები, მაგრამ დიდი-ილობით მუდამ მარტო მივდივარ. ოცი წლისა ვარ, მაღალი, და გამხდარი სრულიადაც არ მეტქმის. ფართო ტუჩები მაქვს, თმები ჩვეულებრივი, შავი, სამაგიეროდ ჩემს თვალებზე ვერ იტყვი, მომცრო თვალებიაო. ადვილად მიმიხვდებით, რომ დიდი ვერაფერი გარეგნობისა ვარ, მაგრამ გავბედავ და განვსჯი ბევრ მამაკაცს, მეტსაც ვიტყვი -- „ყველას“.

თქვენ, ალბათ, კარგად იცით, რომ არც ერთი მამაკაცი არ შევა ვაგონში, სანამ კარგად არ ჩათვალთქვით ფანჯრებს, საიდანაც მგზავრთა სახეები მოჩანს. და როცა ყველა სახეს ყურადღებით შეხედავს (რა თქმა უნდა, ქალებისას, რადგან სწორედ ისინი აინტერესებს), იგი შედის ვაგონში და ჯდება.

მაშ ასე: უკვე იმავე წამს, როცა მამაკაცი ტროტუარიდან ჩამოდის, ვაგონს უახლოვდება და შიგ იხედება, შეუცდომლად გამოვიცნობ ხოლმე, რა ჯურის ადამიანია იგი—სოლიდური კაცია თუ ერთ-ერთი იმათგანი, რომლებიც ათ სენტავოიანი ბილეთით წუთიერ გამარჯვებასაც ლამობენ. მეყვსეულად ვანსხვავებ იმათ, ვინც მხოლოდ იმას ფიქრობს, მოხერხებული ადგილი ვიშოვოთო, და იმათ ვინც ყველაფერს გასწირავს, ოღონდ რომელიმე ქალიშვილთან ერთად იმგზავროს.

და როცა ადგილი ჩემს გვერდით თავისუფალია, საკმარისია თვალის ერთი გადავლება და უშეცდომოდ ვხვდები, ვის უნდა უბრალოდ დაჯდეს თავისუფალ ადგილზე, და ვინ იჩენს გარკვეულ ინტერესს დანარჩენებისა-

დმი (ისინი, კარგად რომ მოეწყობიან, აუცილებლად მოყვებიან ქალიშვილების ჭკრეტას), და ბოლოს, ვინ აღმოჩნდება ყველაზე გამბედედი (ესენი სულაც არ უყურებენ თავისუფალ ადგილებს და მხოლოდ უმის ცდილობენ, როგორმე ჩემს გვერდით აღმოჩნდნენ).

ცხადია, ყველაზე საინტერესო ეს უკანასკნელნი არიან! ასეთ შემთხვევაში სხვა ქალიშვილებივით არასოდეს გადავჯდები სხვა ადგილზე; უბრალოდ, ფანჯრისაკენ მივიწევ, რომ საწყალი კაცი მშვიდად იჯდეს.

მშვიდად იჯდესო!.. ამაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. ჯერ არასოდეს არ მომხდარა, რომ მეზობელს ეკმაროს სკამის ის სამი მეოთხედი, რომელიც ქალიშვილმა დაუთმო. თავდაპირველად ეს სენიორი ადგილზე ვერ ისვენებს, თითქოს ნემსებზე ზისო, შემდეგ მას უცებ საოცარი გახევენა იპყრობს. ასე გეგონება, დამბლა დაცაო. მაგრამ ეს მაცდური გახევენაა! კარგად თუ დააკვირდებით, შეამჩნევთ, რომ მისი ტანი გასაოცარი სინარნარით მიიწევს კუთხეში მიყუჟულ ქალიშვილისაკენ. თუმცა (სიმართლეს ნუ დავუკარგავთ) ბრწყინვალედ ახერხებს ისე მოგაჩვენოს თავი, თითქოს ღრმა ფიქრშიაო. იგი ყოველნაირად ცდილობს თავი ისე დაიჭიროს, თითქოს თანამგზავრი სრულიადაც არ აინტერესებდეს.

ასეთები ხართ თქვენ ყველანი; კაცმა რომ შეგხედოთ, ეგონება, მსოფლიო პრობლემებს წყვეტენო. ამასობაში თქვენი მარჯვენა (ან მარცხენა) ფეხი ოდნავ შესამჩნევად მიიწევს მიზნისაკენ.

ჩემთვის ძნელი არ არის გამოვიცნო მეზობლის თვისებები. მე უკვე ვიცი ვინ არის ის: მორიდებული ყმაწვილი კაცი თუ ტუტუცი ვინმე, სოლიდური რეციდივისტი თუ პატარა გაიძვერა, გამოცდილი ქალების მუსუსი თუ ახალბედა.

ერთი შეხედვით გეგონება, რომ სპექტაკლში მხოლოდ ერთი მსახიობი მონაწილეობს და ვერავინ ამჩნევს, თუ რა სიფრთხილით ამოძრავებს იგი ფეხს, ამავე დროს სულ სხვა სახის გამომეტყველება აქვს. მაგრამ ეს ასე არაა! და ყველა ქალიშვილი შეამჩნევს ამას. ყველა ჩვენთაგანს შეუძლია თავი კარგად დაიცვას. მაგრამ უპირატესად ჩემი მეზობლები თავიანთი ქცევით ჯიბის ქურდები გეგონებათ, განსაკუთრებით თუ ისინი ახალგაზრდები ან ცუდად ჩაცმულნი არიან.

მათი ტაქტიკა უცვლელია. უპირველეს ყოვლისა — უეცარი გახევენა და არაჩვეულებრივად ფიქრიანი გამომეტყველება. შემდეგ მეყვსეული გამოხედვა ჩემსკენ, რათა განსაზღვროს რა მანძილია ჩვენს შორის. როცა კოორდინატები დადგენილია, იწყება შეტევა.

მე მგონია, ძნელია მოინახოს უფრო თავშესაქცევი გასართობი, ვიდრე უყურებდე ფეხის რთულ მანევრებს, რომელიც შეუცდომლად მისრი-ალებს მიზნისაკენ. თქვენ სასაცილო ხარო აგრეთვე სხვა ბევრ შემთხვევაშიც. მაგრამ აბა წარმოიდგინეთ როგორ ჩანს გარედან ორმოცდაოთხი

ზომის ფეხსაცმლების თამაში, და მათი პატრონის გახევებული სახე
თქმა უნდა, მოძალებული ემოციებისაგან) სადღაც ჭერს რომ მისჭრებოდა
და თქვენ მიხვდებით რა შეუდარებელი და სასაცილო სანახაობაა.

არ გეგონოთ რომ ამით დავამთავრე! ახლა ავიხსნით რა ხდება შემდეგ.

როგორც კი ჩემი მეზობელი ზუსტად განსაზღვრავს მანძილს, რომელიც ფეხმა უნდა გაიაროს, იგი უკვე დაბლა აღარ იყურება. რალად უნდა რისკი გასწიოს, როცა ყველაფერი გამოანგარიშებული აქვს. ამასთან (რასაც თქვენ კარგად მიმიხვდებით) მთელი სიამოვნება ხომ შეხებაა და არა დანახვა.

და როცა პატივცემული სენიორი უკვე შუა გზაზეა, მეც იმავე მანევრს მივმართავ, მასავით სიფრთხილითა და არაფრისმთქმელი გამომეტყველებით. მაგრამ მე ფეხს მისგან არც ისე შორს ვწევ: ათი სანტიმეტრი სავსებით საკმარისია.

ახლა წარმოიდგინეთ ჩემი მეზობლის გაოცება, რომელმაც მიზანს მიაღწია, მაგრამ იქ ვერაფერი აღმოაჩინა, ვერაფერი! მისი ორმოცდაოთხი ზომის ფეხსაცმლები მარტოობაში არიან, დამწუხრებულნი. ეს უკვე ნამეტანია! სწრაფი დახედვა დაბლა, შემდეგ ჩემსკენ. მე კი ვზივარ და თითქმის არაფერიაო, ფანჯრიდან ვიყურები, ფიქრებს წაფულივარ სადღაც ცხრა მთას იქით. ჩემი მეზობელი მაინც ყველაფერს ხვდება. ჩვიდმეტრიდან თხუთმეტ შემთხვევაში (ამ რიცხვს გამოცდილებით, ზუსტად ვასახელებ) გაწბილებული სენიორი ფარხმალს ყრიდა. ორჯერ ისინი გამაფრთხილებელი მზერით შევჩერე. არაა საჭირო, რომ ეს მზერა ბრძანებას, აღშფოთებას ან ზიზღს გამოხატავდეს. საკმარისია თავხედისაკენ თავის ოდნავი მობრუნება, მისკენ გახედვა, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა შეხედო მას. ხომ შეიძლება ეს ყმაწვილი კაცი მართლაც მოგეწონოს. წვრილ გაიძვერაში ხანდახან საშიში ქურდი იმალება, და ეს მარტო დიდი ბანკების მოლარეებმა კი არა, ქალიშვილებმაც იციან, რომლებიც თქვენი მორჩილი მონასავით არც ისე გამხდრები არიან, ოდნავ ფართო ტუჩები, შავი თმები და დიდრონი თვალები აქვთ.

მ. რ.

სენიორიტა!

დიდი მადლობელი ვარ, რომ ამოდენა სიამოვნება მომანიჭეთ. თქვენს თხოვნას შევასრულებ და ყველაფერს გავაკეთებ, რათა ეს მშვენიერი შენიშვნები ჩემი გვარით რომელიმე ჟურნალში დავბეჭდო. მაგრამ როგორც მომავალი სტატიის თანავტორმა, უნდა შეგეკითხოთ:

ნუთუ იმ ჩვიდმეტი კონკრეტული შემთხვევის გარდა, რომელიც
თქვენ აღნიშნეთ, არ განიცდიათ რაღაც სიმპათიის მსგავსი თქვენი თან-
მგზავრისადმი, მაღალი იყო იგი თუ დაბალი, ქერა თუ წაბლისფერი? თან-
ქანი თუ გამხდარი? ნუთუ არასოდეს გიგრძენიათ თუნდაც წამიერი სწრაფ-
რიაქება, რომელიც გაიძულებდათ უცებ არ გაგეწიათ ფეხი?

აი ყველაფერი ის, რის ცოდნაც მწყუროდა.

ო. კ.

სენიორ!

გულახდილად გეტყვით, მხოლოდ ერთხელ, ჩემს ცხოვრებაში, ეთხელ
ვიგრძენი ის აფორიაქება, რომელსაც თქვენ ამბობთ, და მივხვდი, რომ არ
მინდოდა განზე გავწეულიყავი. ეს თქვენი ბრალი იყო. მაგრამ თქვენ არც
კი გიცდიათ ამით გესარგებლათ.

თარგმნა ბ. მახუტაძემ.

ვ.ი.ლენინი

100

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ალექსანდრე გოზრონიძე

ალფრედა ულიანოვების ოჯახში

ყველა ძვირფასი თვისება, რომელიც ვ. ი. ლენინს ამკობდა, მან პირველ ყოვლისა ოჯახში შეიძინა. ამიტომ საინტერესოა, ვიცოდეთ, როგორ ზრდიდნენ თავიანთ ბავშვებს ილია ნიკოლოზის ძე და მარია ალექსანდრეს ასული ულიანოვები.

ვ. ი. ლენინის მშობლები თავის დროის პროგრესული ადამიანები იყვნენ. მამამ — ილია ნიკოლოზის ძემ, ასტრახანელი ღარიბი მედაბურის შთამომავალმა, ბავშვობიდანვე განიცადა ის სიძნელები, რომლებთანაც დაკავშირებული იყო განათლების მიღება ხალხიდან გამოსულისათვის. შეუბოვარი შრომისა და დიდი ნიჭის მეოხებით, უამრავი დაბრკოლების გადალახვით მან შესძლო ყაზანის უნივერსიტეტის დამთავრება. შემდეგ მათემატიკასა და ფიზიკას ასწავლიდა საშუალო სასწავლებელში. 1869 წლიდან იგი სიმბირსკის გუბერნიის სახალხო სასწავლებლების ინსპექტორად, ხოლო შემდეგ დირექტორად მუშა-

ობდა. მას, სახალხო განათლების ენთუზიასტს, მოწოდებით პედაგოგს, გატაცებით უყვარდა თავისი საქმე, რომელსაც ახმარდა მთელ თავის ძალასა და ცოდნას.

ლენინის დედა — მარიამ ალექსანდრეს ასული (ბლანკი) ექიმის ქალიშვილი იყო. იგი აღიზარდა სოფელში, სადაც მხოლოდ საოჯახო განათლება მიიღო. სახსრების უქონლობამ (მამამისს დიდი ოჯახი ჰყავდა) მარიამს საშუალება არ მისცა სწავლა განეგრძო. ამზე იგი ყოველთვის წუხდა. მაგრამ ის დაჯილდოვებული იყო დიდი ნიჭით და დაეუფლა სამ უცხო ენას, კარგად იცოდა რუსული და მსოფლიო ლიტერატურა. ბევრს კითხულობდა. უყვარდა მუსიკა და კარგად უკრავდა როიალზე. უფრო გვიან მარია ალექსანდრეს ასული დამოუკიდებლად მოემზადა და ექსტერნად ჩააბარა გამოცდები დაწყებითი სკოლის მასწავლებლის წოდების მისაღებად.

ულიანოვების ოჯახში მუდამ თანხმობა და სიყვარული სუფევ-

და. ილია ნიკოლოზის ძე სანიმუშო მეოჯახე კაცი იყო, ძალიან უყვარდა ცოლ-შვილი. შვილებზე დიდ გავლენას ახდენდა მშობლების პირადი მაგალითი. ილია ნიკოლოზის ძე მთელ ძალღონეს ახმარდა სახალხო განათლების საქმეს, დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა თავის მოვალეობას, მას სიხარულს გვრიდა ყოველი ახალი სასოფლო სკოლის გახსნა. მამის ცხოვრებას, მის უნარს, მთელი ძალები მოეხმარებინა საყვარელი საქმისათვის, უბრალო ადამიანებისადმი გულისხმიერ დამოკიდებულებას, ყველაფერში თავმდაბლობას უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ჰქონდა ბავშვებისათვის და მათაც იგი მეტისმეტად უყვარდათ.

შვილების აღზრდისას ილია ნიკოლოზის ძე გამოდიოდა ნ. ა. დობროლიუბოვის პედაგოგიური შეხედულებებიდან — მათში აყალიბებდა მტკიცე ნებისყოფას, ავითარებდა ცოდნისაკენ მისწრაფებას, ასწავლიდა ცხოვრების გაგებას, ზრდიდა მათში გულწრფელობასა და ალალმართლობას.

ილია ნიკოლოზის ძეს ახარებდა თავისი შვილების მყარი წარმატებები სკოლაში და ცდილობდა მათ წახალისებას. მთელ თავისუფალ დროს ილია ნიკოლოზის ძე ოჯახს ახმარდა. მასთან ბავშვები თავისუფლად გრძნობდნენ თავს; მამა არასოდეს არ გაუზრბოდა მათ კითხვებს, ყურადღებით და მარტივად უხსნიდა

გაუგებარ საკითხებს. იგი იყო მომხიბლავი და მხიარული პირობელი. ხშირად თამაშობდა ბავშვებთან.

იშვიათი აღმზრდელობითი ნიჭი ჰქონდა მარიამ ალექსანდრეს ასულს. იგი იყო ალერსიანი, მშვიდი, ფაქიზი, ორგანიზებული, მომჭირნე, თავმდაბალი ადამიანი და მან შეძლო ყველა ეს თვისება შვილებისათვის გადაეცა. გარეგნულად ნაზი მარია ალექსანდრეს ასული მეტად მხნე, თავდადებული და მტკიცე ადამიანი იყო, რაც მრავალგზის გამოვლინდა უმძიმესი განსაცდელის წლებში, რომელიც შემდგომ წილად ხვდა ულიანოვების ოჯახს.

ოჯახური გარემო და აღზრდის პირობები ხელსაყრელი იყო ბავშვების გონებისა და ხასიათის განვითარებისათვის. მშობლები არათუ არ ახშობდნენ, არამედ ახალისებდნენ კიდეც შვილების ბუნებრივ სიმკვირცხლესა და სიცულქეს. განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ბავშვების გონებრივ აღზრდას. ოჯახში წიგნს დიდ პატივს სცემდნენ. ილია ნიკოლოზის ძე და მარია ალექსანდრეს ასული ტაქტით, უნარიანად წარმართავდნენ ბავშვთა კითხვას. ულიანოვების სახლ-მუზეუმში ინახება საოჯახო ბიბლიოთეკის წიგნების სია, რომელიც ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს ამ შესანიშნავი ოჯახის წიგნადი ფონდის შინაარსსა და შედგენილობაზე. პირველი ადგილი ეჭირა ლიტერატურას პედა-

გოგიაში, ფიზიკაში, მათემატიკა-
სა და ბუნებისმეტყველებაში; მე-
ორე — სპეციალურ განყოფილე-
ბაში განლაგებული იყო საბავშვო
წიგნები: სახელმძღვანელოები,
პერიოდული გამოცემები, ბე-
ლეტრისტიკა და სხვა. ყველაზე
მდიდარ განყოფილებას წარმო-
ადგენდა რუსი და საზღვარგა-
რეთელი კლასიკოსი მწერლების
ნაწარმოებები.

პედაგოგიის განყოფილებაში
იყო კ. დ. უშინსკის წიგნები:
„ადამიანი როგორც აღზრდის სა-
განი“, „როდნოე სლოვო“, „სა-
ხელმძღვანელო როდნოე სლოვოს
სწავლებისათვის“, „ბავშვთა სამ-
ყარო“ და სხვა; ნ. ა. კორფის „რუ-
სული დაწყებითი სკოლა“, „ჩვენი
მეგობარი“, პ. მ. პერეველესკის
„საგნობრივი გაკვეთილები პეს-
ტალოცის აზრების მიხედვით“,
ფ. დიტესის „პრაქტიკული პედა-
გოგიის ნარკვევები“, ი. ა. კომენ-
სკის „დიდი დიდაქტიკა“, ნ. ი. პი-
როგოვის „რჩეული ლიტერატუ-
რულ-პედაგოგიური სტატიები“. აქვე იყო აგრეთვე ვ. ი. ვოდოვო-
ხოვის, დ. დ. სემიონოვის, ნ. ფ.
ბუნაკოვის, ლ. ნ. მოძალევესკის,
დ. ი. ტიხომიროვის, კ. ვ. ელნიც-
კის, პ. ფ. კაპტერევის, ა. ი. გერ-
დის, ს. ი. მიროზოლსკის, ი. ი. პა-
ულსონის და სხვათა ნაშრომები.

უღიანოვნებს საოჯახო ბიბლიო-
თეკისათვის გამოწერილი ჰქონ-
დათ იმ დროის საუკეთესო პედა-
გოგიური ჟურნალები: „მასწავ-
ლებელი“, „ოჯახი და სკოლა“,
„სახალხო სკოლა“, „აღზრდა და

სწავლება“. „პედაგოგიური ქრო-
ნიკა“ და სხვა.

ილია ნიკოლოზის ძე მათემატიკოს - ბუნებისმეტყველ-
სისტემატიკურად ადევნებდა თვალ-
ყურს ზუსტი მეცნიერების განვი-
თარებას, მას ბევრი საუკეთესო
გამოცემა მოსდიოდა ფიზიკასა,
მათემატიკასა და ბუნებისმეტყვე-
ლებაში; იგი დიდ ყურადღებას
უთმობდა ბავშვების აღზრვას
მათემატიკის ცოდნით, უღვივებ-
და ინტერესს ამ მეცნიერებისად-
მი და სპეციალურად მუშაობდა
მათთან. როგორც ანა ილიას ასუ-
ლი იგონებს, მამა უხსნიდა მათ
გაკვეთილებს ფიზიკასა და მათე-
მატიკაში, ხოლო თანამედროვე
უცხო ენებში კი დედა ეხმარებო-
და. ილია ნიკოლოზის ძე ხშირად
აწყობდა ოჯახში ცდებს ფიზიკა-
ში, აჩვენებდა ბავშვებს თვალსა-
ჩინო ხელსაწყოებს. ცხადია, ამას
დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ბავშ-
ვების განვითარებისა და გარე-
სამყაროს შეცნობისათვის; მით-
უმეტეს, რომ იმ პერიოდში გიმ-
ნაზიებში საბუნებისმეტყველო
მეცნიერებანი შევიწროებული
იყო.

მამის ზრუნვას ამოდ არ ჩაუვ-
ლია, ბავშვები მათემატიკურ-სა-
ბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს
კარგად ეუფლებოდნენ, ამასთან
უმუშავდებოდნენ მატერიალის-
ტური შეხედულება სამყაროზე.
ვლადიმერ ილიას ძე დიდ წარმა-
ტებას იჩენდა მათემატიკაში. ამას
ადასტურებს გ. ნ. შებუევი, რო-
მელიც იმ დროს ყაზანის უნივერ-

სიტეტში ასწავლიდა. საბუნების-
მეტყველო მეცნიერებაში კი გან-
საკუთრებით გამოირჩეოდა ალექ-
სანდრე — ლენინის უფროსი ძმა.
ასევე იტაცებდა ეს მეცნიერება
ოლგასა და დიმიტრის. ალექსან-
დრე ბრწყინვალედ სწავლობდა
პეტერბურგის უნივერსიტეტის
საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტ-
ზე. მისი გამოკვლევა ბიოლოგია-
სა და ქიმიაში გამოჩენილ მეცნი-
ერთა ყურადღებას იქცევდა. მე-
სამე კურსზე მის მიერ შესრულე-
ბულ ერთ-ერთ შრომას ზოოლო-
გიაში ოქროს მედალი მიეკუთვნა.
ლენინის უმცროსი ძმა დიმიტრი
ბოლომდე გაყვა ამ მეცნიერებას
და იგი ექიმი გახდა.

ულიანოვები ყველაზე დიდ
სიყვარულს და ინტერესს მშობ-
ლიური ენისა და ლიტერატური-
სადმი იჩენდნენ. ილია ნიკოლო-
ზის ძე დიდ მნიშვნელობას ანი-
ჭებდა გრამატიკას, როგორც ენის
ლოგიკას, და ილაშქრებდა ენის
გრამატიკული ფორმების სწავ-
ლებისადმი დაუდევარი დამოკი-
დებულების წინააღმდეგ. მას ბავ-
შეები გრამატიკული წესების
ვაგებამდე მიყავდა თანდათანო-
ბით, სისტემატური ვარჯიშით.
მშობლიური ენის გრამატიკაში
მათ დიდ დახმარებას უწევდა აგ-
რეთვე მარია ალექსანდრეს ასუ-
ლი.

იმისათვის, რომ ბავშვებს გაე-
გოთ რუსული ენის სიმშვენიერე,
მშობლები ყურადღებას ამახვი-
ლებდნენ ხალხური პოეზიისა და
მხატვრული ლიტერატურის შე-

დევრებზე. გამოჩენილი რუსი
მწერლებისა და პოეტების ნაწარ-
მოებებს ულიანოვებმა ყურადღე-
ბის ცენტრში დასწავლეს. 12-15 წლის ასაკში ბავშვები
მაშადრე მოგვცა ჩვენ ხელთ ასე-
თი წიგნები, — გადმოგვცემს ანა
ილიას ასული, — და მე ვფიქრობ,
რომ ასეთმა ადრეულმა კითხვამ
ძლიერ გააფართოვა ჩვენი ჰორი-
ზონტი და აღზარდა ჩვენში ლი-
ტერატურული გემოვნება; მიმზი-
დველობა დაკარგა სხვადასხვა
უხამსმა რომანებმა, რომლებსაც
ჩვენი თანაკლასელები ეტანებო-
დნენ“.

ოჯახში ხმამაღლა კითხულობდ-
ნენ ა. პუშკინს, ნ. ნეკრასოვს,
თვით ილია ნიკოლოზის ძე ეწეო-
და პუშკინის ლექსების დეკლამა-
ციას. ნეკრასოვის ლექსებიდან
მას განსაკუთრებით უყვარდა
„პოეტი და მოქალაქე“. რა თქმა
უნდა, ოჯახში დიდ პატივს სცემ-
დნენ აგრეთვე დასავლეთ ევრო-
პის კლასიკოსებს: გოეთეს, ში-
ლერს, ჰაინეს, ჰიუგოს. ანა ილიას
ასულს უთარგმნია ჰაინეს ლექსე-
ბი რუსულ ენაზე. ბავშვები ინტე-
რესით კითხულობდნენ პერიო-
დულ გამოცემებსაც. ამასთან
ოჯახში დაუარსებიათ ხელნაწერი
ქურონალი „სუბოტნიკი“. მისი რე-
დაქტორი იყო ალექსანდრე, ლი-
ტერატურული კრიტიკოსი ანა,
უცვლელი და დაუღალავი თანა-
მშრომელი — გლადიმერი.

ბავშვების მსოფლმხედველო-
ბის ჩამოყალიბებაში ცენტრალუ-
რი ადგილი ეჭირა რუსი რევო-
ლუციონერ-დემოკრატების — ბე-

ლინსკის, გერცენის, ჩერნიშევსკის, დობროლიუბოვის წიგნებს. მათ ნაწარმოებებს ვალოდია პირველად უფროსი დისა და ძმისაგან გაეცნო. იგი მკვირცხლი, ჯანსაღი, ხალისიანი ბავშვი, გარეგნობით ძალიან გავდა მამას, მისგან მიიღო მემკვიდრეობით მხიარული, გულლია ხასიათი. ცნობისმოყვარე ვალოდიამ ხუთი წლის ასაკში ისწავლა კითხვა და დიდი ხნით უჯდა ხოლმე წიგნებს. 15-16 წლის ასაკში მან წაიკითხა ჩერნიშევსკის რომანი „რა ვაქეთოთ“, რომელმაც მასზე ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა. 1885 წელს ალექსანდრემ პეტერბურგიდან ჩამოიტანა კარლ მარქსის „კაპიტალი“. ლენინი ძალიან დაინტერესებულა ამ წიგნით და გიმნაზისტ მ. ვ. კუზნეცოვთან ერთად უცდია, გერმანულიდან რუსულ ენაზე ეთარგმნა „კაპიტალის“ პირველი ტომი.

ოჯახში ბავშვები ადრეული ასაკიდან ჩაებნენ საზოგადოებრივ ინტერესთა ფართო წრეში. ისინი უსმენდნენ უფროსების ლაპარაკს. მშობლები დიდი პატივისცემით ეკიდებოდნენ ბავშვებს, ლაპარაკობდნენ მათთან, როგორც დიდებთან, არასდროს არ აუწყებდნენ ხმას. ასეთი სიყვარული, პატივისცემა, სიზო საპასუხო გამოძახილს პოულობდა შვილების ღრმა გრძნობებში.

მეგობრული, გულთბილი ატმოსფერო ოჯახში ანდამატივით იზი-

დავდა ყველას ვინც მათთან ახლოს იყო. მშობლები დიდხანს დღეებს აქცევდნენ ბავშვების ზოგად და ესთეტიკურ აღზრდას: დედა შესანიშნავად უკრავდა როიალზე, მამა ყოველთვის პირველი იყო სიმღერის წამოწყებაში. ბავშვებს დიდ სიამოვნებას გვრიდა ოჯახში ჩაის დალევა ჰაერზე, ფანჩატურში.

ვალოდია ბავშვების თამაშობა-გართობის დაუცხრომელი წამოწყები იყო. როგორც ნათესავების მოგონებებიდან ჩანს, იგი ძალიან სამართლიანი ყოფილა თამაშის დროს, ვერ იტანდა ჩხუბსა და აყალმაყალს, ადრე შეითვისა დისციპლინა და ორგანიზებულობა: ყოველ დილით შვიდ საათზე იგი წამოხტებოდა ლოგინიდან, შეხსენების გარეშე, დაიბანდა ხელპირს, ცივი წყლით დაიხეულდა ტანს წელს ზევით, შემდეგ კი დააალაგებდა თავის ლოგინს. საუზმემდე ყოველთვის ასწრებდა გაკვეთილების განმეორებას და ცხრის ნახევარზე გიმნაზიაში იყო, თუმცა იქ მისვლამდე რამდენიმე კვარტალი უნდა გაეელო. ასე ზდებოდა ყოველდღე. გიმნაზიაში მკაფიოდ გამოვლინდა ვალოდიას ნიჭი და შრომისმოყვარეობა, იგი პირველი მოწაფე იყო, კლასიდან კლასში ჯილდოებით გადადიოდა და თავის თანაკურსელთა შორის მან გიმნაზია ერთადერთმა დაამთავრა ოქროს მედალზე. ფიზკულტურა და სპორტი ყოველთვის იტაცებდა ვალოდიას, იგი იყო კარგი მო-

ცურავე, მოციგურავე და მოჭადრაკე.

ულიანოვები დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ბავშვთა შრომით აღზრდას. სულ ადრე ასაკიდან აჩვენებდნენ მათ თვითმომსახურებას, უფროსებზე დახმარებას; გოგონები თვალყურს ადევნებდნენ იმას, რომ მათ და ვაჟებსაც ტანსაცმელი მუდამ წესრიგში ჰქონოდათ. სახლის ახლოს იყო პატარა ბაღი, რომელსაც სიყვარულით უვლიდა დედა, მას ყველა ბავშვი ეხმარებოდა. ზაფხულობით ბავშვებს ევალებოდათ წყლით აეგსოთ ორი დიდი კასრი. ზოგი წყალს ტუმბავდა, ზოგსაც მიჰქონდა ვედროებით, სარწყავებითა და ღოჭებით. მუშაობდნენ მხიარულად, ერთსულოვნად.

ილია ნიკოლოზის ძემ ვაჟებს ასწავლა ხის გამოხერხვა ლობჯიკით. ალექსანდრეს გამოუხერხავს პურის საჭრელი ფიცარი, ძაფის კოჭი და საჩუქრად მიუერთმევია დედისათვის. ეს საჩუქრები ეხლაც ინახება სახლ-მუზეუმში. ვალოდია ხშირად ფარდულში თავისთვის რაღაცას აკეთებდა. მან ჟურნალ „დეტსკოე ჩტენიეში“ გამოქვეყნებული ნახაზის მიხედვით გააკეთა კოჭინა, მასვე დაუმზადებია პატარა ნაგები და უჩუქებია მეზობლის ბავშვებისათვის.

ულიანოვების ოჯახში აღზრდის საღი პედაგოგიური საფუძვლების ერთგვარი უკუფენაა ალექსანდრე ულიანოვის თხზულება „რა მო-

ეთხოვება ადამიანს, რომ სსსრ-გე-
ბლო იყოს საზოგადოების სრულყოფილი
ხელმწიფოსათვის“. ამ რთულ კითხვას 15-16 წლის გიმნაზიელმა საგულისხმო პასუხი გასცა. ადამიანს სასარგებლო მოღვაწეობისათვის ესაჭიროება: 1. პატიოსნება, 2. შრომის სიყვარული, 3. ხასიათის სიმტკიცე, 4. ჭკუა, 5. ცოდნა.

ულიანოვების ოჯახის მთელი წყობა იყო ღრმად დემოკრატიული; ბავშვები იზრდებოდნენ მშრომელი ხალხისადმი თანაგრძნობის სულისკვეთებით, ოჯახში ტრადიციად იქცა ერთად გასეირნება ქალაქის გარეუბნებში, რომ უფრო ახლოს გასცნობოდნენ ხალხის ცხოვრებას, ღრმად ჩაეხედათ რეალურ სინამდვილეში. ამას დიდი კეთილისმყოფელი გავლენა ჰქონდა ულიანოვების ბავშვებში რევოლუციური შეხედულებების ჩამოყალიბებაზე. და მართლაც ყველა მათგანი რევოლუციონერი გახდა. უსამართლობის წინააღმდეგ შეუდრეკელი მებრძოლი იყო ალექსანდრე, რომელიც მეფის მთავრობამ სიკვდილით დასაჯა. ძმების შესახებ დამ — ანა ულიანოვა-ელიზაროვა ამადლეგებლად თქვა: „ალექსანდრე ილიას ძე დაიღუპა როგორც გმირი. მისმა სისხლმა რევოლუციური ხანძრის შუქით გააცისკროვნა მის კვალდაკვალ მიმავალი გმირის — ვალოდიას გზა“.

იოსებ გეგრაიძე

კარის მეზობლები

ერთბაშად აზიდულ მესხეთ-ჯავახეთის მთებს, მოლივლივე შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაპირსა და კოლხეთის დაბლობის მარადმწვანე ველებს შორის მოთავსებული აჭარა ერთი ულამაზესი კუთხეთაგანია კავკასიაში. მისი მწვანე კონცხი ნამდვილი წალკოტია. ბათუმი ბუნებრივი ნავსადგურით, ქვემო აჭარა კახაბრისა და ქობულეთის დაბლობებით, ციტრუსებითა და აგარაკებით, ზემო აჭარაც ნოყიერი საყანეებით, ნარევი ტყეებითა და სუბალპური საძოვრებით იმდენად მდიდარია, რომ მას ამ მხრივ ბევრი მხარე ვერ შეედრება.

ამიტომაც მისკენ ისწრაფოდა მუდამ სრულიად სხვადასხვა ხალხი.

უდიდესმა კავკასიოლოგმა ნიკო მარმა აჭარას კავკასიის ხალხების ურთიერთობათა კვანძთაგანი უწოდა.

აჭარლები სხვა ქართველ ტომებთან ერთად მუდამ გმირუ-

ლად იცავდნენ დედამშობლოს მთლიანობას, თავიანთი წვლილი შეჰქონდათ ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკისა და კულტურის განვითარებაში.

„უწარჩინებულესი მამანი, — ლაპარაკობს ილია ჭავჭავაძე, — საღმთო-საერო თხზულებათა მწერალნი ჩვენი ესლანდელის ოსმალის საქართველოს შვილნი და მცხოვრებნი იყვნენ,“¹ — იმისი, რომელშიც აჭარა შედიოდა (1877 წ.).

ნ. მარი აღნიშნავს: — „მდინარე ჭოროხის აუზში და არა რიონზე, მოსახლეობდა, როგორც სჩანს, ტომი, რომელმაც შექმნა ძველი კოლხიდა“, — მხარე კულტურისა და სახელგანთქმული მითოლოგიით, რომელიც ევროპას ჯერ კიდევ ძველმა ბერძნებმა გააცნეს.²

1. ი. ჭავჭავაძე. თხზულებანი, ტ. 4, 1955, გვ. 11.

2. წერილთა კრებული „ნიკო მარი, ილია ჭავჭავაძე, პეტრე უმიკაშვილი. სამაჰმადიანო საქართველო“, თბ., 1915, გვ. 5.

საერთაშორისო ვითარებამ მოსწყვიტა აჭარა დედამშობლოს არცთუ ისე მცირე ხნით. „საქართველოს ის ნაწილი მედგრად იბრძოდა ჩვენი სარწმუნოების, განათლების, ერთმთავრობის დადგინებისათვის“...

ამ ბრძოლაში მას განუწყვეტილ გვერდში ედგნენ დედამშობლოს მკვიდრნი. მე-17 საუკუნიდან 1878 წლამდე ოსმალეთს უჭირავს „ქობულეთი, აჭარა, შავშეთი, ერუშეთი, ლივანი (ძველი ლივანი) და ჭანეთი, ანუ ლაზისტანი. ეს ნაწილები ამ უამად ერთ სანჯახს შეადგენენ და ჰქვია ლაზისტანის სანჯახი“.

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომი მძიმე, ძალიან მძიმე იყო, ხსენებული მოსახლეობისათვის. „საცოდაობა, — წერს 1877 წლის № 2 „ივერია“, — აჭარას და ქობულეთს მიადგამო მის გამო. აოხრება ტყეებისა და მინდვრებისა, წვა და ბუვვა სოფლებისა, დაწიოვება ხალხისა, გადახვეწა ზარდაცემულთა მცხოვრებთა, ამის გამო წარამარად დაღუპვა ხალხის ქონებისა, რომლის წაღება თან არ შეიძლებოდა. უხვნელ-უთესავად დარჩომა, ბოლოს სიკვდილი და სისხლის ღვრა — ესენი სულ იმისთანა თვისების უბედურებაა, რომელიც დიდხანს გაჰწევს და დიდხანს იქნება საგრძნობელი“...

რუსეთ-თურქეთის ომში თურ-

ქების დამარცხების შედეგად აჭარა კვლავ დედაქვეყნისა — საქართველოს დაუბრუნდა. შემდგომმა საერთაშორისო ვითარებამ აჭარის საგრძნობი ნაწილი მოსახლეობითურთ ისევ წინანდელ მდგომარეობაში მოაქცია.

სამასი წლის წინათ დაწყებულია აჭარლების ძალდატანებით გამაჰმადიანების პროცესმა, რომელიც არსებითად მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს დასრულდა, ამ ტომის ადრინდელი რელიგია შეცვალა, მაგრამ აჭარლებმა შეინარჩუნეს ქართული დედაენა, ეროვნული თვითშეგნება და მეზობრძოლი სული. ესეც ერთ-ერთი საფუძველი იყო იმისა, რომ გასული საუკუნის ჩვენი სამოციანელები უდიდესი თანაგრძნობითა და გულისყურით ეპყრობოდნენ აჭარლებსა და მათ მეზობელ ქართველ ტომებს. ისინი ლხინშიც მათთან იყვნენ და მით უფრო უამთა სიავისას მათვე ედგნენ გვერდში, იცავდნენ და ამხნევებდნენ ხორციტ, სისხლითა და სულით თანაზიარ.

ჩვენი სამოციანელები აჭარლებს ადიდებდნენ ქართველური გამძლეობის გამო და მათ შესახებვე საუკეთესო წარმოდგენას უქმნიდნენ სხვა ქართველ ტომებს. მაგალითად, დიდი ქართველი პედაგოგის — იაკობ გოგებაშვილის „ბუნების კარში“, რომელიც 1868-1918 წლებში, ე. ი.

3. იხ. იგივე — „სამაჰმადიანო საქართველო“, გვ. 16.

მთელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში იყო უპოპულარესი წიგნი ქართველ ახალგაზრდობაში, ჯერ აჭარისა და შემდეგ მისი მოსახლეობის შესახებ ვკითხულობთ:

„აჭარას უჭირავს ჩრდილოეთის ნაწილი მესხეთისა და ისაზღვრება: ჩრდილოეთით — გურიით, აღმოსავლეთით — ახალციხის მხრითა და ჯავახეთით, სამხრეთით — კარჩხალის ანუ შავშეთის ქედითა და ჭოროხით, დასავლეთით — შავი ზღვით“.

„აჭარლები აგებულებითა, ენითა და ჩვეულებით ნამდვილი ქართველებია.

აჭარელი გურულებით მარდია, მხნე და გამბედავია“.⁴

კიდევ უფრო საყურადღებოა ის ბრწყინვალე დახასიათება, რომელსაც ხსენებული ჩვენი უდიდესი პედაგოგი იმავე აჭარლებს აძლევს:

„საუკეთესო ზნეობითი თვისებანი აჭარლებისა არის: მოხუცების პატივისცემა, სტუმრებას მიგებება, ღირსეულად თავის დაჭერა, თავაზიანობა, ცნობისმოყვარეობა და დაუღალავი გამრჯელობა“.

ყოველივე ეს ახასიათებთ არამც თუ გურიის მეზობელ აჭარლებს, რომლებსაც ჭანიეთ-ნატანების ხაზზე მე-17 საუკუნემდე არაფერი და შემდეგ 1878 წლამდე გურულებისაგან ჩოლო-

ქის წყალი ჰყოფდა, არამედ შავშელებს, ტაო-კლარჯულებს და საერთოდ ოსმალეთის მიწებიან ცეხულ სამხრეთ საქართველოს მცხოვრებთა უმრავლესობას.

მეტიც, იქვე ისეთი გეოგრაფიული სახელებიცა და რიტუალიც კი შემოუნახავთ, რომლებიც მაჰმადიანის აზრსა და გონებას არ შეეფერება. მაგ., პარხალში ერთ-ერთ სოფელს ჰქვია გოჭვათი ე. ი. საგოჭე. იქვე, ლაპარაკობს ე. თაყაიშვილი, „ძველი წარმართული კულტის გადმონაშთს წარმოადგენს რთვლის დღესასწაული: ტანგახდილი ჭაბუკები ფერხულს ცეკვავენ და ყურძნის მტევნებს იკიდებენ ტანზე“⁶...

აჭარლის ზოგიერთ ოჯახში გაზაფხულზე რომ ბავშვებს კვერცხს წითლად უღებავენ, ესეც ქრისტიანობის დროინდელი გადმონაშთია. მართალია, კვერცხს გაზაფხულის ბაირამზე შუა აზიის მაჰმადიანებიც ღებავენ, მაგრამ აჭარაში ეს მაჰმადიანობის გავრცელებას არ მოჰყოლია, —მანამდელი რიტუალია.

აჭარაში და, მაშასადამე, ზოტ-ჩხაკოურაშიც ქართული წარმართული და რიგი ქრისტიანული წეს-ჩვეულებების შემორჩენის ერთ-ერთი მიზეზი ისიცაა, რომ აჭარის დედასამშობლოდან მოწყვეტის ხანგრძლივი დროის განმავლობაშიც კი ხდებოდა მი-

4. იაკობ გოგებაშვილი. —თხზ., ტ. 6, გვ. 641.

5. იქვე, გვ. 642-643.

6. ე. თაყაიშვილი. —1917 წლის არქეოლოგიური ექსპედიცია სამხრეთ საქართველოში, თბ., 1960 წ., გვ. 83.

სვლა-მოსვლა, გათხოვა-მოყვანა და გადასახლ-გადმოსახლება გურულებსა და აჭარლებს შორის. მაგ., ე. თაყაიშვილს შორეულ ოლთისის მხარეშიც შეხვედრია დედასაქართველოდან გათხოვილი ქალი. მეცნიერი წერს: ექსპედიციის დროს 1907 წელს ოლთისში ვხვდებოდი ხიმშიაშვილის გვარეულობის ოთხ ძმას, ბეგებს. ოლთისშივე გავიცანი მათი დედა. „ის ასი წლის მოხუცი იყო, მაგრამ ერთობ მხნე, მაღალი და წარმოსადეგი. მშვენივრად ლაპარაკობდა ქართულს; მეხსიერებაც კარგი ჰქონდა. გამოირკვა, ის იყო ბერიძის ასული; წამოუყვანიათ ბეგის საცოლედ 16 წლისა სოფელ ქაქუთიდან“...⁷

ავტორს უთქვამს ჩვენთვის: „გეგზისტყაოსანს“ ეს ბერიძის ქალი და მისი შვილებიც გვარიანად იცნობდნენო.

ნიკო მარისაგან გაგვიგონია: 1904 წელს ტაო-კლარჯეთში მოგზაურობისას აჭარიდან გათხოვილი თუ მოტაცებით წაყვანილი ქალებიც შემხვდნენ. ისინი მე ძმას მიწოდებდნენ და უჩადროდაც მეჩვენებოდნენო. მით უფრო ასეთები იყვნენ ბორჩხა — ართვინ — არტანუჯში. ამ სტრიქონების დამწერის მამა 1917-1918 წლებში გახლდათ ართვინის ოლქის განათლების უფრო-

სი⁸. მასთან რომ ბათუმიდან შეიღლე და ვაჟი მიდიოდნენ, გახშირდნენ ბორჩხასა და თვით ართვინშიც არტანუჯში უმთავრესად ისეთ ოჯახში ჩერდებოდნენ და ღამესაც ათევდნენ, რომელთა დიასახლისები ქობულეთ-ბათუმის მიდამოებიდან იყვნენ გათხოვილები. გვხვდებოდა გურიიდან აჭარაში გათხოვილი ქალებიც. მაგ., ჭოლა ლომთათიძის დაი სიდონია ჯერ კიდევ რეაქციის წლებში შეერთო სოფელ ქობულეთელმა უსუფ დადიანმა.

კიდევ უფრო საყურადღებო ის გარემოებაა, რომ წინათვე იყო შემთხვევები, აჭარელთა გურიაში გადმოსახლებისა და გურიიდან გაქცეულის აჭარაში თავშეფარებისა.

ცნობილია, რომ ოსმალთა „რეჟიმისაგან თავის დაღწევის მიზნით, აჭარის მოსახლეობა ტოვებდა საცხოვრებელ ადგილებს და გურიაში გადმოდიოდა. ასეთი გადმოსვლები 1840-იან წლებში გახშირდა. ჯერ კიდევ 1838 წლის მარტში ტრაპიზონის სანჯაყის, კერძოდ ბათუმის მცხოვრებთა 30 ოჯახი მოვიდა საზღვრებთან, რომლებმაც სურვილი განაცხადეს რუსეთის ქვეშევრდომობაზე“, ე. ი. სურდათ გურიაში დასახლება.

8. იხ. ბ. მეგრელიძე. — ხულოში. „ლიტერატურული აჭარა“, 1959, № 6, გვ. 75-80.

9. შ. მეგრელიძე. — სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიიდან, თბ., 1963, გვ. 88.

7. ე. თაყაიშვილი, — არქეოლოგიური ექსპედიცია კოლა-ოლთისში და ჩანგიში 1907 წელს, პარიზი, 1938, გვ. 17.

აგრეთვე ცნობილია, რომ იმავე 1838 წლის 15 მარტს ანალოგიური თხოვნით გამოცხადდა საზღვრებთან აჭარელთა 17 ოჯახი. იმავე ხანებში გურიას მოადგა აჭარელთა ჯგუფი, რომელშიც „ირიცხებოდა 145 მამაკაცი, 109 ქალი“ და ბავშვები, მათ თან ჰყავდათ „71 ცხენი, 447 მსხვილფეხა საქონელი, 488 ცხვარი და 9 ვირი“. 1849 წელს გურიაში გადმოსახლება სცადა 150 ოჯახმა და იმავე დროს „გზაში იყო ჭანეთიდან მომავალი 400-მდე ქართველი მაჰმადიანი“... 1849 წლის 17 მარტს „აჭარიდან გურიაში გადმოსახლების სურვილი 600 კაცს განუცხადებია“ (იქვე, გვ. 82).

ოსმალების მიერ მიტაცებული აჭარიდან 2-დან 5-მდე ოჯახის გადმოსვლის შემთხვევებს კიდევ უფრო ხშირად ვხვდებით. მაგ., 1849 წლის შემოდგომაზე აჭარიდან გურიაში გადმოსახლებულან ოჯახებით: ოთარ წითლიძე, ორი ძმა თუმბერიძე, ჰუსეინ ხალაძე და სხვები. ცნობილია ასეთი შემთხვევებიც, რომ აჭარაში გარდაცვლილ ადამიანს გურიაში ასაფლავებდნენ, რათა მისთვის მაჰაპაჰური წესით ეცათ პატივი.

ოსმალეთისა და რუსეთის მთავრობების შეთანხმებათა საფუძველზე **გადმოსახლებებს ორივე მთავრობა სასტიკად სდევნიდა.** ოსმალთა დამქაშვები ლტოლვილებს გზაშივე იჭერდნენ და სჯიდნენ. რუსეთის კარიზმის ჯარისკაცები და მესაზღვრეებიც ასე-

თებს უკან აბრუნებდნენ და ვინც გურიაში ლტოლვილებს შეიფარებდა, მასაც სჯიდნენ. მიუხედავად ამისა, „მოდმე აჭარლებს არავინ არ ღალატობდა, მათ ძმურად და მეგობრულად ხვდებოდნენ გურულები, გულთბილად ლებულობდნენ და იფარავდნენ თავიანთ ოჯახებში, ესმარებოდნენ და სახლებასა და ხვნა-თესვაში“ (იქვე). მეტიც. გასული საუკუნის მეორე ნახევარში გურია-აჭარის კორდონის, ე. ი. საზღვრის უფროსი იყო ოფიცერი გრიგოლ გურიელი. მას ევალებოდა ამ ხაზზე ვერავინ ვერც იქით გადასულიყო და მით უფრო აქეთ ვერ გამოსულიყო. მიუხედავად ამისა, მისი სახლიც კი სავსე იყო აჭარლებით. ბავშვობისას იმავე ოჯახში მცხოვრები ნიკო მარი თავის ავტობიოგრაფიაში წერს, რომ ოზურგეთში გრ. გურიელის სახლში მუსლიმანი ბავშვებიც კი იყვნენ და მათგან თურქული ენა მესმოდაო.

გურულთაგან აჭარლებისადმი ასეთი მხარდაჭერა იმანაც გამოიწვია, რომ ბევრი აჭარლის ოჯახს ნათესავი და მოგვარეები ჰყავდა გურიაში.

აჭარლები, ახლანდელი თურქეთის რიგი მიდამოებისა და აჭარის ტერიტორიის გარდა, როგორც ზემოთ ითქვა, გვხვდებიან გურიაშიც. აქ ისინი მახარადისა და ჩოხატაურის რაიონების სამხრეთ-დასავლეთსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის რამდენიმე სოფელში ცხოვრობენ.

პირველთა ზოგიერთი წინაპარი ასევე მეტი, ხოლო მეორეთა, თითქმის ასი წელია, რაც აქ დამკვიდრებულან, გამრავლებულან და მათ ახალი ნაკადებიც შეჰმატებიათ და კვლავაც ემატებიან.

მახარაძის რაიონის ს. ლიხაურის მეზობელი აჭარული სოფელი აჭი აჭისწყლის ხეობაში გურულებითაა დასახლებული, მაგრამ ისინი მკვიდრნი არიან. აჭი ადმინისტრაციულად არა მახარაძის, არამედ ქობულეთის რაიონში შედის. ასევე ქობულეთის რაიონისაა მახარაძესთან უფრო ახლო მდებარე სოფელი ქაქუთი, რომელშიც აჭარლები ცხოვრობენ. ჩოხატაურის რაიონის ს. ქვაბლაში კი გურულებს შორის 22 კომლი აჭარელი ცხოვრობს. ამავე რაიონის ს. ზოტში დაახლოებით 270 და ს. ჩხაკაურაში 70 კომლი აჭარელი ცხოვრობს.

მახარაძის რაიონის აჭარლები წარმოშობით უმთავრესად მეზობელ ქობულეთის რაიონის სოფლებიდან არიან. **ჩხაკაურა-ზოტ-ქვაბლის აჭარლები** ხულოს რაიონის სოფლებიდან ჩამოსახლებულან და ეთნოგრაფიულად, კილოურად და ფოლკლორულადაც ზემო აჭარის მცხოვრებთა, კერძოდ **ხულოელთა განშტოებას წარმოადგენენ, ოღონდ მათ გურული ყოფისა და მეტყველების კვალიც დაჩნევიათ**, აქაური ტოპონიმისა და ისტორიული გმირების შესახებ ადგილობრივი, გურული ზეპირსიტყვიერების მასალებიც შეუთვისებიათ, ცალკეულ მათგანთა ანტებიც შეუქმნიათ.

ბუნებითა და მოსახლეობის საქმიანობით რაიონის ჩოხატაურიდან 30-ოდე კილომეტრით დაშორებულ ზოტს ჰგავს ქვაბლა და მათზე მაღლამდებარე ჩხაკაურა (აქ უფრო წიწვიანი ტყეებია). მათშიც ჩოხატაურ-ბახმაროს გზით დადიან ცენტრიდან. ზოტიდან კი ჩხაკაურამდე 10-12 კმ-ა, აქედან კურორტ ბახმარომდე — 18, ბახმაროდან ღორჯომამდე, ე. წ. იაილებამდე 40 კმ. ე. ი. ღორჯომსა და ზოტს შორის სულ 70 კმ-ა. ზაფხულობით ნათესავებში დადიან ღორჯომ-ხულოდან გურიაში გადმოსახლებულნი და მათი თაობები, და, პირიქით, აჭარიდან გურიაში გადმოდიან ამათი იქაური ნათესავები.

ზოტელმა მოხუცმა კოლმეურნემ ნური-ალი მახმუდის ძე ანთაძემ, კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ რეჯებ ახმედის ძე ართმელაძემ და სხვებმა გვითხრეს, ზოტში აჭარლები 90 წელია, რაც ვცხოვრობთო. ს. ღორჯომიდან წამოსული უზეირ ანთაძე ზოტამერიაში დასახლებულა; მისი შვილი მევლუდ ანთაძე კი 1873 წელს ზოტში დამკვიდრებულა. ჩოხატაურის რაიონულ გაზეთშიც ვკითხულობთ: ზოტში პირველი აჭარელი „1879 წელს მოსულა ხულოს რაიონიდან“¹⁰. პირ-

10. გაზ. „კომუნისმის განთიადი“, 1968 წ. 7 ნოემბერი.

ჩხაკოურელთა უფროსი თაობის რველის შემდეგ დასახლებულან: ევა (ეუბ) ირემაძე, შაქირა ჭახაძე, იშილა ართმელაძე, ისიყარ ქათამიძე (ზოგიერთის თქმით—ქათამაძე), თალიბ პაიჭაძე, რიმან გიორგაძე, ყადირ მიქელაძე და სხვები. თავკაცი მევლუდ ანთაძე უსწავლელი იყო, მაგრამ კაცურ კაცად ითვლებოდა, რაც ზოტში კულტურული დაწესებულებათა, უმათავრესად მის დროს დაარსებულა. მევლუდი 1940 თუ 1941 წელს გარდაცვლილა.

შემოხსენებული ოჯახების შემდეგ ჩამოსახლებულნი არიან: დაუდ კაცაძე, იუნუს ჭელიძე, ჯივან ტუნაძე, ბერიძე და ამავე გვარების სხვა ოჯახები.

ღორჯომლების გარდა, ბერსელაძეები ჭვანის ს. ნაღვარევიდან არიან, რამიშვილები — უჩამბიდან, პაქსაძე — ს. პაქსაძეებიდან... მოხუცები დასძენენ, კაცმა რომ თქვას, ჩხაკოურაშიც ჩვენები არიან ღორჯომ-ჭვანიდანო. აქ პირველნი სულეიმან ბერიძე, ისკენდერ (ისქენდერ) ირემაძე და სხვები დასახლდნენო.

მართალია, ზოტის ტოპონიმიკური (გეოგრაფიული) სახელები ახლანდელმა ზოტელებმა შეითვისეს გურულებისაგან, რომლებსაც ეს ადგილები ძირითადად საძოვრად ჰქონდათ გამოყენებული და ადგილებსაც ერქვა სახელები, მაგრამ ახლა ეს ტოპონიმები უკვე ადგილობრივი აჭარლების კილოურ მიმოქცევაშია შესული

და ისინი როგორც ისტორიულად, ისე თანამედროვე დიპლომატიის მხრივაც საინტერესონი არიან.

ზოტიდან 8-9 კიდეზე დაშორებულია გუბაზოულის სათავისაკენ ადგილს ხინისწყალს ეძახიან. აქ აღმოჩნდა ანტიკური ხანის არქეოლოგიური ნივთები.

ართვინის, მურღულის, სხალთისა და მთლიანად აჭარის მთიანი ზონის, მისი გაგრძელება გურიის ადგილების: ლიხაურის, ვაკეჯვარასკანის, მულურუშ-კალაშას (ხიდისთავ-მეწიეთი), თვით ხიდისთავის, ლომისციხისა და აქედან ზოტამდე მთელი ზოლის, შემდეგ, ახალციხისა და ლეჩხუმ-რაჭის მიდამოებში აღმოჩენილი ბრინჯაოს ნაკეთობანი ერთიანი კულტურის ნაშთებია.¹¹

ზოტ-ჩხაკოურელთა მეტყველების თაობაზე უნდა ითქვას, რომ, როგორც ხულოელები და საერთოდ ზემო აჭარლები, ისე პირველნიც თავიანთ მეტყველებას ასხვავებენ ქვემო აჭარელთა მეტყველებისაგან. ზემო აჭარლები რიგ ენობრივ მოვლენებში შავშელებთან და მესხებთან არიან უფრო ახლოს, ვიდრე ქვემო აჭარა-გურიასთან, და, პირიქით, ქობულეთ-ბათუმის აჭარლები ქვემო გურიის მცხოვრებთ უახლოვდებიან მეტყველებით. ეს იმდენად უფრო საგრძნობია, რამდენადაც უფრო ძველ ფენებთან გვაქვს საქმე. ძირითადად ისევე, როგორც ზემო აჭარელთა, და კიდევ უფრო საგრძნობლად ზოტ-

11. შდრ. ჩვენი შენიშვნები ჟურნ. „მნათობში“, 1965, № 12, გვ. 132.

ლექსიკაში ნასესხებ სიტყვათაგან თურქიზმები ჭარბობს, უმცროსი თაობისაში კი — რუსიზმები. ხსენებულ უფროს და უმცროს თაობათა შორის განსხვავება აქცენტუაციაშიც იგრძნობა. საერთოდ ზემო გურიის აჭარლები კილოურად მაინც ხულოელებთან არიან და ლექსიკაც სათანადო გააჩნიათ.

აჭარლები ზემო გურიაში — ქვაბლა-ზოტ-ჩხაკოურასა და მათ ჩაის ნაკვეთებზე ხიდისთავში, ჩაისუბანში, ბუკნარსა და ნაგომარში იმგვარადვე ცხოვრობენ, როგორც ხულოელები, ოღონდ ისინი სახლახორებიდან თითქმის მთლიანად გამოსულან და ოდასახლებში იმყოფებიან.

აჭარული კილო განსაკუთრებით საინტერესოა ლექსიკურად. მასში ძველი ქართული ენის არაერთი ისეთი სიტყვაა შემონახული, რომელიც ახალ სალიტერატურო ქართულში აღარ იხმარება. „ვეფხისტყაოსანში“ დადასტურებული სიტყვაა **პაშტა** — ბევრი, მომრავლო, ზოტში ახლაც გვხვდება. ეს ის სიტყვაა, რომლის მნიშვნელობის თაობაზე ერთმეორის გამომრიცხველი აზრები გამოითქვა. სანამ იგი ნიკო მარმა აჭარულის კილოს მახლობელ იმერხეულში არ აღმოაჩინა, მაინც გაუგებარი იყო. აჭარაში ძველი სიტყვაა **მარტილი**, ყმაწვილის მნიშვნელობით, ახლაც ცოცხალია. **მარტივრი** კი წამებულს ნიშნავდა. ეს, რომ იმ ერთ მოქალაქეს სცოდნოდა, რომელ-

მაც ამას წინათ რუსთველი ლექსიკაში მოიწადინა, უხეშ შეკრულებას ცდებოდა (ეურნ. მემკვიდრეობა 1968, № 8, გვ. 179).

საყურადღებოა, რომ კომპოზიტი სიტყვა **მზისთვალი** ახლაც ცოცხალია აჭარულში (მაგ., ლექსში — ლაზარობა, ლაზარია). გურიაში და კახეთშიც (მაგ., გურჯაანში) გავგიგონია, მზისთვალი არ ჩანსო, მაგრამ ეს მაინც უფრო სიტყვათა პასიურ მარაგში ჩნდება. აჭარულში იგი იმდენად ხშირად ხმარებული ყოფილა, რომ ფორმა „გაცვეთილა“ კიდევაც, იგი, **ზითვალი** — ფორმითაცაა დადასტურებული. უფრო სრულია ჯ. ნოღაიდელის ჩანაწერის **მზისთვალი** და **ბზისთვალი**. ჩვენს ჩანაწერშიც პირდაპირ მზისთვალია დაცული და იგი მყარად ზის ლექსში (შდრ. წყაროსთვალი = გურ. საცივისთვალი, ურმისთვალი — ბორბალი, წისქვილისთვალი — დოლაბი, წისქვილი; მუხლისთვალი, ბეჭდისთვალი და სხვა).

მზისთვალი მზის მნიშვნელობით ცნობილია ძველქართულ ენაში; მას ნიკო მარმა მიაქცია ყურადღება, განმარტა და ასეთივე წარმოების სომხური სიტყვაც დაასახელა — არევ-აკან, ვილოური — ერევ-აკან (არევ-მზე + აკან-თვალი). ჩვენ ამათი ზუსტი შესატყვისის დაღესტნის ერთ-ერთ ენაში შეგვხვდა. ესაა დიდოური — ერევ-აკან (არევ-მზე + **ბუხ**—მზე, ნათ. ბრუნვა — **ბენეს** — მზისა + **ოზური** — თვალი).

ამგვარად, ქართ. მზისთვალი, ზომხ. არევაკან ან არევაკან, დიდ. ბეხესოზური ერთგვარად ნაწარმოები სიტყვებია.

აჭარულში საინტერესოა სიტყვა **ავაზანი** (შდრ. აბაზანა) — ნავისებრი წყლის ჭურჭელი ცხოველთა სასმელი წყლისათვის (საწნახელს ჰგავს); ამავე ავაზანს სულხან-საბა ორბელიანი წყლის საგუბარს უწოდებს.

საყურადღებოა სიტყვა **ბერილი** — დათვის ბუნავი (შდრ. ომანო ან უმანო — ტურის, მაჩვის ხვრელი მიწაში, თავისებური მაღარო, აჭარ. მაღარა).

აჭარაშივე გვხვდება ნაწარმოები კომპოზიტი სიტყვები: **გოგოშვილი** (ქალიშვილი), **ბიჭიშვილი** (ვაჟიშვილი), **ბერწიაი**, **ბერწა**, **ბერწანი** და მათი პარალელი ბერწიშვილი (ერთი წლის ხბო).

გურულ კილოში შემონახულია ტერმინი **ფერხიელი** — ფეხისტყავი, საქალამნე. ანდაზადაც იტყვის გურული: „ძაღლმა ფერხიელი წაიღო და ფეხი აიწყვიტაო“. ეს სახელი ფეხის, ძველი ქართული სიტყვის ფერხ-იდან არის ნაწარმოები. აჭარულში ამისი ზუსტი ანალოგიაა **თავრიელი** — თავის ტყავი, საქალამნე. აჭარულ ფოლკლორში რევოლუციამდელი ასეთი სასიმღერო ლექსიც გვხვდება:

„ქალამანი შევიკერე,
ხარის **თავრიელი**.“

გოგუებთან წასვლა მზის
ქესა-ცარიელია.“

(გ. ნოღაიდელი. ხალხური ლირიკა, ყვერება, I, გვ. 115).

ჭანური ენის ნაშთია აჭარულში დღედი (მეგრ.-ჭან. დუდი — თავი). **დუდხალი** — კეფერა მხალის სხვიტი, კომბოსტოს თავი და ა. შ.

ბევრი სიტყვა ნაწარმოებ ფორმებშია შემორჩენილი. მაგ. სიტყვა **როფი** ცალკეც იხმარება გურია-აჭარაში, მაგრამ უფრო ხშირად იგი **გაროფვა** (გაყინვა) ზმნაში გვაქვს.

სიტყვა **კარჭალი** აჭარულში კაკალს ნიშნავს. გურულში ამას ბავშვის სარცხო ასოს — კვერცხზე, იტყვიან (კარჭალი, კ-ს ჭ-თ ცვლით **ჭანჭალი** ბავშვის ასოს კვერცხი). მაგრამ იგი დაკარჭვლა ზმნაში კაკალს ნიშნავს.

აჭარაშივე **ჭარფალი** წვრილი თევზია (გურ.-აჭ. ქაფშია, — ხამსა, ფრიტა, ლიფსიტი). აქედან ნაწარმოები ზმნა **დაჭარფალება** გურულში, მაგალითად გოჭების და ა. შ. დაწყევტას ნიშნავს, აგრეთვე დაჩეხასა და ძირს დაყრას აღნიშნავს („ნოღარი დააჭარფალაო“, გავგიგონია).

ასეთ სიტყვებზე მეტს ვეღარ შევჩერდებით. დავასახელებთ რამდენიმე ისევ ისეთ მაგალითს, რომელსაც პარალელი კვლავ რუსთაველის უკვდავ ქმნილება — „ფეხისტყაოსანში“ მოეპოვება.

ქართულში საერთოდ სიტყვა ლადარი, გურ.-აჭარული ლადარა — ლველფს, ნაკვერცხლებიან ნაცარს აღნიშნავს. ამ სიტყვიდან ნაწარმოები ზმნა **გამოლადრვა გამოჭრაა**. გურია-აჭარაში გაიგონებთ: ყელი გამოლადრა, მუცელი გამოლადრა (ამ შემთხვევაში იტყვიან აგრეთვე **გამოფუშა** ან **გამოფატრა**). ლადარი არაბულში ნიშნავს მოლაღატეს, ცბიერს. ეს სიტყვა ადრევე ნასესხები ჩანს ქართულში. მაგ., „ვეფხისტყაოსანში“ ვკითხულობთ:

„მაგის მეტი ვინ რა მიყოს,
თუ არ მომკლას მუხთლად,
ლადრად“ (754,4).

აღსანიშნავია ისიც: ძველად გურული საკალანდო (საახალწლო) ტახს რომ დაკლავდა, პირში ლადარს ჩაუყრიდა, — უკანასკნელ ამოსუნთქვას ღორში შემძვრალი ავი სული ამოჰყვება და დაიწვებაო. აი, პირის ამ ამოწვას, გამოთუთქვას ეწოდებოდა პირის **ამოლადრვა**, ხოლო ყელის გამოჭრას კი — ყელის გამოლადრვა. ამ პირველ გამოლადრვაში ლადარი პირდაპირი მნიშვნელობითაა დაცული.

აჭარულ კილოში **საყე** საბჯენს, **ბოძს**, სარს (გურ. ბარჯგი, ბიჯგი, ბიჯიგინა) ნიშნავს, მაგალითად, **თავანში** (ეს სიტყვაც საი-

ნტერესოა) ან ნალიაში — საყენს.

ვეუკოლ ბერიძის აზრით „ვეფხისტყაოსანში“ სიტყვა **გამოლადრვისა** საყენი“ (1481, 1) მეტაფორად, შედარებადაა გამოყენებული და ის **საყე** წვერ-ულვაშს, წარბებს აღნიშნავს. აჭარულშივე იხმარება სიტყვა **ციციელი**, რომელიც ფორმა ცისიერის ფონეტიკური ცვლილებითაა მიღებული, და ნიშნავს მეხს (შ. ნიჟარაძე), მეტეორს. ეს სიტყვა ისევ „ვეფხისტყაოსანში“ პოულობს სემანტიკურ პარალელს. მასში **ნაცარი** ნიშნავს ჩვეულებრივ ნაცარსაც: „ისხემდეს თავსა მტვერსა და ნაცარსა“ (419,3) და მეხს, მეტეორს, მსხვილ სეტყვასაც. ისევ „ვეფხისტყაოსანში“ ვკითხულობთ:

„ამით დაესხნეს რისხვასა,
ზეცით მოსულსა, ნაცარსა“
(სტროფი 1613,3).

ჩვენ შეგნებულად და განგებლავსახელეთ აჭარული ლექსიკის ისეთი მაგალითები, რომლებიც „ვეფხისტყაოსანში“ პოულობენ პარალელებს. ასე რომ გავყვეთ და ძველი ქართული კლასიკური მწერლობის სხვა ძეგლებიდანაც მსგავსი მაგალითები ამოვკრიფოთ, კიდევ უფრო თვალსაჩინო გახდება ის დებულება, რომ აჭარული ლექსიკურად საინტერესო კილოა.

აჭარული მუსიკა ხომ კიდევ
შეტს ყურადღებას იმსახურებს.

აქ ვეღარც ეთნოგრაფიულსა
და ფოლკლორულ ფაქტებს მოვი-
ტანთ, რადგან ისინი ჩვენი წერი-
ლის მიზანდასახულობას სცილ-
დებიან. მხოლოდ აღვნიშნავთ,
რომ აჭარული ეთნოგრაფია, ზე-
პირსიტყვიერება მითოლოგიით,
ხალხური სიმღერებისა და ცეკ-
ვების ჩათვლით გაცილებით მეტ
ყურადღებას იმსახურებს, ვიდრე

მას ღღემდე ეთმობოდა. ბევრი
რამ გააკეთა ამ დარგში აწ. გაბ-
სვენებულმა აჭარის მრავალ-
მხრივმა მკვლევარმა ჯემალ მანუ-
თის ძე ნოღაიდელმა (1908-
1966), მაგრამ ჯერ კიდევ ბევრი
შესასწავლი და გამოსარკვევი,
რასაც უკვე მეორე ათეული წე-
ლია ემსახურება საქართველოს
სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბა-
თუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინ-
სტიტუტის კოლექტივი.

ნესპორ ინსპირაცილი

ბათუმელი მენავთობეები სამამულო ომის მრისხანე წლებში

1941 წლის 22 ივნისს, დროის 4 საათზე საბჭოთა ხალხის მშვიდობიანი ცხოვრება პიტლერული გერმანიის ვერაგულმა თავდასხმამ დაარღვია.

„მტერი სასტიკი და უღმრთეა, — ამბობდა ი. ბ. სტალინი, — იგი მიზნად ისახავს ხელთ იგდოს ჩვენი ოფლით მორწყული ჩვენი მიწა-წყალი, ხელთ იგდოს ჩვენი შრომით მოპოვებული ჩვენი პური და ნავთი“.

მტერს ჩვენი ხალხის დამონება სურდა. ამიტომ საჭირო იყო შეუპოვრობა და სიმამაცე, მთელი ჩვენი ცხოვრების სამხედრო ყაიდაზე გარდაქმნა, ფრონტისა და ზურგის ერთიანობა.

ჩვენი ჯარების იძულებით უკანდახევასთან დაკავშირებით ქვეყნის დასავლეთით არსებული უმნიშვნელოვანესი საწარმოები, მათ შორის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნები, ევაკუირებული იქნენ აღმოსავლეთით.

ასეთ პირობებში არმიის საწვავითა და საცხი ზეთებით მო-

მარაგების მთელი სიმძიმე ბაქოსა და ბათუმის ქარხნებს დააწვა.

ბაქოელმა და ბათუმელმა მენავთობეებმა ღირსეულად დაძლიეს დაბრკოლებანი და მოკლე დროში საწარმოთა მუშაობა დაუმორჩილეს ფრონტის ინტერესებს. ისინი შეუწყვეტილვ ამარაგებდნენ ფრონტს ნავთობპროდუქტებით.

ომის გამოცხადების პირველი დღეებიდანვე ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კოლექტივი მაღალი შეგნებით შეუდგა თავისი მუშაობის საომარ ყაიდაზე გარდაქმნას, რაც ფართოდ აისახა საქარხნო გაზეთის „ნეტ-ეპერეგონშჩიკის“ ფურცლებზე.

ამ გაზეთის ერთ-ერთ ნომერში გამოქვეყნებული იყო ქარხნის პარტიული კომიტეტის ყოფილ მდივნის ვახტანგ ყურაშვილის საინტერესო წერილი. იგი 1937 წელს წითელი არმიის რიგებში გაიწვიეს და სატანკო ბრიგადაში მსახურობდა ტანკის მეთაურად. ვ. ყურაშვილი ბათუმელ მენავ-

თბეებს სწერდა: — ტანკებისა და ავიაციისათვის საჭიროა ბენზინის მარაგი, თქვენ მიერ გამოშვებული პროდუქციის უკმარობა მტერზე გამარჯვებას დააყოვნებსო.

მენავთობეთა წერილები, მოგონებები და საარქივო მასალები მოწმობენ, რომ ომმა დიდი ცვლილებები შეიტანა ქარხნის ცხოვრებაში.

იმისათვის, რომ ქარხანას ჰყოლოდა მუდმივი კადრები, საჭირო იყო ქალების მიზიდვა წარმოებაში და მათი კვალიფიკაციის ამაღლება. ეს იყო ქარხნის ხელმძღვანელების მთავარი საზრუნავი კადრების დარგში. ქალები ნამდვილ პატრიოტულ გრძნობას იჩენდნენ და დანადგარებთან და დაზგებთან დგებოდნენ ფრონტზე წასულთა ნაცვლად.

1941 წლის ნოემბერში, როცა ქარხნის მუშა თედორე ტიმჩენკო ფრონტზე გაიწვიეს, მისი ადგილი ქარხანაში მეუღლემ გალინა ტოტემინინამ დაიკავა. თედორე ბრძოლაში დაიღუპა. გალინას მოუკვდა ბავშვიც. მარტოხელა ქალმა მწუხარების გადატანის კეთილშობილური გზა აირჩია. მან არა ერთი უღედმამო ახალგაზრდა დააყენა ცხოვრების გზაზე, ისინი გალინას თავიანთ დედად თვლიდნენ.

ფრონტზე წასული ქმრები უცვალეს აგრეთვე ღიდა დიდიამ, თამარ ჟურუშაძემ, ჭუჭულა გარუჩავამ.

1942 წლის ზაფხულში გერმა-

ნელთა დიდი არმია სტალინგრადის დაპყრობასა და გოლგოთა გადასვლას ლაშობდა, იგი ამერიკელებისა და ინგლისელების კავკასიაში შეჭრას (აღმოსავლეთის ფრონტი) დაელოდა. ბათუმის თავზეც ღრუბლები ჩამოწვა, მას საფრთხე შავი ზღვიდან და სამხრეთ საზღვრებიდანაც ემუქრებოდა.

ასეთ ვითარებაში უმაღლესი მთავარსარდლის ი. ბ. სტალინის სპეციალური ბრძანების შესაბამისად ნავთობმრეწველობის სამინისტრომ გამოჰყო კომისია „მთავარნავთობის“ საქართველოს კანტორის მმართველის თავმჯდომარეობით, რომელსაც 23 ივნისის ბრძანებით დაევალა ეწარმოებინა ნახევარი მილიონი ტონა გამჭვირვალე პროდუქციის გადაქაჩვა თბილისის მახლობლად. იქვე მომზადდა ნიადაგი საჭიროების შემთხვევაში ახალი მარაგის გადასაქაჩავად.

24 ივნისს დაუშვეს ბრძანება „ბათუმის ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნის ნაწილობრივი დემონტაჟისა და აღმოსავლეთით ევაკუირების შესახებ“.

ნაწილობრივი ევაკუაცია განხორციელდა აგვისტოს ბოლოს და სექტემბრის დასაწყისში.

უმაღლესი მთავარსარდლის მითითების საფუძველზე 1943 წლის დამდეგს მოხდა 1927-1930 წლებში გაყვანილი ათღუმიანი ნავთობსადენის დემონტაჟი და გადასაქაჩავი სადგურების ევაკუაცია.

მიწების ნაწილი გამოყენებულ იქნა ბაქო-გურევის ნავ-

თობსადენის გასაყვანად, ხოლო დანარჩენი ტანკების წარმოებას მოხმარდა.

გარდა იმისა, რომ ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის პროდუქცია წარმოადგენდა „პურს“ საომარი ტექნიკისათვის, შესანიშნავი ტრადიციების მქონე კოლექტივს მთავრობამ დაავალა ფრიად საპასუხისმგებლო საქმე — ფრონტისათვის ერთ-ერთი მეტად მნიშვნელოვანი საომარი იარაღის წარმოება. საამისოდ ქარხანაში შეიქმნა სპეციალური საამქრო.

ქარხანას ნახაზები გადმოეგზავნა 1941 წლის 27 დეკემბერს, ხოლო მიღებას ქარხნის დირექტორმა ხელი მოაწერა 30 დეკემბერს.¹

საომარი იარაღების წარმოებაში ქარხანას დაეხმარა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ქიმიის ინსტიტუტი, რომელიც სისტემატურად ამოწმებდა მასალებსა და ნაკეთობათა ხარისხს, განზომილებებს და სხვ.²

ქარხნისადმი დახმარება დავალებული ჰქონდა აგრეთვე „მთავარლითონგასაღებას“ და საქართველოს სსრ ადგილობრივი მრეწველობის სახალხო კომისარიატს. ამ დაწესებულებების მუშაობის კოორდინირებას და ხელმძღვანელობას ახორციელებდა სა-

ქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი.³

ქარხნის დირექციაში მუშაობდა ორგანიზაციულ-მეთოდურ პარტიულ და სახელმწიფო ორგანოებთან შეთანხმებით საომარი იარაღების წარმოებისათვის გამოცემული სპეციალური ჯგუფი მექანიკურ-შემკეთებელი საამქროს უფროსის გ. ხასოიანის, ამავე საამქროს ინჟინრის (ამჟამად ქარხნის მთავარი მექანიკოსის) დარმანიანისა და საერთო წარმოების მექანიკოსის აფანასევის ხელმძღვანელობით. დამატებით ბათუმის სახელოსნო საწვავლებლიდან მოიწვიეს ხარატები.

საომარი იარაღების საამქროს მუშაკებს შეუქმნეს სათანადო მატერიალური ბაზა და პირობები, გაანთავისუფლეს ისინი სხვა სამუშაოებისა და დატვირთვისაგან. საამქროს მუშაკები მთელი შეგნებითა და პასუხისმგებლობით მოეციდნენ დავალებულ საქმეს, მათ კარგად ესმოდათ თუ რა სამსახურს უწევდნენ ფრონტს, სოციალისტურ სამშობლოს.

საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტისა და საქართველოს სახკომსაბჭოს დადგენილებით 1942 წლის პირველ კვარტალში ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანას ამიერკავკასიის ფრონტის დაკვეთით უნდა დაემზადებინა დიდიძალი საომარი იარაღი.

1. სკკპ ისტორიის ნარკვევები, 1968, 83, 122.

2. აჭარის ასსრ სახ. არქივი, ფონ.

133. საქმე 23. ფ. 27.

3. აჭარის ასსრ სახ. არქივი. ფონ. 133, საქმე 23, ფურც. 24.

იანვარში მუშაობა გაჩაღდა, თვის ბოლოს კავკასიის მეცხრე სამთო მსროლელ დივიზიას გამოსაცდელად გადაეგზავნა საომარი იარაღების პირველი ნიმუშები.

მუშაობა გაგრძელდა 1943 წელსაც.

ასე შეასრულა ქარხნის კოლექტივმა მისთვის უჩვეულო, მაგრამ სასახელო დავალება — ფრონტს მიაწოდა ფრიალ მნიშვნელოვანი საომარი იარაღი.

ბათუმელ მენავთობეთა მონოლითური კოლექტივი, რომელმაც ომისწინა ხუთწლეულებში მრავალი სიძნელის გადალახვის სახელოვანი ტრადიციები შეიძინა, ომის პერიოდში ეწეოდა დაძაბულ შემოქმედებით შრომას. რათა ყველაფერი გაეკეთებინა ფრონტისათვის.

ქარხნის კოლექტივის საქმიანობას, აზრთა და მისწრაფებათა ერთიანობას უნარიანად წარმართავდნენ ქარხნის დირექცია, პარტიული და პროფკავშირული ორგანიზაციები.

როგორც საარქივო მასალები მიგვანიშნებს, ამ დიდ მიზანს ემსახურებოდა ომის წლებში პარტიული და სამეურნეო აქტივის როლის ზრდა. კრებებსა და სხდომებზე ისმენდნენ ქარხნის დირექტორის, პარტიული კომიტეტის მდივნის, საქარხნო პროფკავშირული კომიტეტის თავმჯდომარისა და სხვა პასუხისმგებელი პირების კვარტალურ და წლიურ ანგარიშებს.

სერიოზული ყურადღება ექცეოდა მუშათა საყოფაცხოვრებო პირობებს. ქარხნის დირექტორის მოადგილე მუშათა მოვალეობების დარგში მ. ბეჟინსკი ერთ კრებაზე აღნიშნავდა, რომ მუშათა მომარაგების განყოფილება ქარხანაში ჩამოყალიბდა 1942 წლის აპრილში. პირველ თვეებში პროდუქტებით მომარაგების საქმეში მრავალი სიძნელე ელოდებოდათ, რომელთაგან ზოგიერთის დაძლევა არ მოხერხდა. მეორე კვარტალის გეგმა მხოლოდ 78 პროცენტით შესრულდა, მესამე კვარტალის კი 98 პროცენტით, ხოლო მეოთხე კვარტალში მიაღწიეს გეგმების გადაჭარბებით შესრულებას.¹

1943 წლის დამდეგს საქართველოს მშრომელებმა გადაწყვიტეს თავიანთი სახსრებით აეგოთ საბრძოლო ავიაესკადრილია „საბჭოთა საქართველო“.

ცნობას ავიაესკადრილია „საბჭოთა საქართველო“ აგების შესახებ ახალი, მძლავრი პატრიოტული აღმავლობით შეხვდა ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კოლექტივი. 1942 წლის 20 იანვარს გაიმართა ქარხნის მუშაკთა ხალხმრავალი მიტინგი.

ავიაესკადრილია „საბჭოთა საქართველო“ ასაგებ ფონდში ჩვენ შეგვაქვს ჩვენი შრომით, დანაშოგები, — განაცხადეს მიტინგზე მუშებმა და სპეციალის-

1. აჭარის ასსრ სახ. არქივი, ფონ. 133, საქმე 842, ფ. 5-ბ.

ტებმა საწარმოს მთელმა კოლე-
ქტივმა პირველ დღესვე 90 ათას
მანეთზე მოაწერა ხელი, ხელმო-
წერა შემდეგშიც გაგრძელდა.

1942 წლის ბოლო და 1943
წლის პირველ თვეებში, როცა
მტერს ეჭირა ჩვენი ქვეყნის უდ-
იდესი ტერიტორია და მიმდინა-
რეობდა ყველაზე გაათფრებული
ბრძოლები ვოლგისათვის, ნავ-
თობპროდუქტებით ფრონტის
მომარაგება ყველაზე მწვავე სა-
კითხს წარმოადგენდა.

ასეთ პირობებში ბათუმის ნავ-
თობგადასამუშავებელ ქარხანას
განსაკუთრებული მნიშვნელობა
ჰქონდა. ყველაზე უფრო ბათუ-
მიდან იყო მოსახერხებელი ფრო-
ნტის მომარაგება ნავთობპროდუ-
ქტებით. ტვირთი იგზავნებოდა
გაგრა - სოხუმი - გალის რკინი-
გზით, შავი ზღვით, და ავტომან-
ქანებით კავკასიის უღელტეხილ-
ებზე. ბათუმი ამარაგებდა ნავ-
თობპროდუქტებით შავი ზღვის
ფლოტს.

ამ დავალებათა შესრულების
შესახებ გაზეთი „საბჭოთა აჭა-
რა“ წერდა:

„სტალინის სახელობის ბათუ-
მის ნავთობგადასამუშავებელი
ქარხნის №16 საამქროს მუშები
მაღალი ტემპით მუშაობდნენ.
გადაჭარბებით შეასრულეს რა
თებერვლის ვალდებულებანი,
მათ კიდევ უფრო მეტი ენერგიით
გააჩაღეს მუშაობა მარტის თვე-
ში.

წითელი არმიის 25 წლისთავზე
უმალღესი მთავარსარდლის ბრძ-

ანების პასუხად №18 და სხვა სა-
ამქროების ბევრმა სტანანოველ-
მა შეასრულა სოციალისტური
ხელშეკრულებით აღებული ვალ-
დებულებანი. გამოირჩეოდა სტა-
ხანოველის ამხანაგ სერგო ჩან-
ტლაძის მუშაობა. მან საწარმოო
გეგმა გადაჭარბებით შეასრულა
და საუკეთესო მაჩვენებლებს მი-
აღწია. ს. ჩანტლაძემ აიღო ვალ-
დებულება, რომ შემდგომში გეგ-
მას უკეთესი მაჩვენებლებით შე-
ასრულებდა.¹

ასეთი შემართებითა და ენთუ-
ზიაზმით მუშაობდა ქარხნის მთე-
ლი კოლექტივი.

1944 წლის დამდეგს დაიწყო
სსრ კავშირის ტერიტორიის საბო-
ლოო განთავსუფლება გერმან-
ელი ოკუპანტებისაგან. ჯარების
რაოდენობით და საომარი ტექ-
ნიკით წითელ არმიას 1,5-2,5-ჯერ
მეტი უპირატესობა ჰქონდა მტერ-
თან შედარებით. მკვეთრად გაუმ-
ჯობესდა ჩვენი ფრონტების მომა-
რეგება. დაიწყო წითელი არმიის
ფართო შეტევითი ოპერაციები.
გერმანელ ოკუპანტებისაგან გან-
თავისუფლებულ რაიონებში შე-
უდგნენ დანგრეული ფაბრიკა-
ქარხნების აღდგენას. კერძოდ,
აღდგენილი იქნა მთელი რიგი
ნავთობგადასამუშავებელი ქარ-
ხნები, კრასნოდარში, გროზნოში,
ტუაპსეში, სრული დატვირთვით
დაიწყო მუშაობა მოსკოვის ქარ-
ხანამ.

ის დიდი სიძნელებები, რომლის

1. გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1943 წ.
14 მარტი.

გადალახვასაც სამშობლო მოითხოვდა ბათუმელი მენავთობეებისგან, როგორც ფრონტთან ყველაზე ახლოს მყოფი ქარხნის კოლექტივისაგან, 1942-1943 წლებში ძირითადად დაძლეული იყო. 1944 წლის დეკემბერში ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კოლექტივმა პირველად გადმოიღო ურალის ჯავშანკოვრუსის ქარხნის ბრიგადირის აგარკოვის მეთოდი, რომელმაც ელექტროშემდუღებელთა ძირირიცხოვანი ბრიგადების გაერთიანებით ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალისა და მუშების რაოდენობის შემცირების მისაბამი მავალითი მოგვცა.

ბათუმელმა მენავთობეებმა გაერთიანეს პირველი და მეოთხე საამქროები, რითაც განთავისუფლდნენ მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები და მუშები. ამან საშუალება მისცა ქარხნის ადმინისტრაციას უკეთ გადაენაწილებინა კადრები.¹

ქარხნის მუშათა და ინჟინერ-ტექნიკურ მუშაკთა შემოქმედებითი ინიციატივის მეოხებით საკუთარი საშუალებებით ადგილზე გამოინახა ერთ-ერთი დეფიციტური მასალის შემცველი, რამაც წლის განმავლობაში ქარხანას 324 ათასი მანეთი დაუზოგა.²

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნისათვის უაღრესად სერიოზული საკითხია იმ საწარ-

მოებთან ურთიერთობის დამყარება და ტექნიკურ-მეცნიერულ გაუმჯობესება, რომელ საწარმოებზედაც დამოკიდებულია ძირითადად ეს ქარხანა. ასეთები იყო: ბაქოს ნავთობკომბინატი, რომლისგანაც ღებულობდა ნედლეულს — ნავთობს მიღვაყვანილობითა და რკინიგზით; ბათუმის „მთავარნავთოგასაღება“, რომელიც იბარებდა ქარხნისაგან მზა საქსპორტო ნავთობპროდუქციას; ამიერკავკასიის რკინიგზა და ნავთობმიღვაყვანილობა თავისი გადასაქაჩავი სადგურებით, რომლებიც ემსახურებოდნენ ნავთობის შემოზიდვას ბათუმში.

ამ საკითხებზე საერთოდ და კერძოდ, მიღება-ჩაბარების საკითხზე მრავალი თათბირი გაიმართა და ახალი ხელშეკრულებები გაფორმდა 1943 წლის ბოლოს, 1944 წელს და 1945 წლის დასაწყისში.

1943 წლის სექტემბერში ჩატარდა ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნისა და ბაქოს ნავთობკომბინატის წარმომადგენლების გაერთიანებული სხდომა ნავთობის მიღება-ჩაბარების საკითხზე.

მსჯელობის შემდეგ დაადგინეს: ნავთობის მიღება-ჩაბარების სამუშაოთა გაუმჯობესების მიზნით მიზანშეწონილად ჩაითვალოს ნავთობის ჩაბარება ყარადღრესა და კანდიბაურში; აღებული იქნას მისაღები ნავთობის სინჯი წყლისა და სილის რაოდენობის განსაზღვრისათვის მხოლოდ

1. საქ. კვ აქარის საოლქო კომიტეტის არქ. ფ. 1, აღწ. 9, საქმე 1/12.

2. იქვე.

დღისით, ნავთობის მიღება და ჩაბარება სწარმოებდეს მხოლოდ დღისით.

მეტად კარგი ინიციატივა გამოიჩინეს ბაქოს რკინიგზელებმა და ნავთობის მრეწველობის მუშაკებმა. მათ იკისრეს მენავთობეთა და რკინიგზელთა შეწყობილი, რიტმული მუშაობის უზრუნველსაყოფად მთელი რიგი ღონისძიებების განხორციელება.

ბათუმელი რკინიგზელები და ნავთობმრეწველობის მუშაკები მხურვალედ გამოეხმაურნენ ბაქოელების ამ ინიციატივას. 1944 წლის 9 აპრილს „მთავარნავთობგასაღების“ ბათუმის სამმართველოს მუშა-მოსამსახურეთა კლუბში ჩატარდა ბათუმელი რკინიგზელებისა და ნავთის მრეწველობის მუშაკთა შეკრება, რომელმაც განიხილა და დაამტკიცა ბათუმელ რკინიგზელთა და მენავთობეთა სოციალისტური შეჯიბრების ხელშეკრულება.

როცა აუცილებელი იყო კრეკინგდანადგარების სისტემის ახლებურად რეკონსტრუქცია წარმოების რენტაბელობისა და შრომის ნაყოფიერების გაზრდისათვის, ურთიერთდახმარების მიზნით ბათუმიდან ბაქოში მიდიოდნენ გამოცდილი ინჟინრები და ტექნოლოგები. ამავე მიზნით ჩამოდიოდნენ ბათუმში ბაქოელი სპეციალისტები. გაცხოველებული ურთიერთობა ჰქონდა ბათუმელ მენავთობეებთან ვანო სტურუას სახელობის ბაქოს ნავთობგადასამუშავებელ ქარხანას ომ-

ის წინ და ომის მრისხანე წლებში.

გამოცდილების ურთიერთგაშუაშუალების მიზნით ბაქოში ჩატარდა ერთ-ერთი კრეკინგდანადგარის საინჟინერო რეკონსტრუქცია ბათუმელი ინჟინრების მონაწილეობით. 1944 წლის 17 თებერვალს ვ. სტურუას სახელობის ქარხნის ინჟინრები კვასნიკოვი და ჰუსეინოვი ბათუმში ჩამოვიდნენ და ინფორმაცია გაუკეთეს ბათუმელ მენავთობეებს რეკონსტრუქციის შედეგების შესახებ, რათა ერთობლივი ძალებით გადაეწყვიტათ ბაქოსა და ბათუმის კრეკინგდანადგარების რეკონსტრუქციის საკითხი.

გერმანელები ფიქრობდნენ, რომ პირველივე სერიოზული დარტყმისა და წითელი არმიის პირველი წარუმატებლობის შემდეგ თავს იჩენდა კონფლიქტები მუშებსა და გლეხებს შორის, გაღვივდებოდა შუღლი სსრ კავშირის ხალხთა შორის. მაგრამ ისინი მწარედ მოტყუვდნენ. ლენინის პარტიამ სსრ კავშირა გადაქცია ერთიან, ურღვევ ბანაკად. მთელი ჩვენი ხალხი დარაზმა მტერზე გამარჯვებისთვის.

საბჭოთა კავშირის ხალხები და, კერძოდ, ამიერკავკასიის ხალხები, ქართველი, აზერბაიჯანელი, სომეხი მეომრები ფრონტზე მხარდამხარ იბრძოდნენ და სისხლს ღვრიდნენ. მუშები, გლეხები, ინტელიგენცია ზურვში თავდადებულად შრომობდნენ სოც-

ილისტური სამშობლოს დასაცავად.

1945 წლის 9 მაისს გერმანელ ფაშისტთა სრული ვანადგურებით დამთავრდა სსრ კავშირის დიდი სამამულო ომი, ამავე წლის 3 სექტემბერს მოკავშირეების წინაშე იაპონიამ სრული კაპიტულაცია მოახდინა, რითაც დასრულდა მეორე მსოფლიო ომი.

თვითეულმა საბჭოთა რესპუბლიკამ, ქალაქმა, რაიონმა, საწარმომ, დაწესებულებამ, კოლმეურნეობამ, საბჭოთა მეურნეობამ თავისი წვლილი შეიტანა მრისხანე და ვერაგ მტერზე გამარჯვების საქმეში. მათ შორის თვალსაჩინო როლი შეასრულა ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელმა ქარხანამ.

ქარხნის მუზეუმში, რომელიც მენავთობეთა კულტურის სასახლეშია მოწყობილი, მთელი კედელი უჭირავს სსრ კავშირის სამამულო ომისადმი მიძღვნილ სტენდს, აქ ასახულია საწარმოს კოლექტივის დამსახურება ამ ომში.

„ჩვენ გამარჯვების ფიცი დავდეთ, ჩვენ გავიმარჯვეთ!“ ასეთია სტენდის საერთო სათაური, რომ-

ლის ქვეშ წითელ დაფაზე სწერია: „შრომითი და საბრძოლო დიდების მატიანე სამამულო ომის წლებში“. შემდეგ მოცემულია ციფრები. „ქარხნის 481 მუშა იარაღით ხელში იცავდა სამშობლოს. 186 ქალმა შესცვალა ჯმრები, მამები და ძმები. ცხრა მილიონ 804 ათასი მანეთის ეკონომია მისცეს სამშობლოს გამომგონებლებმა და რაციონალმატორებმა. ომის წლებში ქარხნის კოლექტივს თავდადებული შრომისათვის ექვსჯერ მიენიჭა სსრ კავშირის ნავთობმრეწველობის სამინისტროს გარდამავალი წითელი დროშა.

ქარხნის 511 მშრომელმა ფრონტზე თუ ზურგში წარმატებისათვის მიიღო ორდენი და მედალი“.

საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომის წლებში ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კოლექტივის დიდი დამსახურება მტერზე გამარჯვების საქმეში აღინიშნა იმითაც, რომ მას სამუდამოდ გადაეცა „საკავშირო“ გარდამავალი წითელი დროშა. ეს დროშა ახლა აქ ინახება, როგორც ძვირფასი რელიქვია.

ნასორო მალაზონია

ზღვა და გალაკტიონი

ჩვენი ეპოქის უდიდესი ქართველი პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე ბევრჯერ სწევია ბათუმს. იგი მუდამ აღტაცებული იყო აჭარისა და მისი ღვინოების სიმშვენიერით. უყვარდა ზღვა, ფაფარაყრილი ტალღები, უკიდვანო სივრცე...

აჭარის პოეტებთან, მკითხველებთან გულითად შეხვედრებზე გალაკტიონი უპირატეს ყურადღებას უთმობდა ზღვის თემატიკას და ამბობდა, ქართულ პოეზიას „ზღვის ფერი და სუნთქვა“ აკლიაო.

აჭარაში გალაკტიონმა ყველაზე მეტ ხანს დაჰყო 1944 წლის ზაფხულში. მაშინ მან აქ შექმნა მთელი წიგნი „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“, რომელიც აქვე გამოსცა. სწორედ ამ პერიოდს ეხება პოეტ ნესტორ მალაზონიას მოგონება.

გალაკტიონი ყოველ დილით ზღვის პირას გადიოდა და შუადღემდე იქ რჩებოდა. მერე დაბრუნდებოდა თავის ნომერში (სასტუმრო „პირველ მაისში“), ისაღილებდა და ათიოდე წუთის შემდეგ ჩაიკეტებოდა, მას ჩვეულებად არ ჰქონია ნასადილევს საწოლში მოსვენება. ყოველ შემთხვევაში, ასე იყო ბათუმში ყოფნისას.

უკვე სამუშაოდ განწყობილი, წელს ზევით ყველაფერს გაიხდიდა. ფოსტლებს უწინდოდ ჩამოიცვამდა, საწოლთან მიდგმულ საწერ მაგიდას მიუჯდებოდა და მუშაობდა შეუსვენებლივ: წერდა, ხედავდა, ასწორებდა, მერე ხმამაღლა კითხულობდა, კვლავ ასწორებდა. და ასე ფუსფუსებდა შუალამემდე. შემდეგ ივანშებდა, ცოტა ხნით ქუჩაში გავიდოდა, მერე დაბრუნდებოდა, ნაწერს გადახედავდა და იძინებდა.

ერთ დღეს, დილით ძლიერ ნაწვიმარ ამინდში ზღვისპირა პარკის გავლით მომიხდა სამსახურში წასვლა, ზღვა ისევ შფოთავდა, უნარმაზარი ტალღების გრილი და თქაშუნი ქალაქშიც ისმოდა.

მე, ენგელსის ქუჩაზე გამოსულმა, რუსთაველის მხრიდან პედაგოგიურ ინსტიტუტში შევიარე, ორიოდ წუთში ჩემი საქმე მოვათავდე და სი-

ნოშვილის ქუჩით, რომელიც ზღვისპირა პარკს გასდევს, გამომცემლობისაკენ გავსწიე.

ერთი კვარტალიც არ გამეგლო. მღელვარე ზღვის ცდუნებას ვერ ვუძელი... ტალღები კისრისტენით ასკდებოდნენ ბორდიურებს. სამსახურში მაგვიანდებოდა, სულმა წამძლია, პარკის ჭიშკარი შევალე. ცოტა წავინაცვლე და რას ვხედავ — ბობოქარ ტალღების საწიერზე გარინდულა ბრგე ვაჟკაცი და სივრცეს გაჰყურებს.

მივუახლოვდი...

— გალაკტიონ! — უნებლიეთ, საკმაოდ ხმამაღლა წამოვიძახე მე. მას არც გაუგონია, არც განძრეულა. დიდხანს ვიდექით ასე. მერე ველარ მოვითმინე და პოეტისკენ წავედი. არც ჩემი ფეხის ხმა, არც კენჭების ჩხრილი გაუგონია... შეიძლება, იმიტომაც, რომ ეს ხმები იკარგებოდა ტალღების გაბმულ ხმაურში. მივედი. გვერდიდან მოვუარე და პირდაპირ დავდექი, ახლა მანაც მომაპყრო მზერა.

— ძალიან მოგწონთ, ბატონო გალაკტიონ?

გალაკტიონმა გაიღიმა მისთვის ჩვეული ფართო ღიმილით, წარბები შეათამაშა, მხრებში გასწორდა, ნაბიჯი ჩემსკენ გადმოდგა და მარჯვენა მკლავი მომხვია.

— ხომ კარგია, ძამიკო? ხომ იდეალურია? აი, სიცოცხლე და უსასრულო ენერგია! ზღვა, ზღვა, ზღვა!

რამდენჯერმე გაიმეორა მან და დადუმდა.

— ავეყვით ნაპირს. ასე უფრო საინტერესოა. აბა, წყნარი ზღვა რა ზღვაა. — ვატაცებით, თითქოს თავისთვის, თქვა მან, მარჯვენა ხელი მარცხენა მკლავში მაგრად, ძლიერ მაგრად ჩამჭიდა და ასე წავედით.

პარკის შუაგულამდე ასე ვიარეთ, კოლონადების ახლოს, ძელსკამზე ჯერ მე დამსვა, ხელი გამიშვა და თვითონაც ჩამოჯდა. მე შევება ვიგრძენი, ნახევრად დაბუჟებული მკლავი რომ გამითავისუფლდა.

— საკვირველია, ჩემო ძამიკო, რომ ჩვენი პოეტები ზღვაზე არაფერს წერენ. ამაზე უკეთესი თემა სადაა! დღეიდან მე სულ ზღვასთან მექნება საქმე. იგი იქნება ჩემი ლექსის საგანი, უცვლელი თემა...

ეს თქვა, ცოტა ხამს იყუჩა და მერე მოწყვეტით წამოდგა.

მეც სამსახური ახლა მომაგონდა. სწრაფად ავდექი და ლენინის ქუჩისაკენ ავილე გეზი. გალაკტიონი უსიტყვოდ გამშორდა. იგი გრძელი ნაბიჯებით მიდიოდა. ალბათ, ეჩქარებოდა, ქალაქზე გადაეტანა თავისი შთაბეჭდილებანი.

სალამოს რვა საათი იქნებოდა. სამსახურში შევრჩი. ტელეფონის ზარი.

— ბოდიში, ძამიკო. სახლში არ იყავით და... დიდხანს დარჩებით მანდ?

— რა გნებავთ, ბატონო გალაკტიონ?

— ლექსი მინდა წავიკითხო... მოვალ...

— არა. მე ახლა სახლში მივდივარ მაინც და გამოვივლით. — ბოდიშები აღარ ვაცალე, ყურმილი დავდევი და სასწრაფოდ ქუჩაში გამოვივლი. გალაკტიონი მაგიდასთან ზურგშექცევით იდგა და შემოსასვლელისკენ საკენ იყურებოდა. ჩემ დანახვაზე იგი დაიძრა, კარებში შემომეგება, ორივე ხელი მომხვია და მაგიდასთან თითქმის ატატებული მიმიყვანა, სწრაფად გამიშვა ხელი, მაგიდაზე ხელნაწერი აიტაცა და მომაჩეჩა.

— ლექსი, ძამიკო, წაიკითხეთ...

მე ხმამაღლა დავიწყე კითხვა, შევუხდა. ალბათ, ჩემი კითხვა არ მოეწონა. ფურცელი ნერვიულად გამომტაცა და თვითონ შეუდგა კითხვას. კითხულობდა ხმამაღლა, გატაცებით და ზღვასავით მშფოთვარედ აღელვება ხელს უშლიდა კითხვაში და ხშირად მთელი სტროფის გამეორება უნდებოდა.

მე ჭერ გალაკტიონი ასე არ მენახა...

კითხვა დაამთავრა. გაირინდა.

— ჩინებულის! — აღტაცებით ვუთხარი მე, მარჯვენა დავუკოცნე. მადლობის ნიშნად თავი დავხარე და უსიტყვოდ გამოვბრუნდი.

იგი კარებში დამეწია, ხელი გულზე დაიდო და გულუბრყვილოდ, ბავშვივით შემეხვეწა:

— ამ ლექსით გავხსნათ წიგნი...

— დიდი სიამოვნებით. — ვუთხარი მე.

იგი მეტად კმაყოფილი დარჩა. მე კი გაცემული წამოვედი: აბა, რა თხოვნა სჭირდებოდა, როცა მან იცოდა, რომ მისი აზრი და სიტყვა ჩემთვის კანონი იყო.

მგონია, არ მალატობს მეხსიერება: ეს ლექსი იყო „დასაწყისი“, რომლითაც იხსნება წიგნი „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“.

მოთხრობა უზიშარ რევოლუციონერზე

პარმენ ლორია, „სართიჭალელი ჭაბუკი“. მოთხრობა. „საბჭოთა აჭარა“, 1969წ.

ისტორიულ-რევოლუციურ თემატიკას პარმენ ლორიას შემოქმედებაში თავიდანვე თვალსაჩინო ადგილი ეკავა, განსაკუთრებით ოცდაათიან-ორმოციან წლებში. მისი რომანები „საუკუნის დაბადება“, „მეფელდი“, „ტალღები“, აგრეთვე რამდენიმე მოთხრობა ასახავდა ბათუმის მუშათა და აჭარის გლეხობის ბრძოლას მეფის თვითმპყრობელობისა და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ, სოციალური და ეროვნული განთავისუფლებისათვის. მათი ბევრი მოქმედი პირი რეალურად არსებობდა, აღწერილი მოვლენების უმრავლესობაც ნამდვილად მოხდა და ისტორიულ ფაქტად ითვლება.

ბოლო ოცი წლის მანძილზე პარმენ ლორიას არცერთი ისტორიულ-რევოლუციური ნაწარმოები აღარ შეუქმნია, თუმცა ხალხის განმათავისუფლებელი მოძრაობა უწყურადღებოდ არ დაუტო-

ვებია, კერძოდ, ავტობიოგრაფიულ რომანში „დაზგიდან დაზგამდე“, აგრეთვე ზოგიერთ სხვა თხზულებაში. და აი, პროზაიკოსი კვლავ მიუბრუნდა თავის საყვარელ თემატიკას. „საბჭოთა აჭარამ“ სულ ახლახან მკითხველს მიაწოდა მისი ახალი, ისტორიულ-რევოლუციური მოთხრობა „სართიჭალელი ჭაბუკი“.

მოთხრობის მთავარი მოქმედი პირი გიგო მათიაშვილი რეალური პიროვნებაა. რევოლუციურ მოძრაობაში იგი სრულიად ახალგაზრდა ჩაება ჩვენი საუკუნის დამდეგს, მეგობრობდა ისტორიაში კარგად ცნობილ არსენა ჯორჯიაშვილს, ხალხის ჯალათის — გენერალ გრიაზნოვის მკვლელს. იყო დიდი რევოლუციონერის კამოს ერთ-ერთი უახლოესი თანამებრძოლი და თანაშემწე, მისი ბევრი ლეგენდარული საქმის აქტიური მონაწილე. პარტიის

დავლებით იღვწოდა საქართველოს ფარვლებს გარეთაც, კერძოდ, მონაწილეობდა სპარსეთის (დღევანდელი ირანის) რევოლუციურ მოძრაობაში. გარდაიცვალა ორიოლის სისასტიკით განთქმულ საკატორლო ციხეში თებერვლის რევოლუციის წინ.

სამწუხაროდ, ისტორიულმა წყაროებმა მათიაშვილზე მეტის-მეტად ძუნწი ცნობები შემოგვინახა და მისი რევოლუციური საქმიანობის შესახებ ძლიერ ცოტა რამ ვიცით, და რაც ვიცით, თითქმის მარტო პარმენ ლორიას შემწეობით. ახლა ძნელი დასადგენია, რატომ მიეცა დავიწყებას ესოდენ თვალსაჩინო რევოლუციონერის სახელი, შეიძლება იგი დაჩრდილა ლეგენდარულმა კამომ, მაგრამ ასეა თუ ისე, სანთელ-საკმეველმა, როგორც იტყვიან, გზა არ დაკარგა. მათიაშვილი მაინც ცნობილი გახდა. იგი თითქმის მკვდრეთით აღადგინა მწერალმა.

ვიდრე მოთხრობას დაწერდა, პარმენ ლორიამ მეტად საყურადღებო სტატია გამოაქვეყნა გიგო მათიაშვილის შესახებ გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტში“ და, შეიძლება თამამად ითქვას, პირველმა წარუდგინა იგი ქართველ საზოგადოებას და ამცნო მისი გმირული საქმეები. სტატიამ დიდი ინტერესი და ფართო გამოხმაურება გამოიწვია. მწერალს მოუვიდა მკითხველთა ბევრი წერილი, რომლებშიც გულწრფელ მადლობას უხდიდნენ

მათიაშვილის პიროვნებისა და მისი რევოლუციური მოღვაწეობის წარმოჩენისათვის. ^{ერისკაცული} ატყობინებდნენ, თუკი რაიმე გავგონათ ამ უშიშარ მებრძოლზე.

სტატიაზე მკითხველთა ესოდენ ცხოველმა გამოხმაურებამ და საყოველთაო ინტერესმა, როგორც ჩანს, პარმენ ლორიას ბიძგი მისცა დაეწერა მოთხრობა და მხატვრულად გადმოეცა მათიაშვილის ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ეპიზოდები, ეჩვენებინა, თუ რა თავგანწირვა და მსხვერპლი მოითხოვა მეფის საძულველი რეჟიმის დამხობამ, ახალი ცხოვრებისათვის გზის გაკაფვამ.

მოთხრობის ცენტრში, რა თქმა უნდა, თვითონ სართიჭალელი ჭაბუკი გიგო მათიაშვილია. პირველად ჩვენ მას ვეცნობით საპატიმროში, უკვე მომავლადგან და ძალაგამოლეულს, თუმცა სულიერად ჯერ კიდევ დაუმორჩილებელსა და კერპს. მხოლოდ შემდეგ გადმოგვცემს მწერალი მის საარაკო თავგადასავალს, გვაცნობს იმ გზას, რომელმაც საკატორლო ციხეში მოიყვანა უშიშარი ვაჟკაცი, და სოციალურ გარემოს, სადაც აღიზარდა და გამოიწრთო ხალხის ბედნიერებისათვის თავდადებული მებრძოლი. სხვათა შორის, პროზაიკოსი არც შემდეგ იცავს თხრობის ქრონოლოგიურ წესს, ეპიზოდებს, მოვლენებს კინძავს არა თანმიმდევრულად, არა დროის კვალობაზე, არამედ წი-

ნასწარ შემუშავებული ქარგის შესაბამისად.

ჩვეულებრივ ბიოგრაფიულ ნაწარმოებში, სადაც აღწერილია გმირის ცხოვრების გზა ბავშვობიდან სიკვდილამდე, სიუჟეტის განვითარების ასეთ ხერხს იშვიათად მიმართავენ. მკითხველს უძნელდება გადაადგილებული ფრაგმენტების, პერსონაჟის ხასიათის ფორმირების ცალკეული ეტაპების ერთ მთლიანობაში აღქმა. და თუ მწერალმა მაინც ეს ხერხი ამჯობინა, ამის ერთი მიზეზი, ალბათ, ისიც არის რომ მათიაშვილის ბიოგრაფიაში ჯერ კიდევ ბევრი „ცარიელი“ ადგილია და მათი შევსება ფანტაზიით, გამონაგონით, შეუძლებელია, რამდენადაც მოთხრობის გმირი რეალურად არსებობდა, ისტორიული პიროვნებაა.

ჩვენ არ ვაპირებთ ამის გამო ვუსაყვედუროთ მწერალს. ყოველი ლიტერატურული ხერხი კარგია და გამართლებული, თუკი მისი საშუალებით ავტორი დასახულ მიზანს აღწევს. ამ მოთხრობით პ. ლორიას სურდა ეჩვენებინა მამათა თავდადება საერთო - სახალხო საქმისადმი. თვითგამსხვრებლების უნარი, შეექმნა მეგრძოლი რევოლუციონერის მხატვრული სახე, სახე ადამიანისა, რომლის მაღალიდებული დიადი მიზნით გაცისკროვნებული ცხოვრება მაგალითი იქნებოდა ახალი თაობისათვის. ამ მიზანს მწერალი უთუოდ აღწევს

და, მაშასადამე, სიუჟეტის განვითარების არჩეული ხერხიც გამართლებულად უნდა იქნებოდეს ნიოთ.

სასაყვედურო სხვა გვაქვს. მოთხრობაში ორი მკაფიოდ გამოკვეთილი სიუჟეტური ხაზია. ერთი ხაზი გვაცნობს გმირის ცხოვრებას ციხეში, მეორე ცირის გარეთ, „თავისუფლებაში“. სამწუხაროდ, პირველს აშკარად დაჰკრავს სენტიმენტალიზმის, ხოლო მეორეს — სათავედასავლო — დეტექტიური ელფერი. ამით მოთხრობა არაფერს იგებს, პირიქით. კარგავს, რადგან მას არც მხატვრული, არც იდეურ-შინაარსობრივი ფუნქცია არა აქვს და არსებითად გამიზნულია არც თუ ისე მაღალი გემოვნების მკითხველის გულის მოსაგებად, მისაზიად. მაქსიმ გორკიმ სიუჟეტს „ხასიათის ზრდისა და ორგანიზაციის“ ისტორია უწოდა და ყველაფერი, რაც ამ ისტორიას არ ემსახურება, ზედმეტია, უფუნქციო და უსარგებლო.

ნაწარმოებში სასიამოვნო სიახლეა გამომძიებელ რუსინოვის მხატვრული სახე. ჩვეულებრივ პ. ლორია უარყოფით პერსონაჟს არავითარ დადებითს არ უტოვებდა, მასში მხოლოდ ბოროტსა და არაკეთილს, დასაგმობს ხედავდა. ცხოვრებაში კი ასეთ ადამიანებს ძლიერ იშვიათად ვხვდებით. რაღაც დადებითი, რაღაც კეთილი საწყისი ყოველ ადამიან-

შია და მისი უარყოფა შიშველი ტენდენციურობის მაჩვენებელია. შორს რომ არ წავიდეთ, ამის მაგალითია რუსთაველი. მის ფატმანს უარყოფითთან ერთად ბევრი დადებითი თვისებაც გააჩნია. რუსინოვის მხატვრული სახის შექმნისას პ. ლორია რუსთაველის კვალს გაჰყვა. რუსინოვს იგი ხატავს როგორც მეფის ერთგულ მსახურს, გაიძვერა და გაქნილ კარიერისტს, მაგრამ ამავე დროს ტაქტიან, მცოდნე და ჰყვიან ადამიანს. ეს ოღონადაც არ ანელებს მკითხველის სიძულვილს რუსინოვის პიროვნებისადმი, დამაჯერებლობას კი უთუოდ მატებს როგორც თვით მხატვრულ სახეს, ისე მთლიანად მოთხრობასაც.

სამაგიეროდ მაცევიჩი „ტრადიციული“ ციხის უფროსია, სასტიკი, დაუნდობელი, სისხლისმსმელი, რომელსაც არც კი შეიძლება უწოდო ადამიანი. მასში გაერთიანდა კლასობრივი მტრობისა და პირადული შურისძიების გრძნობა, რამაც იგი მხეცად, ჯალათად აქცია. შემთხვევითი არ არის, რომ სამი ტყვეით განგმირული მაცევიჩი პატიმრებმა „ფეხებით დაითრიეს და ნახევრად დამსხვრეულ-დაგლეჯილი ეზოში გადააგდეს“. ჩვენ არ ვიცით, ნამდვილად როგორ დაიღუპა მაცევიჩი, მწერალს, ალბათ, გააჩნია სათანადო მასალა და უფლება არა გვაქვს არ დაუუჯეროთ მას. მაგრამ ეს არ არის მთავარი. მთავარი ის არის, რომ ჩვენ ეჭვი არ გვებარება

მხატვრული სახის სიმართლეს. თუმცა მწერალმა მის შესახებ ლად მხოლოდ ერთი — მხატვრული გამოიყენა. ამას ხელს უწყობს რუსინოვის მხატვრული სახეც, მკითხველი რწმუნდება, რომ მეფის მთავრობას ჰყავდა არა მართო რუსინოვები, არამედ მაცევიჩებიც. ერთნი იძიებდნენ და სჯიდნენ, „სუფთად“ მოქმედებდნენ. მეორენი კი ხოცავდნენ და ხელი სისხლში ჰქონდათ გასვრილი. რუსინოვი და მაცევიჩი ერთმანეთს ავსებენ და ნათელ წარმოდგენას გვიქმნიან მეფის ხელისუფლებაზე.

მოთხრობის დადებითი გმირებიდან ყველაზე სრულყოფილია გიგო მათიაშვილის მხატვრული სახე. მწერალი საკმაოდ დაწვრილებით გვაცნობს მისი ცხოვრების გზას ადრე ბავშვობიდან ციხეში დაღუპვამდე, დამაჯერებლად გვიჩვენებს ამ უშიშარი რევოლუციონერის ხასიათის ფორმირების პროცესს. სართიკალები გლახის ბიჭი თვით უზარმაზარი რუსეთის მეფისათვის ხდებოდა ცნობილი. თავის ამხანაგებთან ერთად იგი შიშის ზარს სცემს შავრაზმელებს, მეფის ერთგულ სატრაპებს. უშიშარი და გაბედული, იგი სრულიადაც არ არის თავზე ხელაღებული, როგორც ხშირად გვიხატავდნენ ტერორისტ რევოლუციონერებს. სადაც პირდაპირი ვაჟკაცობა არ ვაუღდის, იქ გიგო ხერხს მიმართავს (ბაკურ-ხანოვის მკვლელობა). მდიდარი ტექნიკური ნიჭი და მოსაზრებუ-

ლობა, სიტუაციაში სწრაფად ვარკვევის უნარი საშუალებას აძლევს მას თითქმის ყოველთვის მიაღწიოს დასახულ მიზანს.

ცხადია, გიგო მათიაშვილი ტერორისტად არ დაბადებულა, მისი ხასიათი გამოიჭედა ცხოვრების სიღუბჭირესთან მკაცრ ბრძოლაში. მას თითქმის დედის საშოდან გამოჰყვა შეუპოვრობა, ბედთან შეურიგებლობის სულისკვეთება. მწერალი აგნებს ისეთ დამახასიათებელ დეტალებს, რომლებიც მკაფიოდ გვიხატავენ გმირის ბუნებას. გავიხსენოთ თუნდაც გიგოს ქალაქში ჩამოსვლის ეპიზოდი. უფროსმა ძმამ ურჩია შეესწავლა მისი ხელობა, გამხდარიყო თერძი. გიგომ გადაჭრით უარყო ეს წინადადება — ნემსი და სათითოე რა ვაჟკაცის საქმეაო, და თვითონ შეუდგა სამუშაოს ძებნას. სწორედ აქ გამოჩნდა მისი ხასიათის ერთ-ერთი მთავარი ნიშანი. იგი ეძებდა ისეთ სამუშაოს, რომელიც არა მარტო ლუკმა პურს გაუჩენდა, არამედ კმაყოფილებას, სიამოვნებასაც მიაწოდებდა. იპოვა კიდევაც — წყალსადენის მშენებლობაზე მოეწყო და ყველანი განაცვიფრა ბუნებ-

რივი ნიჭით და საქმის ტყვეობა-ლით.

ასე თანდათან, თითქმის უწყინებლად ნაბიჯ, დამახასიათებელი დეტალებით კინძავს მწერალი უშიშარი რევოლუციონერის მხატვრულ სახეს. ყოველი ახალი ეპიზოდი გმირის ხასიათის რაღაც ახალ ნიშანს გამოხატავს და, ბოლოს, ერთ მოლიანობაში აღვაქვამთ ყველა დეტალს, როგორც მოზაიკის ცალკეული ქვები ქმნიან ერთიან სურათს. ალბათ, გადაჭარბებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ბოლო წლებში პ. ლორიას არ შეუქმნია უფრო ძლიერი, უფრო სრულყოფილი მხატვრული სახე, ვიდრე გიგო მათიაშვილის მხატვრული სახეა. იგი მწერლის უდაო გამარჯვებაა.

მოთხრობაში სხვა დადებითი გმირებიც არიან, მაგრამ მათი დამახასიათება შორს წაგვიყვანდა და არც არის აუცილებელი. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ რუსი ქალიშვილის კატერინა პავლოვნას უთუოდ მიმზიდველი მხატვრული სახე მოჭარბებული სენტიმენტალიზმით სცოდავს.

ასეთია ჩვენი აზრით, პ. ლორიას ახალი მოთხრობის ზოგიერთი ღირსება-საკლოვანება.

ქ. შავშულიძე

ს ა შ ბ კ რ ი გ უ ლ თ ა ნ

რევაზ ართილაყვა, „ღია სარკმელი“. ლექსები. „საბჭოთა აჭარა“, -1969წ.

ახლა, როცა ხშირად ლაპარაკობენ უფერული ლექსების მოძალებასა და პოეზიის ინფლაციის საფრთხეზეც კი, მკითხველი ერთგვარი სიფრთხილით ეკიდება უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი ავტორების წიგნებს.

რ. ართილაყვა ნაკლებად არის ცნობილი. რა თქმა უნდა, ძნელია პოპულარობა მოიპოვო ისეთ მაღალი რანგის პოეტების სამშობლოში, როგორიც ჩვენი საქართველოა. ბრწყინვალე პოეტური შედეგებით განებივრებულ ქართველ მკითხველს ვერ მოაწონებ და მით უფრო ვერ შეაყვარებ თავს თუ მწერლობაში შენი, თუნდაც საცალფეხო ბილიკი არა გაქვს ამორჩეული. სარეცენზიო კრებული ამგვარი ბილიკის გაჩენის მეორე ცდაა, ავტორის მეორე წიგნია.

ამქვეყნად მხოლოდ ადამიანი აძლევს ყველაფერს აზრსა და შინაარსს თავისი შემოქმედებითი შრომითა და შეუპოვარი ბრძოლით. ამიტომაც პოეტი ყოველი საგნისა და მოვლენის უკან ხედავს ადამიანს — ბუნების გვირ-

გვინს, სამყაროს ბატონ-პატრონს.

მიწაზე დავალ
ამაყად,
რადგანაც მკვიდრი ვარ
მიწის,
ოცნება უსაზღვროდ
მამალებს,
გულიც სიმაღლისაკენ
იწევს.
ხელში მიჭირავს
ცა მყარად,
ღმერთი ვარ,
ცეცხლი ვარ,
მთა ვარ,
მე თავდა ვარ
სამყარო,
სამყარო ჩემშია
თავად.

კრებული იხსნება ამ ლექსით, რომელიც უნებლიეთ გვახსენებს მაქსიმ გორკის სიტყვებს — ადამიანი ამაყად ჟღერს!

ეს ფრაზა, რაც დრო გადის, მით უფრო მეტ აზრსა და ელფერს იძენს. ჩვენი ეპოქის ადამიანს „ეცოტავენა მიწა“ და შორეულ პლანეტებს უტევს, „უსა-

სრულს სამყარო მორჩილად უჭირავს ხელში“. პოეტი იქნებ აჭარბებს, მაგრამ არაფერია, ადამიანის გენიას, ნებისყოფას, დიდი მიზნისაკენ სწრაფვას წინ ვერაფერი აღუდგება, დღეს თუ არა, ხვალ ან ზევ კოსმოსური რეისები ჩვეულებრივ მარშრუტებად იქცევა, ვარსკვლავეთისკენ მანძილი და დროც შემცირდება.

კოსმონავტიკის მიღწევათა პოეტინაცია ერთობ დამახასიათებელია თანამედროვე მწერლობისათვის. მეცნიერება უხვად ასაზრდოებს პოეტის შემოქმედებას, უფრო კონკრეტულსა და ზუსტს ხდის პოეტურ აზროვნებას. თუ უწინ ვარსკვლავებით მოჭედილი ცა აბსტრაქტული და სასიყვარულო სიმბოლიკის ფარგლებს არ სცილდებოდა, ახლა იგი ადამიანის სამუშაო ადგილად, „დედამიწის ფილიალად“ წარმოგვიდგება.

უსაზღვრო ცის გაგხნათ სარკმელი
და მიწა ვადიდოთ ცამდე,
ზეცაშიც ბევრია საკვლევი,
მიწაზეც ბევრია საქმე.

(„ახალგაზრდული“)

ამ სტრიქონებში მიწიერისა და ზეციერის კავშირი, მიწის პირველობა უბრალოდ, მკაფიოდ, ყოველგვარი კოსმოგონიური ტერმინების გარეშეა გადმოცემული: კოსმოსის დაპყრობით მიწას ვადიდებთ ცამდე. რ. ართილაყვა საერთოდ გაურბის იშვიათ სიტყვებსა და უცხო ტერმინებს. მის ლექსებში ურიგოდ არ გრძნობენ თავს რიგითი, ნიადაგსახმარი სი-

ტყვები, რაც მთავარია, აზრს ამათებენ ისე, რომ მკითხველს თვალს არ სჭრიან. როგორც თვით ავტორს, ისე მის ლექსებს დაჰყრავს წმინდა ყმაწვილური მორცხვობა, სიწითლის გრძნობა. იგი ხმას ძალით არ იბოხებს, არ ყვირის, რომ ქვეყანა გააყრუოს და გააკვიროს. მთელს კრებულში სულ ოთხიოდე ადგილას არის დასმული ძახილის ნიშანი. ეს არ უნდა იყოს შემთხვევითი. ჩანს, თანაბარ და მშვიდ სასაუბრო ტონს, რომელიც არ იწევს ძალიან ზევით და არც ეშვება ნორმალურ ადამიანურ ხმაზე დაბლა, არ სჭირდება ხელოვნური ამაღლება, დაძაბვა, მოჩვენებითი პათოსი.

აი კიდევ ერთი სტროფი, და ისიც „კოსმოსური“.

მიწამ სილალეს მიმაჩვია და
ვარსკვლავებს ვერეკები ქარავნად.

ცა ქუდად არ მიმაჩნია და

დედამიწა ქალამნად.

(„მიწამ სილალეს მიმაჩვია“)

თითქოს პროზაულადაც კი არის ნათქვამი, მაგრამ რაოდენი შინაგანი სითბო აქვს, როგორი პოეტური უშუალობა. გეგონებათ, ამ სიტყვებს ამბობს მაღალ მთაზე ასული, ვარსკვლავებს დამგზავრებული მწყემსი ბიჭი, რომელსაც ჯერ ცხოვრების სუსხი არ უნახავს და არც ტყუილი უთქვამს არასოდეს.

მარტივად და სადად თქმა, ბუნებრივობა — აი რა არის პოეტის სახელმძღვანელო პრინციპი. იგი საერთოდ არ არის მოწოდების,

ლოზუნგის კაცი, მაგრამ ერთ-ერთ ლექსში (ისე რთულია ეს სიმარტივე, ისე დიდია ეს სისადავე) მისთვის უჩვეულოდ იმაღლებს ხმას: „ძირს ყველაფერი, რაც არის ქვეყნად ხელოვნური და ნაძალადევი!“ ან კიდევ — „ეს გაუმარჯოს ბუნებრივ სიცილს, ეს გაუმარჯოს ბუნებრივ წუხილს!“ ამგვარი რეჩიტატიული ფორმა ალბათ იმიტომ აირჩია, რომ მკითხველისათვის უფრო გასაგები ყოფილიყო წიგნის ავტორის პოეტური მრწამსი.

იმ ლექსებშიც კი, სადაც მარადიულ, ფილოსოფიურ თემებს ეხება („ლუწი და კენტი“, „სამყარო ხომ ვრცელია“, „ასი წლის რომ იყო...“, „თავიდან ასე უთქვამთ“), რ. ართილაყვა საოცარს არაფერს ეძებს, არც ცდილობს ვინმე გააკვიროვოს ტვინსა-ჰყვლეტი სახეებით. და ეს მით უფრო კარგია, რომ ამ ბოლო დროს ზოგიერთი ახალგაზრდა პოეტი ნამეტანს ცდილობს ლექსი გადატვირთოს გაუგებარი სახეებით და შეგვიქმნას ისეთი შთაბეჭდილება, თითქოს გვამდიდრებდეს მაღალი რანგის, ღრმა ფილოსოფიური გააზრების პოეზიით.

პოეტი ადამიანში, საგნებსა და მოვლენებში ეძებს შინაგან სილამაზეს და არა გარეგნულს. მოჩვენებითს. ასეთია იგი საკუთარი ლექსის მიმართაც.

ლამაზი სახეები

წამით აგვანთებენ,

ლამაზი სული კი

ციცხლს გვიჩენს უჭრობს,

სულის სიმახინჯეს
ვუძღვნით ანათემას,
ხოლო სხეულისას
აეიტანთ უფრო.

სამყარო ხომ ვრცელია,

ვრცელი, იმოდენა...

ჩვენი სურვილები

ათასჯერ ვრცელია,

ძნელია ცხოვრება

მარტო იმედებით,

უიმედობა კი

ათასჯერ ძნელია.

(„სამყარო ხომ ვრცელია“)

ამ სტრიქონების ლაკონიურობა, გამოსახვის მკაფიოობა, სიცხადე, აღქმის სისწრაფე თითქმის უტოლდება ფრთიანი სიტყვის ემოციურ-შემოქმედებით ძალას.

მთელი კრებული შთაგონებულია მშრომელი, შემოქმედული ადამიანისადმი უსაზღვრო სიყვარულით, ჩვენი ხალხის ძლიერებისა და უძლეველობის რწმენით, ჯანსაღი ოპტიმიზმით. მორალური სიწმინდითა და სიფაქიზით.

ადამიანი უპირველეს ყოვლისა სიკეთის, ძმობისა და მეგობრობის მთესველია, მაგრამ მან მახვილიც უნდა ლესოს მტრებისათვის, „რადგან ცხოვრება ასე მოითხოვს“. სამშობლოს ამადლება, გალადება მილიონთა შრომის, ბრძოლისა და თავგანწირვის ნაყოფია. მამულის ვალი ყველას კისრად გვაძევს. ის არის ჩვენი სული და გული, სისხლი და ხორცი, თვალი და ყური, ჩვენი არსობის პური, გრძნობა და აზრი, სიცოცხლის არსი.

პოეტი აცოცხლებს მშობლიურ მთავორებს, მდინარეებს, ზღვას და ადამიანური თვისებებით შემოჰყავს ადამიანურ ურთიერთობათა სფეროში. ზღვამ იცის „ზღვა დარდიცა“ და „ზღვა სიხარულიც“. მისი „ტალღა სულწასული“ მწვანე კონცხის უბეს კოცნის. „კოცნით დამთვრალ ტალღებს ძილი ეპარებათ“. ჩანჩქეები იღლებიან, იქანცებიან და „გადადიან ნაკადულში“. ნიაფი მიმორბის ჭალაში როგორც „ბავშვი უქუდო“. მზესუმზირა მთელი დღე რომ მზეს უმზერს, მთვარე რაღა დააშავა?

მთვარე ბრაზობს —

მერე როგორ,

მზეს სიტურფვს ეცილება,

მზეს კი,

როგორც თამამ გოგოს,

ნება-ნება ეცინება.

(„მზესუმზირები“)

ამგვარი, ხალხურ ყაიდაზე დაწერილი ლექსებიც ამშვენებს კრებულს. ისინი გამოირჩევიან ხალხური შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი სისხარტით, მოქნილობით, უშუალობითა და ემოციური ძალით.

ყველაზე მეტ წარმატებად მანც მიგვაჩნია ლექსების ციკლი „გზები და მგზავრები“, რომლითაც იხურება და შეიძლება ითქვას, ჯამდება კრებული. იქნებ აჯობებდა, წიგნიც ასე მოგვენათლა. „ღია სარკმელი“ ჭვრეტითს ასოციაციებს იწვევს, მაშინ როცა საგნები და მოვლენები, რომლებ-

თანაც პოეტი გვაახლოებს, ციკლ-ხალი შეგარძნებით, უშუალოდ გვხვებით არის აღქმული. *ეჩქუნეული*

ლექსების ეს ციკლი მკაცრად კუთვნება ეგრეთწოდებულ „ტურისტულ ლირიკას“. იგი დაუსრულებელი მოძრაობის, მარადიული ძიების, სიკეთისა და პროგრესისაკენ ადამიანის დაუოკებელი ლტოლვის ერთგვარი ფილოსოფიური გააზრებაა. ყოველგვარი დამყაყებულობისა და უმოქმედობის წინააღმდეგ მიმართული პოეტური სიტყვაა.

ისევე როგორც მოძრაობა, გზაც უსასრულოა. მართალია, ამ გზაზე „ზოგი მიიწევს წინ და ზოგი ბრუნდება უკან“, „ზოგი დადის და მაინც დგას ერთ ადგილზე“, „ზოგი ისწრაფვის მაღლა, ზოგი ეშვება დაბლა“. მაგრამ საერთოდ მოძრაობა წინსვლითია, განვითარებადია.

მშვიდად როდი ვართ გზაშიც.

ვოცნებობთ ახალ გზებზე

და ყველა თანამგზავრში

თანამოაზრეს ვეძებთ.

(„გზები და მგზავრები“).

გზას ანათებს ადამიანის გონება, აზრი. გზაც თავის დაღს ასვამს ადამიანს, აფიქრებს ახალ გზებზე, ამხნეებს და წინ ეწევა.

გზაზე ვარ და გზისგან დაღლილს

გზა მაძინეებს ისევე.

(„მგზავრული“)

ვინც უკანასკნელ კილომეტრებს ითვლის, მისთვის გზას აბა რა მნიშვნელობა აქვს. იგი ძვირფასია ქვეყნის ნამდვილი ბატონ-

პატრონისათვის — შემოქმედებითი შრომის ადამიანისათვის. ამიტომ გზაც არ არის გულგრილი, მან „თავისი გზა იცის“, „თითქოს მგზავრია ისიც, ერთგულ თანამგზავრს ეძებს“.

ამით დავამთავრებდით წერილს, რომ კრებულში არ იყოს უფერული და სუსტი ლექსებიც კი.

სიზმარივით გადასულა
საუკუნე, ასი წელი,
როგორც ძველი სიდუხჭირე
ადათებიც დავწვით ძველი.
(„ნინოშვილის გურიაში“)

როგორ გინდათ დაიჯეროთ, რომ ეს სტრიქონებიც რ. ართილაყვას ეკუთვნის!

ასევე სუსტია ლექსი „შუშანიკ“. ამასთან ძალზე გაზვიადებულად, ყოვლად უმართებულოდ არის გაგებული იაკობ ცურტაველის ცნობილი ნაწარმოების პერსონაჟი.

ღღეს ჩვენში კეთილი რაც არის,
რითაც კი ვამაყობთ ჩვენ ამდენს,
ნამდვილი ქართული რაც არის,
შენ მოგიტანია ჩვენამდე.

თხუთმეტი საუკუნის მანძილზე თუ შუშანიკით გვედგა სული. მაინც არ ყოფილა ჩვენი საშველი.

„ნამდვილი ქართულის“ პრე-

ტენზია აქვს აგრეთვე ლექსს „შეირიქიფე“.

საქართველოს სადღეგრძელო,
ძმებო შევესვით ქართულ ღვინით.

დამისხი, რომ საქართველო
ვადღეგრძელო ერთხელ კიდეც.

საქართველოს სიყვარულში
მეც ყანწივით დავიცალო.

ამ სტრიქონებს რომ კითხულობთ, თვალწინ დაგიდგებათ „ქეიფში გამშპარი“ კაცი. მას საქართველო მაშინ ახსენდება, როცა ხელში უჭირავს ღვინათ საცხე ყანწი, მაშინ აჩენს იგი პატრიოტული გრძნობის მოზღვაებას, მაშინ გვევლინება ჩვენი ერის ღირსების დამცველად. ნაბახუსევს კი... ვინ იცის რამდენ მაგინებელს შეგვძენს.

შენი ქვეყნის წრფელი სიყვარულის, მისთვის თავდადების ყანწურ-ბახუსური გამოხატვა, მეტი რომ არა ვთქვათ, პრიმიტიულია და დღევანდელ „ნამდვილ ქართულთან“ არაფერი აქვს საერთო. ამას ცხადყოფს თვით რ. ართილაყვას არაერთი ლექსი, რომელიც შთაგონებულია ხალხისადმი ერთგულებით და უპრეტენზიო სამსახურით, დროისა და მკითხველის წინაშე პასუხისმგებლობით.

კ. შანიძე.

საქართველო

„მეზობელი“

მოთა რთვა

კონკურსში გამარჯვებული

კულტახლი მართლაც კულტურის
კერა იყო ჩვენს სოფელში.

იმართებოდა კონცერტები, იდგმე-
ბოდა პიესები.

ხალხი კულტახლის მუშაობით კმა-
ყოფილი იყო.

მაგრამ ერთ დღეს ყველაფერი აირია.

ეს მოხდა მაშინ, როცა კულტახლის
საუკეთესო სპექტაკლებზე კონკურსი
გამოცხადდა.

ამბობდნენ, გამარჯვებულებს ჯერ რა-
იონში და მერე დედაქალაქში მოუწევს
წასვლა.

სოფლის ხელმძღვანელობამ იფიქრა:
ამ საქმეს ძველები ვერ უშველიან, თა-
ვი არ შევიტყვინოთო და კულტახ-
ლის ხელმძღვანელობა გადაახალისა, —
დანიშნა ახალი დირექტორი, მოიწვია
ახალი რეჟისორი.

იცოცხლე, ახლებმა მუშაობა ახლე-
ბურად გაშალეს: ჩაკეტეს კულტახლის
კარები და გააჩაღეს საკონკურსო მზა-
ლება.

— ჩვენ სერიოზულად ვემზადებით
საკონკურსოდ, გვაქვს იმედი, ჩვენი
ახალი დადგმა გარდატეხის მაუწყებელი
იქნება კულტახლის მუშაობაში და
ქუთურის პრიზიც ჩვენი იქნება! — დიდი
რიხით აცხადებდა კულტახლის ახალი
დირექტორი და მომავალი გამარჯვების
სიხარულით ცხვირში იცინოდა.

— მი ბეზუსლოვნო პობედიმ! — მოკ-
ლედ იძლეოდა ინტერვიუს ახალგაზრდა

რეჟისორი, რომელსაც ქუთურის იმედი
ჰქონდა.

ჩვენი სოფლის მრავალტირაჟიანი გა-
ზეთი, რაიონის გაზეთი თუ რადიოგადა-
ცემა ყოველ მესამე დღეს ჩვენი
კულტახლის მომავალ სპექტაკლზე ლა-
პარაკობდა.

— რა ამბავია, თუ იცით, ამისთანას
რას ამზადებენ? — ერთმანეთს ეკითხე-
ბოდნენ სოფლელები.

— რა ვიცი, რაცა ფარსავი რამე
მზადდება, ალბათ, თვარა, რაც მაგაზე
ფული იხარჯება სამ ტრაქტორს გვი-
ყიდდა.

ორი თვე რომ გავიდა, ერთ დღეს,
კულტახლიდან გაცხარებული გამოვა-
რდა ახალგაზრდა რეჟისორი:

— ზედოჟნიკა ნადა ზამენით!

— სხვათა შორის, სადღაც თქვენ მა-
რთალი ხართ, მეც ავრე ვფიქრობ! —
კვერი დაუკრა დირექტორმა.

დირექტორი ადრე ქათმის ფერმის
გამგედ მუშაობდა და თეატრი ისე იც-
ოდა, როგორც ინდაურმა გალობა. ეშო-
ნოდა, რეჟისორმა ხელოვნების უცოდ-
ნარობაში არ გამომიჭიროსო და ყვე-
ლაფერზე თავს უქნევდა.

— ზნაიტე შტო ია ზადუმალ? — თვა-
ლი მოკუტა რეჟისორმა, — ვმესტე აფ-
ორმენიე ბუდეთ ფოტოპანორამა ი
კინოკადრი... ეტა ველიკოლეპნა!

— სხვათა შორის, მაგაზე წუხელ
ვფიქრობდი! — მიუგო დირექტორმა.

და გაკვირვება რომ დაეთარა, ცხვირში
შიაციცა.

მუშაობა კიდევ უფრო დაიძაბა: რა-
იონიდან მოიწვიეს კინობროკატის მუშა-
კები, იყიდეს ახალი კინოაპარატები და...
ერთი ტრაქტორის ფასი კიდევ წავი-
და.

კონკურსზე წასვლის დრო რომ მოა-
ხლოვდა, მუშაობა მთლად გაცეცხლდა:
კინოკადრების შოვნა ორი უღელი ხა-
რის ფასი დაჯდა, ორი ძროხის ფასი
კიდევ ერთ ახალ კინოაპარატს დასჭირ-
და.

ყველას ეგონა, რომ კულტსახლი რა-
ღაც არაჩვეულებრივს ამზადებდა.

მოახლოვდა სპექტაკლის გასინჯვის
დღეც.

ხალხი ღელავდა.

ყველას უნდოდა ენახა ახალი სპექ-
ტაკლი, — საკონკურსოდ და სასიგე-
ლოდ გამზადებული, ტრაქტორებისა და
ხარების ფასად ღირებული.

წარმოდგენის წინასწარ გასინჯვას სო-
ფლის ინტელიგენცია და რაიონიდან
მოსული რამდენიმე კაცი ესწრებოდა.
ფარდა არც იხსნებოდა და არც იხურე-
ბოდა, ასეთი იყო რეჟისორის ჩანაფიქ-
რი.

პიესა ორ მოქმედებად, შესანიშნავად
იყო გააზრებული: პირველ მოქმედებაში
ონი იყო ასახული, მეორე მოქმედება
კომედიას წარმოადგენდა და შიგნით
სოფლის ომის შემდგომი ცხოვრება
ირეკლებოდა.

საგანგებოდ შერჩეული მაყურებე-
ლი სულგანაბელი ელოდა სპექტაკლის
დაწყებას. მეტადრე თავმჯდომარე ღე-
ლავდა: ვაითუ ამდენი ფული წყალში
ჩამოცივდესო!

ღელავდა თავმჯდომარე და რაიონი-
დან მოსულ ყიფრის წევრს მეგობრუ-
ლად უღიმოდა, იცოდა, ამ კაცზე ბევ-
რი რამ იყო დამოკიდებული.

ერთგვარი მღელვარება რეჟისორსაც
გადასდებოდა.

უფრო გაბედულად იყო ყოფილი ქა-
თმის ფერმის გამგე. იგი დარბაზში სა-

კმინად დადიოდა და ყველას
შეიძებლად იღიმებოდა.

დარბაზში სინათლე ჩაქრულიყო
სპექტაკლი დაიწყო.

სცენაზე ქალიშვილი შემოიჭრა, სამ-
ხედრო ფორმა ეცვა. მას ექვსი ახალ-
გაზრდა ჯარისკაცი მოსდევდა.

— ვაიმე, რა უნდათ ამ ქალთან? —
იკითხა ვიღაცამ.

— ომის ამბავია... მედიცინის დას ჯა-
რისკაცები სიყვარულს უხსნიან.

— მერე, სად გავიწვია ასეთი ომი? —
ისევ გაიკვირვა ვიღაცამ.

ამ დროს იზრიალა დარბაზში, სცენის
თავზე საშინელი წივილ-კივილი ატყდა,
დარბაზში მესერაშმიტები შემოიჭრნენ.

— ვაიმე, ნენა! — იყვირა თავმჯდომა-
რემ, სიბნელეში სკამიდან წამოიჭრა,
იქვე რაღაცას ფეხი წამოკრა და ძირს
ზღართან მოადინა.

მესერაშმიტები გაქრნენ, დარბაზში
სინათლე აესთო.

პარტერში თავმჯდომარე გაშლარ-
თულიყო, სცენაზე ჯარისკაცები გაწო-
ლილყვნენ.

— როგორ, ხალხი ომში სიკვდილს გა-
დარჩა და ახლა აქ, კულტსახლში და-
გახოცენებთ?! — ჯავრობდა თავმჯდო-
მარე, — აქედან ნახევარი მაყურებელი
ვერ გავა ცოცხალი!

— უჟას ვაინი დოღენი ზნატ ესე! —
თქვა რეჟისორმა.

— შესანიშნავი სპექტაკლია, — დაიწყო
მასწავლებელმა ვალიკომ, — ოთხი წელი
ფრონტზე დაყვანი და ასეთი ომი არ
მინახავს!

— საქმე ის არის, როგორ მიიღებს
მაყურებელი, — ჩაერია სასოფლო საბ-
კოს თავმჯდომარე.

— პაქა პუბლიკუ ნე ნადა პაკაზათ...
ეტა მი სპეციალნა დლია კონკურსა! —
თქვა რეჟისორმა.

მას რა ენაღვლებოდა, მოწვეული
იყო და, დიდ ხელფასთან ერთად, ყო-
ველდღე თხოლო კვერცხს ყლაპავდა.

— კაკ ნე პაკაზათ, — გადირია თავ-
მჯდომარე, — წარმოდგენა ხალხს თუ

არ ვუჩვენეთ, აბა რა ჯანდაბად მინდა! მაგრამ რაიონში წინასწარ იყო საქმე ჩაწყობილი.

ის კი არა, თავმჯდომარე ისე შეეკრეს, ბანკეტის მოწყობაც კი აკისრებინეს.

დღევანდლების დღეს რა ღვინო, რა მანდარინი, რა შემწვარი და მოხრაკული ღაძირა რაიონისაკენ!

მაგრამ წარმოდგენის შემდეგ მაინც ცხარე კამათი გაიმართა. საქმე იქამდეც მივიდა, პურმარილზე კინალამ უარი თქვენს ქუთრის წვერებზე.

მაგრამ მერე, რა უნდა ექნათ, თავმჯდომარეს სცეს პატივი და მიიღეს პურმარილი.

ბანკეტზე დასწრება კი იმას ნიშნავდა, რომ დედაქალაქში წასვლის საქმე ოთხმოცდაცხრამეტ პროცენტით გადაწყვეტილი იყო.

მაგრამ რა გინდა, ზიფათს რა გამოლევს!

ქუთრის წვერები პურმარილით რომ გამოიბრუებინ, კრიტიკოსებად მერე იქცნენ.

— პურმარილი პურმარილია, მაგრამ ეს სპექტაკლი არ არის და მოდით, დედაქალაქში გაგზავნაზე თავი შევიკავოთ, — თქვა ერთმა.

— შტო ვი გავარიტე! — გაიკვირვარევისორმა, — სპექტაკლ ბეზუსლოვნო პობედით!

— ვერა! — წამოდგა ქუთრის მეორე წვერი, — სირცხვილს ვჰამთ. — შიგ ბევრი სიყალბეა და არ გვაპატიებენ!

კოლექტივის თავმჯდომარეს დანა პირს არ უღებდა.

არ იცოდა, რა ექნა და რა ეთქვა. ახლა ნანობდა: რა ხათაბალაში ჩაიგდო თავი, კონკურსში რას ებმებოდა, ან ახალი რეჟისორი რად უნდოდა, ან კულტსახლის ყოფილ დირექტორს რას ეჩოდა...

სუფრაზე ღვინო ისმებოდა და სპექტაკლის მაგინებელთა რიცხვი იზრდებოდა.

— ყველაფერი უკუღმა ჩემთან რუკოვსდება! — დარდობდა თავმჯდომარე. ღვინო ყველას რომ კარგ აყენებს, ეს ქუთრი რამ გადარდებოდა! ისევე კულტსახლის ახალმა დირექტორმა ისახელა თავი: სავსე ჭიქა აიღო და სიტყვა ითხოვა.

— მე, მთელი ჩემი კოლექტივის სახელით, დიდ მადლობას მოგახსენებთ შენიშვნებისათვის და მკაცრი კრიტიკისათვის. მართალია, ჩვენ ამ სპექტაკლით ვერავის გვაგვიკრებთ, ჩვენს ფერმას... ბოდიში სპექტაკლს... სერიოზული ჩავარდნები აქვს, საღაც თქვენ მართალი ბრძანდებით, მაგრამ, სხვათა შორის, ამას ჩვენც ასე ვფიქრობდით. ადვილი შესაძლებელია მაყურებელმა ჩვენი სპექტაკლი არ მიიღოს, შესაძლებელია კვერცხი ცუდი ხარისხისა... ბოდიში, კიდევ ფერმაში მგონია თავი... მაგრამ მოდით, ეს საქმე საბოლოოდ დედაქალაქელ მაყურებელს და მთავარ ქუთრის მივანდოთ... თქვენთან კი ძალიან დიდი მადლობა, კიდევ და კიდევ მადლობა, — ყოველ სიტყვაზე თავს აკანტურებდა კულტსახლის დირექტორი, — მადლობა ასეთი სამართლიანი საყვედურისათვის! — სიტყვა დამთავრა და ცხვირში ჩაიციდა.

— კიი კაცია, კარგად უძღვება ფერმას... ბოდიში, კულტსახლს! — ჩაულაპარაკა კულტგანყოფილების გამგემ ქუთრის წვერს, თავმჯდომარის გასაგონად.

— კი, ძალზე სერიოზული და ისეთია! — არ გააწყბილა მოსაუბრე ქუთრის წვერმა.

მეორე დღეს რაიონის გაზეთი წერდა ჩვენი კულტსახლის ახალ დადგმაზე, მის წარმატებაზე და იმაზეც, რომ ქუთრიმ სპექტაკლი ღირსად ცნო უჩვენონ დედაქალაქს.

— კი, მარა, ერთი, ჩვენთვისაც ეჩვენებინათ! — საყვედურობდნენ სოფლელები.

— შენ რომ გაჩვენონ, კარგს არაფერს იტყვი, ამიტომ ჯერ ზევით აჩვენებენ, კონკურსზე გაიმარჯვებენ და მერე შენც მოგწონება.

ის ბედნიერი დღეც დადგა, როცა ზენი წარმოდგენა ზარ-ზეიმით დაიძრა დედაქალაქისაკენ.

დედაქალაქის მომთხოვნმა მაყურებელმაც და, განსაკუთრებით ქიურიმ, მეტად გულთბილად მიიღო ჩენი... პურ-ლენო, მანდარინი, შემწვარი და მოხარშული...

ერთი კვირის შემდეგ კონკურსის შედეგებიც გამოცხადდა.

ჩენი კულტსახლის წარმოდგენას ჯერ აქებდნენ, მერე მიწასთან ასწორებდნენ და საბოლოოდ სიგელით აჯილდოებდნენ...

მათ დაბრუნებას ჩენც დიდი ზეიმით შეეხვდით და ამ ზეიმს მაყურებლებთან შეხვედრა ვუწოდებთ.

წარმოითქვა ქების სიტყვები, გამარჯვებულებს რიხიანად მივესალმეთ.

ზეიმის ბოლოს სიგელები ვადაცხეთ ღირებუროს, რეჟისორს და ქიურის ერთ წევრს, რომელმაც იმდენი სიგელი დაგვდო, რომ ჩვენებს დედაქალაქიდან სოფელში ჩამოჰყვა.

სპექტაკლი?

სპექტაკლი არ გვინახავს... ამდენ თრევამი და დავიდარაბაში დაშლილიყო, დეკორაციები გზაზე დაქეჩილიყო, ორი ძროხის ფასად ღირებული კინოაპარატი სადღაც მთლად დაკარგულიყო.

— ვფიქრობ, ჩენ დამსახურებული შეფასება მივიღეთ! — ამბობდა ღირებურო და ცხვირში იცინოდა.

— ტაჰ, კანცე კანცოვ მი პაბედილი! — გამარჯვებას იფერებდა რეჟისორი.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ბ. სალუქვაძე — ლექსები . . .	3
ზ. ხალვაში — ბიძაშვილი (მოთხრო- ბა)	7
მ. ვარშანიძე — (ლექსები) . . .	15
ვ. ჰანტურობა — „გიბრალტარის სიმ- ფონია“ (მინიატურა)	22
ჟ. ჯიჯეიშვილი — ფიქრები ცხელ დღეს (მოთხრობა)	24
პ. ქათამაძე — ლექსები . . .	34
დ. ნაცვალაძე — ნალის ფასად (მხატვ- რული ქრონიკა)	36
რ. ლორთქიფანიძე — წამიყვანე რა! (ლე- ქსი)	48
ორასიო პირობა — სამი წერილი... (ნოველა. თარგმნა გ. მაჭუ- ტაძემ).	49

3. ი. ლენინი — 100.

ა. გოგორენიძე — აღზრდა ულიანო- ვების ოჯახში	53
--	----

წერილები

ი. მიხრაიშვილი — კარის მეზობლე- ბი	59
ნ. ინჟირაძე — ბათუმელი გენა- ტოხეები სამამულო ომის მრისხა- ნე წლებში	70

მოგონებანი

ნ. მაღალაშვილი — ზღა და გალაკ- ტიონი	78
---	----

წიგნების მიმოხილვა

მ. შავაშვილი — მოთხრობა უშიშარ რევოლუციონერზე	81
პ. შანიძე — საუბარი გულთან	86

სატირა და იუმორი

შ. როშვა — კონკურსში გამარჯვებუ- ლი	91
--	----

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 19/VI, 1969 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბაზი,
შეკვეთის № 1735, ემ 00750. ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 1.800.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის 22).

ფან 40 კაპ.

გერმანული
ლიტერატურა

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული ადჯარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76118